

Didactica Pro...

REVISTĂ DE TEORIE ȘI PRACTICĂ EDUCAȚIONALĂ

ISSN 1810-6455

Educația civico-patriotică a tineretului

Democrația ca subiect pentru reflecții și dezbateri

Virtualizarea comunității de învățare

Funcția educativă a familiei

**Educație pentru
CETĂȚENIE DEMOCRATICĂ**

Mihail Sadoveanu

1880-1961

Ceahlăul literaturii române

"rezonanță de epopee"

Printr-o fericită asociație metaforică, Mihail Sadoveanu a fost denumit Ceahlăul literaturii noastre. Înălțimea senină a Ceahlăului, zărdile înourate, largi, potecile cutreierate de legende, cristalul apelor, foșnetul frunzelor, viețuitoarele și cântecul în ambianța silvestră, statornicia aureolată de nimbul eternității în spațiul geografic românesc își au, într-adevăr, o echivalență desăvârșită în urtașa operă sadoveană. De-a lungul a peste șase decenii, marele scriitor, cu o energie prodigioasă, a ridicat unul dintre cele mai impunătoare edificii din literatura noastră, o construcție vastă cu dimensiuni și rezonanță de epopee.

Universul sadovean înseamnă deopotrivă acele figuri ilustre din trecutul istoric, cetățile cu straja lor mereu trează la porțile țării, oamenii simpli cu dăruirile și obiceiurile lor străvechi, natura cu belșugul ei cromatic. Ce ne unește la Sadoveanu? Înswirgă, cu totul rar, de a reînvia faptele cu adânci semnificații naționale, de a evoca într-o narațiune cu sonorități specifice, inconfundabile, momente dintre cele mai felițate din viața poporului, de a surprinde nuanțe și tonuri din natură, care, printr-o sonoră distribuție,

reprezintă acele picturi de gen frecvente în schițele sau năvelele sale, unele adevărate capodopere. Pe marile povestitor care a fost Sadoveanu îl găsim în *Hanul-Ancuței*, *Baltagul*, *Zodia Cancerului*, *Prăști Jerei*, *Nicoară Potcoavă* și alte scrieri unde se desenează portrete de baladă, întâmplările devin adesea prilej de profundă meditație asupra condiției umane în univers, asupra existenței vieții, de la manifestările embrionare până la forma superioară a societății omenești. Mihail Sadoveanu apare ca un depozitar al experienței lingvistice a tuturor celor care au vorbit românește în grănițele patriei, iar, ca artist, el este floritorul unui instrument reprezentând o sinteză a trecutului și prezentului. Limba veche a cronicarilor moldoveni din a doua jumătate a secolului al XVII-lea formează baza pe care Mihail Sadoveanu a edificat creația sa artistică, stilul său particular. Elementele din limba actuală, îmbinate cu elemente ale limbii vechi, alcătuiesc izvoial bogat al creației lui Sadoveanu, acest clasic al literaturii noastre.

*Academician Al. Roșetti
București, 3 iulie, 1950*

Didactica Pro...

Revistă de teorie și practică educațională
a Centrului Educațional
"PRO DIDACTICA"
Nr. 1 (29), 2005

Colegiul de redacție:

Silvia BARBAROV
Svetlana BELEAEVA
Nina BERNAZ
Viorica BOLOCAN
Paul CLARKE (Marea Britanie)
Olga COSOVAN
Alexandru CRIȘAN (România)
Constantin CUCOȘ (România)
Otilia DANDARA
Viorica GORAȘ-POSTICĂ
Vladimir GUȚU
Kurt MEREDITH (SUA)
Liliana NICOLAESCU-ONOFREI
Vlad PÂSLARU
Carolina PLATON
Igor POVAR (Canada)
Nicolae PRODAN

Echipe redacționale:

Redactor-șef:

Nadia Cristea

Redactor stilizator:

Mariana Vatamanu-Ciocanu

Redactori:

Svetlana Korolevski

Dan Bogdea

Culegere și corectare:

Maria Balan

Tehnoredactare computerizată:

Sergiu Puu

Design grafic:

Nicolae Susanu

Prepress: Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Tipar: Combinatul Poligrafic, mun. Chișinău

Revista apare cu sprijinul

Fundației SOROS-Moldova.

Articolele publicate nu angajează în nici un fel
instituțiile de care aparțin autorii, tot așa cum nu
reflectă poziția finanțatorilor.

Adresa redacției:

str. Armenească, 16/2, mun. Chișinău

MD-2012, Republica Moldova

tel: 542976, fax: 544199

E-mail: didacticapro@prodidactica.dnt.md

ISSN 1810-6455

© Copyright Centrul Educațional
PRO DIDACTICA

QUO VADIS?

Vlad POHILĂ

Civism. Pot fi oare cei tineri și buni cetățeni? Reflecții despre educația civico-

patriotică a tineretului – reală și posibilă, acum, la noi 2

Sondaj de opinie: Ce înseamnă a fi un cetățean activ? Implicarea tinerilor

în viața publică 7

Iosif MOLDOVAN, Claudia COADĂ

Participare pentru cetățenie activă și democratică 10

Aurelia RACU

Educația pentru cetățenie în instituțiile de tip rezidențial din Moldova 19

EVENIMENTE CEPD

Lilia STĂRCEA

Proiectele "Ave natura" și "Trandafirii prieteniei" 24

DOCENDO DISCIMUS

Angela CIORICI

Organizarea campaniei electorale pentru educarea responsabilității civice 26

Tatiana RACU

Educarea unui cetățean activ în contextul societății în tranziție 28

Valentina OLARU

Democrația ca subiect pentru reflecții și dezbateri 32

Serghei LÎSENCO

Dezbaterile și educarea activismului civic 36

RUBRICA EDUCATORULUI

Aliona TEUTU

Pregătirea familiei pentru exercitarea funcției educative 39

Liuba CRISTEA

Comunicarea pedagogică 43

EX CATHEDRA

Constantin CUCOȘ

Aspecte ale virtualizării comunității de învățare 46

Emil STAN

Tehnicile modificărilor de comportament și implicațiile lor

în managementul clasei 49

Svetlana CHIȚU

Un model de formare și evaluare a empatiei cadrelor didactice 54

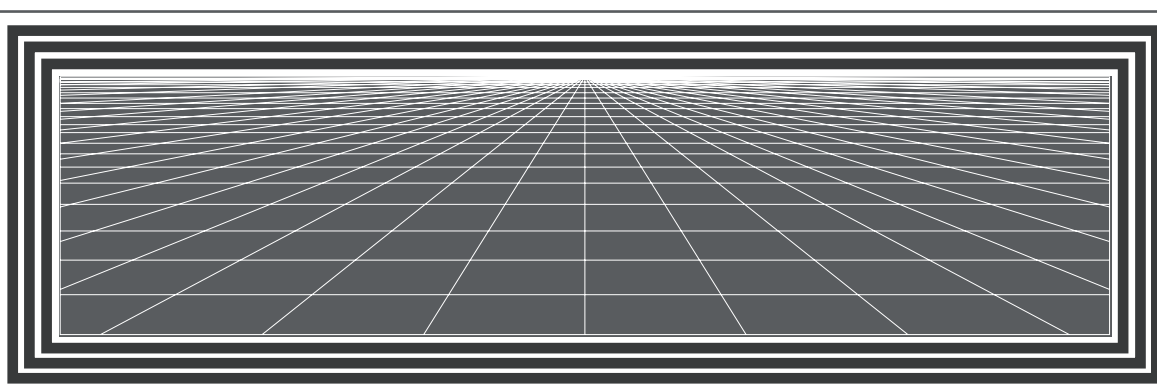
DEZVOLTAREA GÎNDIRII CRITICE

Ludmila URSU

Metode de interacțiune educațională. Aplicații pentru predarea-învățarea

elementelor de geometrie în clasa a V-a 59

SUMMARY 64

QUO VADIS?

Vlad **POHILĂ**

ziarist

Civism

Pot fi oare cei tineri și buni cetățeni? Reflecții despre educația civico-patriotică a tineretului – reală și posibilă, acum, la noi

DINTRE SUTE DE PROBLEME...

Trăim, indiscutabil, într-o epocă a problemelor... Și nu ne referim la adevărul banal că fiecare muritor se confruntă cu numeroase complicații, mari și mici, unele necesitând o viață de om pentru a fi soluționate. Probleme au și multe comunități, popoare, țări, adeseori, dincolo de statutul lor de aparentă prosperitate. Ce să mai vorbim de țări tinere, cu un statut încă incert, cum e și Republica Moldova?

Nu vom invoca aici problemele de ordin economic – poate cele mai multe și mai dificile, cu care se confruntă R. Moldova și populația ei. Debarasarea, oricât de lentă, de spiritul colectivist și adoptarea unor abordări individualiste în modus-ul nostru vivendi, permite multiplicarea soluțiilor posibile pentru rezolvarea chestiunilor legate de viața materială: cu cât aceasta e lăsată mai mult pe seama cetățeanului însuși, cu atât omul dă mai energic (sau nu dă!) din coate pentru a se ține pe o linie de plutire, pentru a-și asigura o existență dacă nu înstărită, apoi măcar decentă. Nici de problemele de cultură nu e cazul să vorbim aici, cum problemele culturii cetățenilor sînt puse totuși mai des pe ordinea de zi, aflîndu-se în centrul atenției unor importante instituții de stat (ministere, universități, biblioteci, muzee etc.), dar și independente (diverse organe mass-media, fundații, ONG-uri...). Problemele de ordin ecologic au o rezonanță cu adevărat mondială, din care motiv implică un tratament cumva preferențial chiar și la noi, unde, în

alte condiții, ar fi lăsate pentru o soluționare marginală, de ultimă instanță.

Recensămîntul din octombrie 2003 a pus în prim-plan gravitatea unei probleme ce vizează la modul cel mai direct existența statului R. Moldova. În cei 15 ani trecuți de la numărătoarea anterioară (recensămîntul sovietic încă, din 1989), populația republicii a scăzut cu circa 1 (un) milion de locuitori. Vreo 600 de mii de locuitori au fost pierduți „obiectiv”: ei au rămas în Transnistria, iar șansele lor de a reveni în cadrul R. Moldova, constituind obiectul unor ample și sterile discuții, nu vor fi comentate în prezentul articol. Ne vom limita la cele aproximativ 3,4 mln. de locuitori ai R. Moldova, în hotarele controlate de administrația de la Chișinău. Acestora li se adaugă – conform recensămîntului amintit și unor precizări de ordin statistic făcute ulterior – circa 350 mii de cetățeni aflați (provizoriu sau pentru totdeauna) în străinătate – fie la munci, fie la studii, fie din alte motive, mai puțin „populare”.

Tocmai aceste probleme – de natură demografică inclusiv sau poate chiar în primul rînd, emigrarea cetățenilor R. Moldova – constituie un extrem de important punct de plecare pentru a elucidă subiectul pe care ni l-am propus în titlul și subtitlul articolului nostru: educația civică a tineretului, cu un vast registru de abordări, aspecte, nuanțe etc.

EDUCAȚIA CIVICĂ A TINERILOR – O PROBLEMĂ PANEUROPEANĂ

La prima vedere, la mijloc e un paradox, o contradicție: educația civică în Europa de Vest, „globalizată”, sub stindardul unirii și unității? Tocmai acum, cînd se vorbește tot mai mult de o nouă categorie

sociodemografică – „cetățean al Europei” – care înglobează circa 300 mln. de locuitori ai bătrânului continent, de la Pirinei și pînă la pusta ungurească, de la Marea Baltică și pînă la cea Mediterană?!

Evoluțiile din perioada de după cel de-al doilea război mondial, și cu deosebire din ultimii 20 de ani, fac dovada unei tendințe clare de unitate economică, politică și spirituală a Europei de Vest, care, trecînd fără mari probleme prin majoritatea statelor ex-socialiste, încet-încet, se extinde pînă la frontierele fostului imperiu sovietic. Drapelul albastru, cu stele galbene, al Uniunii Europene, flutură pe fațadele primăriilor, unor mari întreprinderi industriale, faimoase universități etc. de la Lisabona pînă la Vilnius, de la Berlin pînă la Neapole. Sistemele economice au fost, practic, unificate, „singularizate” în acest spațiu. Peste cea mai mare parte a continentului stăpînește aceeași monedă, numită semnificativ, dar prea puțin inspirat pentru majoritatea limbilor indoeuropene – euro (cu mari dificultăți de formarea a pluralului, atît de necesar în tranzacțiile comerciale!). Mulțime de structuri industriale, agricole, comerciale etc. – mici sau mărunte, dispersate, uneori antagonice, au fost unificate, activînd conform unei coordonări drastice, datorită căreia se poate vorbi de un sistem economic. A fost adoptată și o Constituție a Europei, care în prezent este votată, la consultări populare (referendumuri), în tot mai multe țări din Europa de Vest.

Pe acest fundal, pare într-adevăr ciudat că un organism „unificator” cum e Consiliul Europei declară anul 2005 drept An al cetățeniei prin educație. Lansarea oficială a programului, a acestei suite de manifestări educaționale și cognitive a avut loc în capitala Bulgariei, Sofia, în decembrie 2004. Au participat la festivitatea de consacrare a lui 2005 ca An al educației cetățenești miniștri ai educației din țările membre ale Consiliului Europei, evident, inclusiv din R. Moldova. În februarie curent a avut loc și la noi lansarea Anului european al cetățeniei prin educație. Amintim obiectivele principale ale acestui eveniment de talie europeană, așa cum le-am putut extrage dintr-un document oficial al Ministerului Educației al R. Moldova: „sporirea importanței învățămîntului, în statele membre ale CE, în educația democratică a elevilor și ridicarea nivelului de cunoștințe în domeniul drepturilor omului”. Ca și în alte documente de aceeași origine, nu e greu să observi caracterul general, dacă nu chiar confuz al formulării scopurilor. Varsă, întrucîtva, lumină asupra obiectivelor Anului european al educației civice, nominalizarea cîtorva manifestări preconizate de Ministerul Educației de la Chișinău. Astfel, la nivelul Guvernului, va fi elaborată și aprobată o Concepție a educației civice în R. Moldova. La 10 mai 2005, în instituțiile de învățămînt preuniversitar va fi ținută o Lecție a păcii, urmată de diferite seminarii, mese rotunde, școli de vară pentru elevi, învățători și profesori, concursuri de creație cu

participarea elevilor etc. – în vacanța mare. Iar prima oră a anului de studii 2005-2006 se va desfășura cu genericul „A învăța și a trăi democrația”.

Și dacă în cazul R. Moldova lucrurile par a fi ceva mai clare (dar oricum le vom limpezi sau măcar comenta ceva mai jos), în privința țărilor din Uniunea Europeană persistă o serie de întrebări. În pofida caracterului demagogic cu care sînt formulate finalitățile Anului european al cetățeniei prin educație, însăși suita de manifestări preconizate sau chiar însăși ideea, inițiativa lansată trădează o preocupare sporită pentru civism, pentru trezirea sau ținerea trează a conștiinței de cetățean. Dar care cetățean? – al unei Europe unite mai mult iluzoriu, la nivelul doleanțelor sau totuși cetățean al țării de baștină, al statului în care te-ai născut, crești și te formezi ca om? Este întrebarea la care nu ne dă un răspuns clar nici Consiliul Europei, nici ministerele educației întrunite la Sofia, dar care și-o pun, fără doar și poate, numeroase persoane implicate în programele acestor manifestări. Dacă predispoziția unor state ca Germania, Italia, Franța – membri fondatori și foarte energici ai Uniunii Europene, ai „ideii europene” – e întru totul motivată, dacă e de înțeles predispoziția de a educa cetățeni ai Europei și în unele țări aspirante/candidate la admiterea în UE (România sau Bulgaria), este incertă situația unor state ca R. Moldova, pentru care aderarea la UE nu este decît, vorba cîntecului, „un vis frumos, chiar prea frumos să poată fi și-adevărât”.

Mai mult încă. Se pare că ne-am cam grăbit susținînd că este chiar întru totul motivată predispoziția unor state-membri fondatori și foarte energici partizani ai Uniunii Europene, ai „ideii europene” în a educa „cetățeni ai Europei”. Este bine cunoscut faptul că „tăvălugul europenizării”, ideea unei Europe unite, „unificate”, nu a fost nici pe departe agreată peste tot. Valuri de proteste au marcat pînă și introducerea unei valute comune, care, s-ar părea că e cea mai inofensivă inițiativă din lanțul de acțiuni menite să unifice bătrînul continent. Francezii și-au luat rămas bun de la moneda națională parcă asistînd la funeraliile unei ființe extrem de dragi. În Germania s-au derulat marșuri și mitinguri în favoarea menținerii mărcii, iar elvețienii, danezii sau britanicii nu au acceptat înlocuirea valutei lor tradiționale (francul elvețian, coroana daneză și, respectiv, lira sterlină) cu atît de mult promițătorul euro.

Așadar, s-a înregistrat o opoziție față de unificarea valutei, repetăm – poate cea mai puțin importantă verigă din lanțul „euro-unificărilor”. Ce să mai vorbim atunci de alte elemente, mai sensibile pentru o națiune, care au fost sau sînt și ele expuse eventualității schimbării în numele unificării? Printre acestea, cetățenia și, respectiv, sentimentul civic, ocupă un loc aparte. Dacă pentru cei mai mulți cetățeni din Europa Centrală și de Sud-Est (poloni, cehi, maghiari, dar și mai mult – pentru baltici, bulgari, români) noțiunea de „cetățean al Europei” se

identifică, de obicei, cu șansa de a-și redresa situația materială, pentru spanioli, francezi, germani etc. problema, evident, nu se pune așa. În genere, în țările occidentale, cetățenia e considerată ca o valoare a cuceririlor democratice, dar care are totuși o „culoare locală”, națională, ce se cuvine a fi păstrată. Sînt cunoscute numeroase cazuri cînd personalități notorii au fost nevoite să se mute cu traiul în alte țări, acceptînd totul în patria adoptivă, nu însă și cetățenia. Thomas Mann, emigrînd în SUA atunci cînd se simțea amenințat de escaladarea nazismului, a ținut să-și păstreze pașaportul german, cu care s-a și întors după terminarea celui de al doilea război mondial în țara de origine. Sau Ernest Hemingway, trăind timp îndelungat la Paris, orașul pe care-l considera mai prielnic pentru creația literară, apoi în Cuba, unde spiritul său aventuros se simțea formidabil, a rămas mereu cetățean al SUA. După înfrîngerea republicanilor în războiul civil din anii 1935-1939, mii de intelectuali spanioli infectați de ideile comuniste sau de stînga au fost nevoiți să emigreze în URSS, unde Stalin le-a acordat generos pașapoarte roșii cu secera și ciocanul. Ei bine, tocmai această generozitate (care, în condițiile unui stat profund totalitar ca URSS trebuia acceptată necondiționat!) a constituit „mărul discordiei”, determinîndu-i pe mulți cetățeni să caute alte patrii adoptive, unde nu li s-ar fi impus obligativitatea renunțării la cetățenia originară. Este revelator, în acest sens, și cazul celebrei cîntărețe române, originară din Chișinău – Maria Cebotari. După 1933, ei, ca și alți străini ce se manifestaseră în artele, cultura, sportul din Germania, i se acorda preferențial naționalitatea (cetățenia) germană. Chiar dacă se naturalizase de-a binelea, Maria Cebotari a ezitat îndelung pînă a renunța la pașaportul românesc; frămîntările ei legate de această simplă schimbare în viața unui artist (se vede că totuși doar în aparență simplă!) sînt descrise cu lux de amănunte în jurnalul faimoasei cîntărețe.

Nu credem că exemplele citate mai sus ar fi suficiente pentru a convinge pe cineva ce preț mare se pune (sau, cel puțin, se punea) în Vest pe naționalitate, pe cetățenie. Atunci cînd mințile occidentalilor au început să fie coplesite de ideea unei Europe unite, a scăzut și interesul, atașamentul față de valorile și simbolurile naționale, inclusiv pentru cetățenie. Însă tocmai cînd se părea că a triumfat această idee: valută comună, spațiu vamal comun, sistem de învățămînt în mare măsură unificat, Constituție comună etc. s-a produs un recul. În mai multe țări vest-europene s-a făcut remarcabil un fenomen ciudat: mulți locuitori, cu precădere din rîndul celor proaspăt încetățeniți, s-au dovedit că nu sînt cetățeni exemplari nici măcar ai țării ce i-a găzduit, nu că ai unei Europe imaginar unite. Este semnificativă, în acest sens, o observație a cancelarului german Gerhard Schroeder: în toamna anului trecut, într-un apel către națiunea germană, el și-a exprimat speranța că dacă nu

copiii, apoi măcar nepoții emigranților turci să se simtă cetățeni germani. Această remarcă a lui Schroeder vizează 4-5 mln. de turci veniți în Germania în ultimele cîteva decenii și care acceptă toate favorurile de ordin material, nu însă și naturalizarea, asimilarea cu populația băștinașă, cu nemții. Emigranții turci, ca și alți musulmani, mai puțin numeroși, din țările arabe, nu acceptă limba țării, nu respectă exigențele școlarizării, resping normele de conduită locale, preferînd să rămîna închistați în sistemul moral, educațional și, desigur, religios, în multe privințe ostil viziunii europene asupra vieții. Într-o situație similară se află și vreo 4 mln. de musulmani din Franța – descendenți din Algeria, Maroc, Tunisia, Mauritania, Liban și alte foste colonii franceze din Africa de Nord și Orientul Mijlociu. Grupuri etnice sau, mai exact, etno-religioase, originare din Asia și din Africa duc o existență închistată și în Spania, Belgia, Olanda, Suedia etc. Această stare de lucruri a alertat autoritățile din respectivele state, punînd în prim-plan problema naturalizării și/sau încetățenirii efective a milioanele de străini, în majoritate – refractari la valorile europene. Astfel, liderii unor state din Occident, preocupați în genere de edificarea unei Europe comune, iată că se văd nevoiți a se întoarce la problema educației cetățenilor propriilor țări. Nici nu se poate altfel: este greu de imaginat să devină un turc sau un irakian cetățean al Europei atîta timp cît el, stabilit cu tot cu familie de 20-30 de ani în Franța, în Germania sau în Suedia, nu se percepe ca cetățean al țării care l-a găzduit, oferindu-i toate cele necesare pentru o existență decentă: loc de muncă, loc de trai, posibilități de a-și întreține familia și chiar rudele rămase în țara de baștină. Problema e că acești emigranți beneficiază de tot ce ține de situația lor materială, nu însă și de valorile spirituale. În consecință, un turc din Olanda sau un marocan din Franța nu va fi niciodată sau nu va fi într-o perspectivă apropiată un veritabil cetățean olandez, respectiv, francez, ci un locuitor, un consumator de avantaje de ordin material și un beneficiar al libertăților pe care le oferă țările în care au emigrat. Așadar, în virtutea unor schimbări de ordin demografic, și în țări cu economii și democrații avansate, în state care, în fond, nu au nevoie să-și țină cetățenii „legați de pașaportul național”, iată că se pune problema educației civice. De fapt, s-a produs o reevaluare a civismului, a atitudinii față de calitatea de cetățean al unui stat concret, chiar în cazurile în care evoluțiile aveau o singură direcție: spre condiția de „supra-cetățean” sau de cetățean al unui conglomerat de state unite printr-un nivel ridicat al realizărilor economice și democratice. Și dacă această problemă – a cetățeniei, a civismului, a atitudinii atente față de naționalitate – se impune în țări ce au atins asemenea standarde, ce se poate spune despre situația din unele state relativ mai tinere și cu o abordare mai vulnerabilă a raporturilor cetățean-stat?

SPECIFICUL MOLDOVENESC AL CIVISMULUI

Lista acestor state este destul de mare pentru un continent relativ mic, așa cum e Europa. Ele au apărut pe ruinele imperiului sovietic (Lituania, Letonia, Estonia, Bielorusia, Rusia, Ucraina, R. Moldova, Armenia, Georgia, Azerbaidjan), ale microimperiului iugoslav (Bosnia-Herțegovina, Croația, Slovenia, Macedonia, Serbia-Munteșnegru) și ale „dualității” ceho-slovace (Cehia, Slovacia). Geneza respectivelor state se datorează, în cea mai mare măsură, problemei naționale, mai exact – unor frustrări de ordin etnic, care păreau a fi înlăturate o dată cu proclamarea independenței, acestea fiind, în linii mari, niște state naționale. După 1991, în majoritatea din ele tinere problema națională a fost asimilată celei a cetățeniei. De ex., în Țările Baltice, cetățenia s-a acordat cu destulă prudență și, în temei, conform criteriului etnic. Ca rezultat, în Letonia și în Estonia, bunăoară, sute de mii de ruși sau rusolingvi, considerați ca emigranți, nu au obținut cetățenia letonă sau estonă, ei văzându-se nevoiți să lupte pentru obținerea cetățeniei: fie prin naturalizare (studierea limbii oficiale și a istoriei patriei adoptive, familiarizarea cu legislația națională, depunerea unui dosar special la departamentul de naturalizare a străinilor, în fine, depunerea jurământului de credință, în cazul celor ce au trecut testele de cunoaștere a limbii și cu dosarul acceptat), fie prin diferite forme de protest, de obicei organizate de serviciile subversive rusești.

Așadar, în aceste state s-a impus din start o atitudine respectuoasă, de pietate față de cetățenie. Ceea ce nu s-a întâmplat – și nici nu se putea întâmpla la noi, în R. Moldova, unde cetățenia s-a acordat cu japa, excluzându-se chiar și un elementar ceremonial al înmînării buletinului sau pașaportului, astfel încît obținerea documentelor de cetățean a devenit o acțiune similară cu obținerea unui certificat de boală sau a unei adeverințe de la primărie! (Doar prin cost diferă aceste acțiuni, și în cazul dat funcționarii noștri făcînd-o pe originalii, căci au fixat pentru documentele de identitate niște sume exorbitante raportate la posibilitățile materiale ale majorității populației. Vom aminti în context că în Țările Baltice cei mai mulți băștinași, în prima fază de „încetățenire”, au primit actele de identitate gratuit...).

În anii '90 ai secolului trecut, persoanele care nu întruneau datele, exigențele pentru obținerea legală a cetățeniei R. Moldova (dovadă că s-au născut sau au trăit aici pînă la proclamarea independenței R. Moldova – 27 august 1991; faimoasa „propiskă”, numită acum „viză de reședință”; un loc de lucru; o sursă de venit/de existență) rezolvau problema cu 10-20 de dolari SUA; cu trecerea anilor această sumă a crescut, evident, dar nu pînă la cote devastatoare. Așadar, la noi, s-a procedat din start la o devalorizare a instituției cetățeniei, încît s-a ajuns la o înțelegere cu totul perversă a lucrurilor: a fi cetățean al R. Moldova nu înseamnă nimic altceva decît

a deține buletin de identitate și pașaport, primul ciudat, incomod în uz, al doilea de o culoare ce generează asociații nu dintre cele mai plăcute. Ei da, și obligativitatea de a vota – care numai obligație nu poate fi considerată, plus, pentru bărbați – obligativitatea serviciului militar, care pînă la urmă rămîne una doar pentru fiii de țărani moldoveni... Mulți locuitori ai Moldovei post-sovietice nici nu și-au pus problema obținerii acestor documente – repetăm: și scumpe, și nu prea „arătoase”, păstrînd pașapoartele sovietice, cu care circulau nestingherit în spațiul de interes major – Rusia, Ucraina, Bielorusia. Și dacă în aceleași Țări Baltice pașapoartele sovietice și-au pierdut valabilitatea la numai un an după dobîndirea independenței, la noi se mai folosesc bine mersi și la 14 ani de existență a statului moldovenesc.

Varii interese au stimulat la noi o nemaipomenită în alte părți mișcare pentru obținerea altor cetățenii. În pofida așteptărilor, primii s-au încadrat în această mișcare băștinașii R. Moldova: că se numesc moldoveni, că se autoidentifică români, ei au prins a face cozi la consulatul României la Chișinău sau la diferite comisariate de poliție de la București ori în orașe românești mai aproape de Prut. Este greu să stabilești care ar fi proporția de cetățeni ai R. Moldova, concomitent și cetățeni ai României, care au optat pentru pașaportul românesc din rațiuni naționaliste și care din calcule mercantile; cei mai mulți, mai curînd, au îmbinat cu succes șansele, atît de diferite, ce li s-au oferit: „mîndria de a fi român” și avantajele de ordin economic. Cînd însă a devenit clar, pentru mai multă lume, că pașaportul românesc e și o garanție de a munci/a cîștiga pentru existență, legal, în una din țările prospere ale Occidentului, s-au aprins de dorința de a deveni cetățeni ai României și reprezentanții minorităților etnice de la noi: ruși, bulgari, găgăuzi, ucraineni, chiar și armeni ce și-au abandonat patria din cauza sărăciei sau ceceni și daghestanezi evadați de la baștină din cauza atrocităților războiului ruso-cecen. În consecință, conform unor statistici neoficiale, locuitorii/cetățenii R. Moldova, cei mai numeroși, care mai dețin o cetățenie, sînt cei cu pașaport românesc.

Pentru că Rusia oferă posibilități relativ mari pentru redresarea situației materiale a locuitorilor din spațiul ex-sovietic (nu și pentru baltici), mulți cetățeni ai R. Moldova au optat pentru cetățenia rusă. Dintre aceștia, un procent infim îl reprezintă rușii ce și-au dorit din rațiuni patriotice cetățenia patriei istorice; este cu mult mai mare numărul rusolingvilor de la noi ajunși la pensie și care, obținînd pașaportul rusesc, dobîndesc un spor substanțial pentru asigurarea bătrîneții. Pare a fi mare și procentul moldovenilor ce jinduiesc pașaportul rus în scopul de a-și legaliza aflarea în Rusia la munci sau, mai puțini, la studii, cercetare, creație. Așa sau altfel, după moldovenii cu pașaport românesc, cei cu cetățenie rusă par a se clasa pe locul doi.

Din diverse motive, inclusiv datorită unei munci propagandistice desfășurate de diplomați sau emisari din patriile istorice, un număr în continuă creștere de ucraineni, bulgari și găgăuzi din R. Moldova au cetățenia ucraineană, bulgară, turcă. Evreii basarabeni, ca și coreligionarii lor din alte țări, dețin, în majoritate absolută, atât pașapoarte locale cât și ale statului Israel.

Din cele câteva sute de mii de cetățeni ai R. Moldova (se vehiculează cifre diferite: de la 250 de mii pînă la 500-600 de mii) plecați la munci în Occident, tot mai mulți obțin viză de ședere acolo, apoi și cetățenia unor state vestice. Dacă cineva ar avea inspirația să studieze *Monitoarele Oficiale* ale Italiei, Spaniei, Portugaliei, Greciei, Franței, Germaniei, Cehiei, SUA, Canadei etc., ar descoperi cu uimire sute și mii de nume românești, fără diacritice – acesta e primul semn al naturalizării conaționalilor noștri în lumea largă. De regulă, cei care obțin cetățenia unor state prospere din Occident nu mai revin în cetățenia moldoveană, în cel mai bun caz păstrînd-o pentru a mai veni acasă, eventual, ca să-și ia, pentru întregirea familiei, soția, copiii, alte rude.

Acest tablou, un veritabil mozaic! caracterizează societatea noastră din punctul de vedere al civismului. Pe de o parte, locuitorii ai R. Moldova făcuți cetățeni ai R. Moldova peste noapte, fără probleme deosebite, indiferent de apartenența lor etnică; pe de altă parte, dispersarea acelorași locuitori, pe criterii pur etnice, spre cetățenia patriei lor istorice. La prima vedere, această situație nu pare a fi decît o reflectare a libertății de opțiune. În realitate, însă, lucrurile stau cu mult mai complicat. Poate fi oare un bun cetățean al țării sale omul care face tot posibilul să mai obțină o cetățenie (cel puțin)? Puțin probabil. Omul care, chiar dacă nu e preocupat de dobîndirea altei cetățenii decît cea hărăzită de destin, dar percepe cetățenia de bază, primară, ca pe o formalitate birocratică, iar în multe cazuri – și ca pe ceva lipsit de rost, de valoare, nu poate fi un cetățean bun, cu atît mai puțin un bun patriot. Ce fel de cetățean al R. Moldova poate fi un tînăr care nu-și concepe viitorul fără să aibă încă o cetățenie? Pînă la urmă, cetățeni „puri” ai R. Moldova rămîn doar cei care nu au ambiția sau șansa de a se căpătui cu altă cetățenie. Iar a avea numai cetățenia moldoveană, și încă din cauza unor asemenea circumstanțe, nu înseamnă nici pe departe a fi și un bun cetățean.

POSSIBILE SOLUȚII

Place sau nu place cuiva, dar cei mai mulți cetățeni ai R. Moldova sînt numai „pe hîrtie” cetățeni ai acestui stat: și gîndurile, și aspirațiile, și devotamentul lor sînt îndreptate spre alte țări. S-ar putea vorbi despre pericolul golirii R. Moldova de cetățeni? Prea puțin probabil, pentru că, așa cum ne-o demonstrează experiența istorică, chiar și în ani de urgie nu toți își părăsesc baștina, plaiul natal, vatra strămoșească. Mai mult încă: nu va seca niciodată nici seminția patrioților acestui

pămînt, căci dacă e să-l parafrăzăm pe Tudor Vladimirescu, patria înseamnă norodul, nu tagma profitorilor (în original: a jefuitoarelor).

Problema e, desigur, cum să formăm și cum să păstrăm cetățenii patrioți în niște condiții atît de specifice precum sînt cele din R. Moldova. În anul 2003, autoritățile de la Chișinău au adoptat o „Concepție a politicii naționale”, în care se acorda destulă atenție și educației civice, patriotice a populației R. Moldova, în special a tineretului. Nu a trecut nici un an de la lansarea acestui document cu pretenții de program de stat/național și se pare că el a fost dat uitării. Unul dintre motivele pentru care numita „Concepție” s-a prăfuit atît de repede e că ea are niște premise false: populația băștinașă – moldovenii/românii și minoritățile etnice de la noi au fost substituïți abuziv, în spiritul extravaganței specifice „savanților” de la „Școala superioară de antropologie”, cu „poporul polietnic al R. Moldova”. Nu e vorba numai de un joc macabru de-a noțiunile. În toată lumea se știe de popoare/națiuni/etni și de societăți/comunități polietnice, și numai la noi, unde dezmațul general s-a extins și în știință, niște diletanți, profitînd de situația lor politică avantajată, au putut promova, fie și provizoriu, o noțiune-hibrid, prin care se încearcă justificarea unei stări de lucruri convenabile lor și minorității etnolingvistice din care fac parte. Deși, prin acest „popor polietnic” s-ar preconiza o comunitate „deasupra etniilor”, în realitate se încearcă justificarea supremației minorității rusolingve de la noi, mai exact, a unei minorități rusolingve politizate, infectată de ideile șovinismului rus, pe care liderii acesteia le ambalează în odăjdiiile unui nou „internaționalism proletar”, numit polietnicitate – în spiritul timpului și al ideilor șovine ruse, dar încrucișate cu cele globaliste, din Occident. Ceva similar există în Rusia, unde prin „rosianism” (în original „rossiikost”, o noțiune nouă, opusă unei mai vechi „russkost”) se maschează adevărata intenție de rusificare totală (lingvistică, religioasă, mentală etc.) a populației extrem de eterogenă a Rusiei. Și în Vest se vehiculează o „idee paneuropeană” sub stindard britanic, idee ce nu poate fi acceptată de către francezi, spanioli sau germani, oricît de subtil ar fi ea servită în contextul globalizării. Am arătat mai sus că în multe țări din Occident are loc o „revenire” la ideea națională prin atenția sporită ce se acordă cetățeniei naționale, în opoziție cu „eurocetățenia”. Chiar și într-un stat totalitar cum a fost și rămîne Rusia, realizarea intențiilor „rosianiste” se face cu destule dificultăți: mai multe comunități etnolingvistice, atît tradiționale (tătarii, bașkirii, tuvini, kalmîcii), dar și „noi” (armenii, azerii, ucrainenii) își revendică drepturile de a-și păstra limba, tradițiile, religia etc. Evident că „poporul polietnic” din R. Moldova nu e decît o soluție propusă de anumite persoane într-un anumit context politic, dar cum acest context nu poate dura la infinit, nu are sorți de izbîndă

nici „geniala idee” a falșilor profeți de la „Școala de antropologie”, fie ea și superioară. Desigur, societatea noastră, care, în pofida numeroaselor transformări a rămas totuși una românească, „condimentată” cu prezența unor minorități etnolingvistice ce-și au patrii istorice (deci, și soluții proprii bune de realizat în altă parte decât în R. Moldova), are nevoie de o rezolvare specifică. Oricare ar fi această soluție, ea trebuie să pornească de la o premisă în spiritul celei formulate cândva de Nicolae Iorga: „Fără patrie nu se poate închipui existența de națiune și fără de națiune patrie e numai un cuvânt deșert”. Națiunea aici sîntem noi, băștinașii acestui pămînt, cei cu rădăcini seculare, și nu veniți de cîteva decenii. Cetățeni buni, adevărați por deveni și unii străini ce și-au legat destinul de această „gură de rai”, dar oricum, osatura va fi mereu formată de cei care au crescut în dragostea totală pentru tot ce ține de Moldova, nu doar pentru gastronomia locală. Căci, spunea, pe bună dreptate Mihai Eminescu: „Patriotismul nu este numai iubirea pămîntului în care te-ai născut ci, mai ales, iubirea trecutului, fără de care nu există iubire de țară”.

Patriotismul este sinonim cu civismul. Dacă se dorește educarea de buni cetățeni/patrioți ai R. Moldova, această educație trebuie făcută în temeiul valorilor vechi, perene, nu al unor pseudovalori plătuite în mințile

înfierbîntate ale unor politrucii. E necesar să se educe dragostea pentru valori concrete: limba oficială a statului, istoria băștinașilor, manifestările culturale, spirituale ce frapează imaginația noastră, dar și a străinilor, cetățeni „mai tineri” sau pretendenți la cetățenia R. Moldova. Aceștia din urmă vor deveni cu atît mai loiali și mai atașați statului nostru, cu cît vor înțelege mai bine că se află într-un spațiu cultural distinct, demn de atenția și de dragostea lor. Drumul spre devotamentul civic trece, neîndoios, prin stomac, prin bunăstarea materială, dar această bunăstare își pierde din „forța de convingere” dacă e lipsită de „garnitura” spirituală.

Vrem cetățeni buni, devotați? Ei trebuie crescuți: din grădiniță, în școală, în facultăți. Și obligatoriu prin familiarizarea cu valorile spirituale ale neamului, nu prin abstracții vizînd zone geopolitice, economice, culturale din Est sau din Vest. Civismul Republicii Moldova începe și, credem, se va termina aici, nu la Vladivostok și nici la Madrid. Iar un cetățean bun al statului nostru va fi și un bun cetățean al universului – asta, în eventualitatea că se va ajunge și la acest deziderat, de altfel, jinduit nu de ieri-alaltăieri, ci din antichitate. Și, de atunci – nerealizat, pentru că mereu și pretutindeni s-a pus accentul pe aspectul național, nu „polietnic” al problemei.

SONDAJ DE OPINIE:

Ce înseamnă a fi un cetățean activ? Implicarea tinerilor în viața publică

A fi cetățean activ nu este un lucru ieșit din comun. Fiecare – “de la vlădică la opincă” – trebuie, ba chiar este dator, să se implice în viața societății. Eu consider că tineretul trebuie să constituie forța motrice în dezvoltarea țării, iar legislația să prevadă acest lucru. Astfel, ar fi binevenite înființarea unor consilii locale ale tinerilor, ceea ce ar permite soluționarea directă și rapidă a multor probleme. Un cetățean activ trebuie să manifeste perseverență în tot ceea ce face. Procesul de formare a acestuia ca atare începe din fragedă copilărie, de la școală, unde învață să gîndească independent, să-și exprime opiniile și să respecte părerile altora.

Stela BUNESCU, cl.X,
Liceul Teoretic din Mărculești, r. Florești

În opinia mea, un cetățean activ este acel care își susține patria cu orice preț, chiar și cu cel al vieții. A fi cetățean activ înseamnă a fi un bun patriot atît în momentele de prosperare a țării cît și în cele grele. Din păcate, în ultimul timp, asemenea oameni sînt puțini,

fiind niște străini chiar în țara lor. Eu însumi nu sînt sigur de faptul dacă sînt sau nu un cetățean activ, dar mă voi strădui să devin astfel, pentru ca părinții și prietenii mei să fie mîndri de mine.

Oleg MURAFĂ, cl.X,
Liceul Teoretic din Mărculești, r. Florești

Cuvîntul “cetățean” înseamnă “om al unei cetăți”, al unui stat, iar expresia “cetățean activ” presupune raporturile omului cu statul. Eu însă cred că mai importante sînt relațiile cetățeanului cu semenii săi. Ce este un cetățean activ? Persoana care se încadrează în viața cotidiană sau în cea socială? Expresia nu are nici un sens. Care dintre principiile morale ne spune că anume cetățeanul activ este demn și vrednic? Fiecare om hotărăște pentru sine cum trebuie să fie și nimeni nu are dreptul să spună că cetățeanul activ este mai presus decât cel pasiv. Această din urmă afirmație este un nonsens, deoarece, dacă există “cetățeni activi”, ceilalți sînt “pasivi”. Sînt numai cetățeni: unii mai buni sau mai puțin

buni decât ceilalți. Activ sau neactiv nu poate fi criteriu de apreciere. Aristotel spunea: "Orașul e o unitate de oameni diferiți". De aceea, consider că totul constă nu în ce fel de cetățean ești, ci în ce fel de Om ești.

Artiom GADARAG, cl.X,
Liceul Teoretic din Mărculești, r. Florești

Un cetățean activ este cel ce gândește liber și își expune părerea, fără a fi influențat de cineva. A fi cetățean activ înseamnă a fi patriot, a lua decizii care ar favoriza viața socială sau politică. A fi activ este de datorია fiecăruia, întrucât uneori viața unui întreg popor depinde de un singur vot, devenit în asemenea împrejurări hotărâtor. Dacă toți cetățenii țării noastre ar fi fost mai activi, situația ar fi fost alta și poporul nu ar avea de suferit. Tinerii au un cuvânt de spus, dar fiindcă în prezent ei sînt prea puțin implicați în viața societății, nu au o responsabilitate prea mare și nu-și dau seama că ei sînt cei de care depinde viitorul țării.

Tatiana Cociug, cl.XII,
Liceul Teoretic din Mărculești, r. Florești

Trebuie recunoscut faptul că generația tînără este departe de acel activism social pe care îl solicită vremurile de azi. Mai degrabă, tinerii din zilele noastre sînt individualiști și nu se concep ca parte a întregului, adică a unui stat. Cred că de vină e și statul care acordă prea puțină atenție cultivării relației dintre tinerii cetățeni și stat. Însă este de datorია tinerilor să conștientizeze că viitorul le aparține și urmează să participe activ la edificarea lui.

Natalia CIOBANU, cl.XII,
Liceul Teoretic din Mărculești, r. Florești

Ce înseamnă "cetățean"? Astăzi pare o întrebare banală, pentru că oricine știe să răspundă la ea. Unii își prezintă pașaportul dovedind că sînt cetățeni ai unei anumite țări. Alții încep să explice că termenul vine din antichitate, de pe vremea orașelor-cetăți, aceasta fiind denumirea oamenilor care trăiau în interiorul lor.

Dintotdeauna oamenii au viețuit în comunități, tendință ce își are rădăcinile în timpurile străvechi, cînd omul primitiv cunoștea viața și mediul mai mult cu

ajutorul instinctelor. Anume aceste instincte primare îi sugerau să-și ducă viața organizat în cete sau triburi pentru a-i fi mai ușoară lupta pentru existență. Mai tîrziu, conștiința a făcut ca omul să-și impună și să respecte anumite legi. În interiorul comunității a apărut familia, iar o dată cu aceasta o mai bună organizare a vieții, fiecare individ cunoscîndu-și bine rolul. Prin urmare, în trecut, să zicem pînă la evul mediu, omului îi era necesară apartenența la o comunitate, fiecare știind că e spre binele său și al familiei sale să se instaleze într-un oraș-cetate cît mai populat și puternic pentru a evita tot felul de pericole.

În prezent însă condițiile cetățeanului s-au schimbat radical. Omul nu mai poate alege dacă dorește să fie "cetățean" sau nu, el este obligat; nu există om-necetățean, toți sînt cetățeni. Oricărui nou-născut i se dau date personale indispensabile vieții, i se deschide un dosar în care, pe parcurs, să acumuleze "mențiuni", "obiectii" etc. Astfel, n-ar fi de mirare dacă în viitorul apropiat pietrele funerare și crucile de pe morminte vor fi înlocuite cu mormanul de maculatură birocratică "provocată" de existența "deținătorului de mormînt", deasupra acestei grămezi tronînd, desigur, chitanța "ce adeverește precum că" cetățeanul a achitat costul și a plătit impozitele pentru acel metru pătrat din cimitir. Mai ales în "cetatea" în care trăim – Republica Moldova, unde cetățeanul nostru e un fel de țaran-iobag, cu singura deosebire că nu e legat de glie; în rest, cam tot aceleași obligații are: dările și darurile pentru prea-cinstita poliție rutieră și nu numai; dijma pentru conu' Fisc (sau cum l-o mai fi chemînd); și, nu în ultimul rînd, claca, adică munca pe gratis, pentru că salariile atît de mici nu le putem socoti drept remunerare adecvată. Apare întrebarea: oare nu e destul de activ cetățeanul nostru, nu e destul de "voluntar" în ceea ce face? În general, a fi un cetățean activ cred că înseamnă a-ți cunoaște bine rolul, menirea în cetatea-societate și calitatea de a și-o îndeplini fără a-i împiedica pe alții să și-o îndeplinească pe a lor.

În țara noastră (caz aparte) a fi un cetățean activ înseamnă a fi un Don Quijote ce luptă cu morile de vînt.

Radu TOFAN, cl. XII,
Liceul Teoretic din Mărculești, r. Florești

Eu conștientizez că fac parte din tînăra generație, care este viitorul acestei țări. De noi depinde în continuare totul, chiar dacă nu vrem să acceptăm acest lucru. Oricum, odată va trebui să reprezentăm țara aici și dincolo de hotarele ei. A fi un cetățean activ înseamnă a fi la curent cu toate realitățile din țară. Nu e nevoie să fugim de probleme sau să le ascundem, pretinzînd că totul e bine și toți sînt fericiți.

Nici vechile cetăți nu erau construite într-o singură zi, dar mite condițiile pentru o activitate normală în societatea în care trăim și care are o deschidere către lume, nefiind închisă ca în perioada regimului sovietic.

Idei noi, planuri extraordinare există în mintea

oamenilor capabili să le realizeze, însă numeroasele obstacole nu le permit să le aplice în practică. Barierele economice și politice sînt adesea prea "înalte" pentru cei care vor să facă ceva, dar speranța moare ultima. Vor veni timpuri în care se vor găsi oameni cărora nu le va fi frică să treacă de la declarații sterile la fapte. Poate că acum sînt foarte puține șanse, dar se vor găsi astfel de oameni, cu siguranță. Peste un an sau zece, spirite tinere, cu idei moderne și minți luminate vor veni să schimbe situația.

Xenia EVSEEV, cl. XI,
Școala de Limbi Moderne și Management,
mun. Chișinău

Pentru a-mi expune punctul de vedere privind tema abordată, trebuie, întâi de toate, să înțeleg sensul cuvântului “cetățean”. Constat (cu regret) că sînt în pragul majoratului, dar nu mi s-a format încă conceptul de “cetățean”, nici nu știu care-ar fi cauzele unei asemenea situații. Am luat un dicționar explicativ (“Mic dicționar al limbii române” de V.Breban) și am căutat acest cuvînt. Iată ce am citit: *Cetățean (-ă)* (s. m. și f.) – persoană care aparține unui stat și care se bucură de anumite drepturi și are anumite obligații față de acel stat; pl. cetățeni, -e.

Am copiat cuvînt cu cuvînt textul pe care l-am avut în față. Există probabilitatea să nu exprim purul adevăr, însă cîteva lucruri din această definiție m-au făcut să gîndesc serios la starea de lucruri de astăzi. Admit că am putea avea “o grămadă” de drepturi pe foaie, o mulțime de libertăți și oportunități *de jure*, însă *de facto* nu ne sînt oferite nici jumătate din acestea. Avem atîtea drepturi, încît ar fi un motiv întemeiat pentru a-i bucura pe cetățenii Republicii Moldova, dar... Sînt de acord că

fiecare trebuie să aibă obligații față de statul în care trăiește, după cum este explicat în dicționar. Dar îmi pare oarecum straniu (adevărat însă!) că nici Dicționarul lui V.Breban și nici realitatea nu presupun obligațiile statului față de cetățenii săi, care, în mod firesc, ar fi trebuit să existe într-o comunitate sănătoasă.

Și ce obținem în final? Te bucuri de copilărie, adolescență, atingi vîrsta majoratului, treci instantaneu în posesiunea statului, “te bucuri de o mulțime de drepturi”, dar ai și ceva obligațiuni. Țin să menționez că anume acest stereotip mă domină atunci cînd mă gîndesc la cetățenii noștri. Cele relatate pot avea o doză de pesimism, însă uneori nu strică să te oprești și să privești realitatea fără prejudecăți. Iar realitatea noastră numai a fi cetățean activ nu-ți permite. Dacă cineva are alte argumente, să le aducă.

Maxim BERZAN, cl. XI,
Școala de Limbi Modeme și Management,
mun. Chișinău

De la bun început, aș dori să menționez că abilitatea de a fi informat este garanția de a fi un om puternic.

Pe parcursul secolelor multe vise și obiective au devenit realitate. Deși principiile democrației și ale libertăților omului s-au promovat permanent, aceste valori în societatea contemporană nu se respectă. Un om simplu, acum două secole, nu avea aceleași posibilități de afirmare pe care le avem noi. Astăzi, cînd democrația ne oferă mai multe șanse de dezvoltare, oamenii preferă să tacă, să nu iasă la vot, să nu se intereseze de viitorul lor și al copiilor.

Ce înseamnă a fi un cetățean activ? Eu consider că a fi un cetățean activ este o datorie morală. Ea constă în a-i convinge pe alți oameni, în special pe tineri, să participe activ la viața culturală, dar și la cea politică. Viața politică este primul factor ce influențează starea de lucruri în societate. Nimic nu poate fi construit fără o educație politică adecvată. Neimplicarea în activitățile publice face posibilă instaurarea la guvernare a unor partide politice iresponsabile. Cel mai revoltător este faptul că minciuna orientată, în special, către populația de vîrsta a treia își găsește trecere și printre tineri.

Situația actuală a Republicii Moldova, cu o cifră gigantică de emigranți, este agravată la maximum. Tineri și adulți părăsesc țara continuu pentru a munci la negru peste hotare. Deoarece în țară au rămas pensionarii, o jumătate din populația activă, ei vor alege viitorul parlament. Prin urmare, voturile tinerilor și ale studenților între 18 și 30 de ani au o importanță primordială în a alege o conducere adecvată care ar combate corupția, sărăcia și șomajul. Votul lor contează, pentru că de ei depinde viitorul copiilor lor. Chem toți tinerii din liceele republicii care au împlinit 18 ani, toți studenții, să participe activ în viața politică a țării și să iasă la vot, să-și exprime opinia și să-și apere drepturile.

Educația politică a societății de azi, după părerea

mea, se împarte în trei categorii: educație socialistă, educația de tranziție și educația neooccidentală.

Cu regret, sînt nevoit să afirm că educația socialistă, ideologizată, care vizează întâi de toate persoanele de vîrsta a treia, este cea mai răspîdită și impresionant de utopică. Acest tip de educație i-a afectat pe mulți dintre cei ce l-au simțit pe pielea lor.

Educația de tranziție, începută în sistemul sovietic și terminată în cel capitalist, după destrămarea URSS, păstrează în sine caracterul dur, ambiguu al trecutului, dar cu o orientare optimistă către viitor. În acest tip de educație se includ părinții noștri în vîrstă de pînă la 50-55 de ani.

Educația politică neooccidentală presupune cea mai perfectă și mai eficientă atitudine publică față de problemele existente în societate și conștient antrenată în dezvoltarea unui tineret sănătos și activ.

Acest tip de educație politică este caracteristic oamenilor cu inițiativă, mentorilor și profesorilor care au acceptat valorile democrației occidentale și au contribuit (și încă o mai fac) la creșterea și dezvoltarea unei noi generații, sănătoase și conștiente.

Cu mare regret remarc că o bună parte din tinerii de astăzi nu se implică în diferite domenii ale vieții publice și culturale, în protejarea mediului înconjurător. Ei sînt pasivi, indiferenți și, în mare, iresponsabili de ceea ce fac. Desigur, vina pentru aceasta nu o poartă doar ei. Educația lor a depins de părinții, mentorii și prietenii pe care i-au avut și îi au. Dacă ar înțelege cît de mult contează participarea lor în viața publică, cît de mult pot contribui la edificarea democrației și a valorilor etice, atunci există speranțe într-un viitor mai bun.

Cunosc, din proprie experiență, ce înseamnă lucrul cu oamenii, angajarea în viața publică și promovarea valorilor naționale. Bineînțeles, aș vrea ca toți tinerii din

Republica Moldova să se poată afirma și să iasă din mizeria în care ne aflăm. Doresc tuturor o gândire cât mai lucidă, soluții eficiente și o schimbare radicală.

Nu vreau să descriu în culori foarte frumoase realitatea la care visez, dar o zicală spune: dacă nu ai obținut ceva înseamnă că nu ți-ai dorit mult acest lucru. Prin urmare, oricât de rău ar fi, întotdeauna există o posibilitate de redresare. Să nu așteptăm ca această schimbare s-o facă altcineva. Ea nu se poate realiza decât prin noi înșine. Fiecare dintre noi are nevoie de un mic impuls. Nu trebuie să ne sperie cuvântul *schimbare*, care presupune doar o atitudine pozitivă firească. Trebuie să recunoaștem că vom izbuti să schimbăm societatea doar începând cu fiecare dintre noi. Nimic nu este imposibil. Cei care se tem și nu

cred în viitorul acestei țări sînt tocmai cei care au nevoie de noi, de gândirea noastră. Trebuie să le spunem: „Moldova are viitor!”

Cred că implicarea tinerilor în viața publică se poate produce numai sub aspectul unei schimbări, a unei revoluții etico-culturale.

Aș vrea să amintesc gândurile lui Mitch Sala: „Vrei să fii bogat și deștept, fii printre deștepți și bogați!” și ale lui Doug Weat: „Omul va lucra pentru recunoaștere la fel de bine ca și pentru bani”.

Cu siguranță, reușita nu este permanentă, iar eșecul nu este fatal. Mult curaj!

Grigore TARAN, cl. XII,
Liceul Teoretic „B.P.Hasdeu”, or. Drochia

Iosif MOLDOVAN

Centrul Național pentru Tineret

În contextul activității noastre, participarea este examinată ca fiind **implicarea conștientă și benevolă a copiilor și tinerilor în luarea/influențarea proceselor, deciziilor și activităților**. Potrivit Convenției ONU cu privire la Drepturile Copilului, participarea reprezintă un drept moral și juridic al tuturor copiilor și tinerilor și o finalitate în sine. Articolul 12 (1) al Convenției menționează explicit dreptul copiilor la participare: „Statele părți vor garanta copilului capabil de discernămint dreptul de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl privește, opiniile copilului urmînd să fie luate în considerare ținîndu-se seama de vîrsta sa și de gradul său de maturitate”.

Am pornit de la ideea că pentru a fi un cetățean activ și responsabil, copiii și tinerii trebuie, în primul rînd, să cunoască principiile după care funcționează o societate democratică și care le sînt drepturile pentru a le putea exercita. Iată de ce, în 1999, am lansat proiectul de educație civică *Parlamentul Copiilor – școala democrației*, în cadrul căruia anual 111 adolescenți și tineri din toate zonele Republicii Moldova au fost pregătiți pentru a disemina informații despre drepturile, principiile și valorile democratice, oportunitățile de participare la viața comunității.

Participare pentru cetățenie activă și democratică

Însă comunicarea cu tinerii și copiii din cele mai îndepărtate sate ne-a făcut să înțelegem că simpla cunoaștere a drepturilor nu este suficientă. Pentru a deveni cetățeni responsabili, este nevoie mai ales de implicarea lor directă în procesele de luare a deciziilor. Astfel, în anul 2000, am susținut eforturile tinerilor de a crea Consilii Locale și grupuri de inițiativă. Obiectivul nostru vizează dezvoltarea capacităților tinerilor de a participa conștient la viața comunității și de a fi reprezentați ca grup social în relația cu administrația publică locală și celelalte grupuri sociale. Aceste structuri au trezit la viață mii de tineri și zeci de comunități, oferindu-le posibilitatea să devină cetățeni activi și responsabili.

Astăzi funcționează 198 de Consilii Locale ale Copiilor și Tinerilor, iar 148 de grupuri de inițiativă ale tinerilor au gestionat granturi mici pentru realizarea propriilor inițiative. Aceste activități au constituit o experiență utilă, din care am învățat că sînt necesare:

Claudia COADĂ

Centrul Național pentru Tineret

- elaborarea unui cadru legal favorabil participării tinerilor;
- îmbunătățirea capacităților instituțiilor/organizațiilor de a susține participarea;
- dezvoltarea profesioniștilor care lucrează cu tinerii și pentru tineri de a promova participarea;
- sprijinirea structurilor reprezentative pentru implicarea tinerilor în luarea deciziilor la nivel local, regional și național;
- dezvoltarea parteneriatelor dintre tineri și adulți;
- împuternicirea tinerilor în procesul de participare.

De cele mai multe ori, rezultatele acțiunilor puteau fi observate imediat, datorită evaluărilor pe care le efectuam împreună cu participanții. Cu toate acestea, impactul activităților la nivel de comunitate și societate era greu de apreciat. Astfel, ne-am propus, cu susținerea Reprezentanței UNICEF, să evaluăm participarea tinerilor, implicând în mod direct beneficiarii la toate etapele: design, colectarea datelor, analiză și scriere. Subiectul studiului a vizat 524861 de adolescenți și tineri din 1345 de localități*, antrenanți de-a lungul ultimilor cinci ani în diverse proiecte.

Cercetarea a fost efectuată în perioada octombrie 2003-iulie 2004 de 1033 de tineri din 51 de localități, cu vârsta între 10 și 19 ani și 123 de adulți: jurnaliști, profesori, părinți, funcționari publici, reprezentanți ai societății civile. Studiul a examinat câteva aspecte:

- eficiența diverselor procese/metode în promovarea participării tinerilor;

- impactul participării asupra tinerilor implicați;
- îmbunătățirea capacităților instituțiilor/organizațiilor de a promova participarea tinerilor;
- asigurarea unui mediu social motivant, a unui cadru legal și de politici care încurajează participarea tinerilor;
- sugestii de ameliorare a participării tinerilor în țară și în regiune.

Colectarea datelor a fost realizată prin **metode participative** (desenarea impactului, analiza *force-field*, VIPP, harta socială, desen de grup), **calitative** (discuții *focus-group*, interviu aprofundat) și **cantitative** (chestionar, votarea cu buline pe Scala Likert cu fețe zâmbitoare). În cazul tuturor metodelor, cu excepția chestionarelor, participanții erau rugați să comenteze rezultatele lucrului în grup sau individual (desene, fișe). Rezultatele-cheie au fost formulate pe baza comentariilor, înregistrate riguros atât în cadrul atelierelor de evaluare cât și la etapa de consultare privind datele obținute prin metode cantitative.

Pentru colectarea datelor de la tineri au fost organizate 52 de ateliere, cu aplicarea unor metode fără a fragmenta procesul în funcție de întrebarea examinată, ceea ce a determinat o comunicare deschisă între evaluatori și tineri și o atmosferă de învățare reciprocă. La colectarea datelor de la adulți au fost utilizate metodele *focus-group* și interviul aprofundat.

Prezentăm în continuare principalele rezultate ale evaluării participării tinerilor, relevante pentru formarea lor ca cetățeni.**

ÎN CE MOD PARTICIPAREA A SCHIMBAT TINERII?

Pentru a răspunde la această întrebare, tinerilor li s-a propus să-și amintească cum erau până a se implica în diferite activități, proiecte și cum sînt în prezent.

Una dintre schimbările majore prin care au trecut tinerii în urma implicării în proiecte se referă la gradul lor de informare. Ei menționează că datorită participării au acumulat cunoștințe, informații, experiență, au înțeles unele lucruri și au găsit răspunsuri la întrebările pe care le aveau.

- „Înțeleg lucruri pe care în trecut nu le înțelegeam”;
- „Numai cunoscîndu-ne drepturile, știm cînd acestea ni se încalcă”.

Informarea a sporit gradul de preocupare a tinerilor pentru viața reală, mediu și comunitate. Totodată, conștientizînd necesitatea de a se informa permanent (cărți, mass-media, Internet), ei și-au modificat stilul de recepționare a informației.

* Conform Legii privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova nr. 764-XV din 27.12.2001, publicată în Monitorul Oficial nr. 16 din 29.01.2002, în republică sînt 950 de primării și 1501 de localități (aceste date nu includ 32 de localități care fac parte din componența Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia și 147 de localități din stînga Nistrului).

** Studiul poate fi consultat la sediul Centrului Național de Resurse pentru Tineri (S. Lazo 15, MD-2004 Chișinău, tel. 211605, 238897) sau pe pagina web www.youth.md.

- „Am nevoie de mai multă informație, mai multă „carte”;
- „Aș vrea să aflu ceva nou”.

Tinerii și-au dezvoltat multiple deprinderi de viață. Majoritatea afirmă că în urma implicării „...se orientează, se descurcă mai bine în viață”. Participanții la atelierul de consultare au menționat că au dobândit abilități specifice, cum sînt delegarea responsabilităților, identificarea și soluționarea problemelor, căutarea informației, colectarea fondurilor, scrierea proiectelor, stabilirea scopurilor și obiectivelor, gestionarea timpului și resurselor, evaluarea, lucrul la calculator și implicarea în viața comunității. Ei au remarcat că acestea le sînt utile și în viața cotidiană.

- „Între timp am căpătat deprinderi noi”.

Încrederea în forțele proprii, însoțită de abilități de comunicare eficientă, a influențat benefic autoexprimarea tinerilor. Astfel, mai mult de jumătate din ei afirmă că au devenit liberi și asertivi, știu să aleagă contextul și modalitățile adecvate în acest scop.

- „Dacă înainte spuneam ce vor să audă maturii, acum spun ce e bine pentru mine și pentru cei din jurul meu”;
- „Înainte nu puteam să-mi formulez clar ideile și opiniile, iar acum pot face acest lucru”.

În urma îmbunătățirii capacităților de comunicare, tinerii și-au extins considerabil cercul de persoane cu care cooperează. Majoritatea susțin că pot stabili și menține relații pozitive cu semenii.

- „Participînd la activități, am devenit o persoană cu mulți prieteni”;
- „Acum comunic cu mulți prieteni de diferite vârste și din diferite domenii de activitate”.

Tinerii au afirmat că una dintre schimbările semnificative rezultate din procesul de participare este formarea unei atitudini optimiste față de viitor și locul/rolul propriu în cadrul societății. Avînd convingerea că lucrurile pot fi modificate, ei nu ezită să ia atitudine și abordează constructiv fenomenele și acțiunile din comunitate care îi vizează direct sau indirect. Un indiciu clar al optimismului este faptul că o parte din ei au renunțat la ideea de a pleca în străinătate, deoarece sînt mai siguri de viitorul lor.

- „Acum sînt o fire optimistă, curioasă, receptivă, am depășit niște bariere”;
- „Înainte vroiam să plec la studii peste hotare, acum însă nu. Îmi place ceea ce fac aici”.

O dată cu participarea la diverse stagii de formare, seminarii și cursuri de instruire, tinerii au acumulat cunoștințe și deprinderi care au contribuit la creșterea încrederii în capacitățile lor personale. Implicarea în viața comunitară le-a schimbat poziția în societate.

- „Am înțeles și am demonstrat că putem nu doar să consumăm, ci și să producem”.

În opinia părinților și a membrilor organizațiilor non-

guvernamentale, tinerii s-au afirmat și au fost recunoscuți ca parteneri deplin pentru cea mai mare parte a adulților.

- „Împreună cu autoritățile locale, grupurile de tineri au devenit actori importanți în localitate”.

În procesul de evaluare, majoritatea lor au indicat că au devenit mai activi, mai eficienți pe plan social, mai implicați în viața comunității și a instituției de învățămînt. Analizînd propria activitate, ei concluzionează că uneori problemele pe care încearcă să le soluționeze nu sînt doar ale lor, ci ale întregii comunități.

Antrenarea în diverse proiecte a condus la perceperea tinerilor ca resurse informaționale și voluntare bine pregătite, ca sursă de inițiativă, de mobilizare a semenilor și a comunității pentru soluționarea problemelor. Această imagine funcționează în unele cazuri și la nivel de regiune, fiind apreciate nu doar cunoștințele pe care le posedă, dar și abilitățile de a transmite informația pe care o dețin. Faptul că respectivele capacități au fost solicitate de semenii și adulții (profesori, membri ai organizațiilor nonguvernamentale) le-a fortificat sentimentul propriei utilități.

- „Atrag persoane noi în activități. Cu cît mai multe persoane vor beneficia de ceea ce știu eu, cu atît va fi mai bine”;
- „Oamenii au nevoie de mine”.

Rolul de resursă sporește respectul și recunoșterea din partea semenilor. Aceasta se explică și prin faptul că tinerii-resursă acordă consultanță și implică colegii în procesul de planificare, desfășurare și evaluare a activităților. Perceperea ca „*modele demne de urmat*” îi motivează pe alți tineri să se angajeze în acțiunile organizate de tinerii-resursă. Ei sînt priviți ca persoane informate, populare, care inspiră încredere și comunică liber, de la egal la egal, pe orice temă.

- „Sînt în centrul atenției”;
- „Sînt o persoană cu anumite cunoștințe, abilități și alții îmi solicită sprijinul”.

Tinerii implicați au relatat că multe cadre didactice apelează la ei pentru a desfășura activități cu profesorii și cu elevii.

- „Unii profesori solicită să-i învățăm cum se scrie un proiect, cum se fondează un ONG, ne roagă să le oferim informații despre drepturile copilului, sănătate, societatea civilă, organizarea timpului liber, ziare școlare, folosirea calculatorului și a Internetului”.

Mulți tineri au menționat că o dată cu implicarea în diverse proiecte au devenit mai responsabili și au o atitudine matură față de activitatea proprie și față de tot ce se întîmplă în jur. Creșterea responsabilității sociale se datorează, în opinia participanților la atelierul de consultare, dorinței ca rezultatele obținute să fie

apreciate de membrii comunității. Un alt motiv ce a contribuit la schimbare este conștientizarea faptului că participarea la evenimentele sociale reclamă și o serie de responsabilități.

- „Apare motivația internă de a te realiza, de a fi

apreciat. Aceasta te face mai responsabil din punct de vedere social”;

- „Ne-am schimbat mult, am devenit mai responsabili, deoarece trebuie să fim un exemplu pentru ceilalți”.

METODE ȘI PROCESE DE PROMOVARE A PARTICIPĂRII TINERILOR

Tinerii au fost rugați să se pronunțe asupra eficienței metodelor de promovare a participării, completând un chestionar.

Seminariile de instruire în domeniul drepturilor copiilor/tinerilor

Aproape toți respondenții consideră că seminariile în domeniul drepturilor copilului reprezintă cea mai eficientă metodă de promovare a participării. În opinia lor, anume seminariile au favorizat percepția tinerilor ca fiind cu drepturi, schimbând mentalitatea adulților, dar și a tinerilor. Sensibilizarea privind viața socială și caracterul aplicativ al cunoștințelor obținute au constituit un fundament pentru realizarea inițiativelor proprii.

- „Pot aplica imediat ceea ce învăț”;
- „Îți formează deprinderi de care ai nevoie chiar acum”.

Reprezentanții autorităților locale consideră că seminariile sînt eficiente prin faptul că motivează tinerii să se implice activ în viața comunității. Referindu-se la seminariile mixte (pentru adulți și tineri) unii membri ai administrației publice sînt de părerea că acestea au avantajul de a crea oportunități pentru schimbul de opinii între generații.

- „Ei înțeleg că interesele personale sînt și ale comunității”;
- „Îi stimulează pe tineri să întreprindă ceva”.

Proiectele de participare

Pentru tineri proiectele de participare sînt oportunități unice de a se afirma pe plan social, de a reprezenta și a fi reprezentați în raport cu alte categorii sociale. Rezultatele activităților le conferă o viziune mai realistă asupra propriei situații. Ei obțin un statut nou în comunitate, deoarece încep să fie priviți ca cetățeni activi, nu doar ca simpli consumatori.

În cadrul lucrărilor atelierului de consultare tinerii au afirmat că proiectele de participare reprezintă un stimulent puternic pentru încadrarea în noi activități. Factorii de decizie și membrii Parlamentului Tinerilor au constatat că pentru multe grupuri sociale proiectele au constituit o pistă de lansare în societatea civilă.

- „Parlamentul a avut un impact enorm, e o metodă foarte bună de a motiva”;
- „Consiliile permit tinerilor să se asocieze și să creeze ceva nou”.

Potrivit profesorilor și părinților, proiectele au reușit

să „trezească la viață” multe comunități, implicînd un număr mare de tineri.

- „Proiectele cîștigate au dat speranțe și în satele noastre”;
- „Copiii văd materializată ideea la care au muncit”.

Formarea deprinderilor de viață prin utilizarea metodelor interactive de lucru

Tinerii care au participat la atelierul de consultare explică scorul înalt acumulat de metoda formării deprinderilor de viață prin utilizarea formelor interactive de lucru, prin faptul că aceasta oferă oportunități de învățare într-o atmosferă de libertate și independență. Metoda le conferă tinerilor siguranță și sentimentul propriei valori, deoarece deprinderile achiziționate îi ajută să facă față mai ușor provocărilor vieții.

Implicarea tinerilor în elaborarea și implementarea politicilor de tineret la nivel național

Aproximativ 3/4 din tinerii care au participat la studiu consideră că implicarea la elaborarea și implementarea politicilor de tineret la nivel național este o metodă eficientă de promovare a participării. Cu toate acestea, atît tinerii evaluează cît și adulții, în special membrii organizațiilor nonguvernamentale, afirmă că metoda nu este aplicată la scară largă.

- „Doar în cîteva localități tinerii se implică în elaborarea politicilor de tineret. O fac acolo unde există un matur care îi susține”.

Participanții la atelierul de consultare explică această temere prin pregătirea și motivația insuficientă a tinerilor de a se implica. Ideea a fost exprimată și de membrii ONG-urilor.

- „Tinerii sînt deschiși pentru implicare, dar, din păcate, nu se cunosc atît de bine între ei”;
- „Pentru a avea un rezultat tinerii trebuie să fie motivați”.

Pe de altă parte, ei afirmă că nici structurile guvernamentale nu sînt pregătite să accepte tinerii ca parteneri egali la elaborarea politicilor. Lipsesc cadrul legal și mecanismele de consultare a tinerilor. Participanții remarcă următoarele: „Opinia noastră este neglijată și sîntem puși la curent doar cu produsul final al procesului”.

Colaborarea/comunicarea tinerilor, grupurilor și asociațiilor de tineri cu autoritățile locale

Atît în cadrul atelierelor de colectare a datelor cît și în cel de consultare, tinerii au afirmat că procesul de colaborare și comunicare cu autoritățile locale este eficient pentru promovarea participării lor. Majoritatea tinerilor implicați în proiecte au menționat că susținerea autorităților reprezintă un suport moral și un stimulent puternic pentru activitățile de participare. Cu toate acestea, există puține comunități în care administrația publică îi acceptă și îi recunoaște în calitate de parteneri egali. Ei au subliniat că, de regulă, trebuie să demonstreze timp îndelungat că sînt capabili să obțină rezultate, autoritățile considerînd drept succese doar realizările de ordin material – reparația școlii, mobilarea claselor, dotarea bibliotecii cu literatură sau construcția unui drum și diminuînd importanța schimbărilor de mentalitate pe care le produc tinerii în comunitate. În același timp, majoritatea reprezentanților autorităților publice susțin ferm că au o colaborare eficientă cu grupurile de tineri.

- „La noi administrația publică locală colaborează cu tinerii”;
- „Primăria ne ajută, ne acordă informația de care avem nevoie”.

În opinia tinerilor, utilizarea deficitară a metodei se datorează pregătirii insuficiente a autorităților publice de a implica tinerii în dezvoltarea comunității. Membrii organizațiilor nonguvernamentale și ai administrației

locale explică această situație prin lipsa unor politici și strategii locale clare privind tineretul. Lipsa persoanelor calificate și fluctuația cadrelor în aceste instituții fac dificilă colaborarea cu tinerii.

- „Este foarte complicat să convingi Primăria de necesitatea implicării tinerilor”;
- „Pentru implementarea Strategiei pentru Tineret nu există resurse umane”.

Perfecționarea legislației în domeniul tineretului

Perfecționarea legislației în domeniul tineretului a fost apreciată de tineri drept un pas puțin eficient în promovarea participării lor. În comparație cu alte aspecte, acesta a fost omis sau a obținut cele mai multe răspunsuri „nu știu”, ceea ce denotă că este valorificat insuficient. Participanții la atelierul de consultare explică situația prin faptul că tinerii nu văd rezultatele imediate și nu percep modul în care legislația funcționează în beneficiul lor. Ei menționează că nu există mecanisme viabile de consultare a tinerilor.

Reprezentanții sectorului civil și ai Parlamentului Tinerilor afirmă că un cadru legal adecvat în domeniul tineretului ar facilita participarea tinerilor în diverse contexte și proiecte.

- „Orice inițiativă trebuie să beneficieze de un cadru legal”.

În acest context, opiniile organizațiilor nonguvernamentale și ale reprezentanților fostului Parlament al Tinerilor se divizează. O parte susțin ideea participării tinerilor la îmbunătățirea cadrului legal, cealaltă nu, manifestînd neîncredere în capacitățile lor.

- „Am o anumită reticență față de implicarea tinerilor la perfecționarea actelor legislative”;
- „Tinerii au deja cunoștințele, informația și aptitudinile necesare pentru a se implica în aceste procese”.

CAPACITĂȚILE ORGANIZAȚIILOR/INSTITUȚIILOR PARTICIPANTE

Tinerilor li s-a propus să reprezinte harta comunității, indicînd toți actorii comunitari (organizații, instituții, persoane, agenți economici etc.), și să aprecieze în ce măsură aceștia susțin și încurajează implicarea lor în viața socială.

Școala

Majoritatea persoanelor antrenate în procesul de evaluare constată că școala este cel mai favorabil mediu pentru participarea tinerilor. Participanții la atelierul de consultare au enumerat mai multe motive pentru care școala a obținut punctajul maxim din partea tinerilor. În fiecare localitate unitatea educațională reprezintă un centru cultural și intelectual acceptat de toți. Astăzi în comunități nu există instituții de alternativă școlii. În comparație cu alte instituții din comunitate, școala este un spațiu accesibil, gratuit, relativ echipat, tinerii aflîndu-se aici cel puțin o jumătate din zi.

- „Aici organizăm serate și ne informăm”;
- „Cu școala trebuie să ne înțelegem bine, pentru că aici ne petrecem marea majoritate a timpului”.

Constatănd îmbunătățirea capacităților școlii de a promova participarea tinerilor, membrii APL și profesorii au precizat că reprezentanții tinerilor sînt consultați în procesul de luare a deciziilor la nivel școlar prin participarea la ședințele Consiliilor pedagogice și administrative.

- „Consiliul Tinerilor și Consiliul pedagogic sînt în relații de parteneriat”;
- „Deși, la început, reacția profesorilor a fost: „Ce să caute copiii la Consiliul pedagogic?”, totuși au acceptat. Mai întîi a asistat Primarul tinerilor, apoi și unii consilieri”.

Colaborarea în scopul organizării activităților este un alt aspect ce reflectă îmbunătățirea capacităților școlii de a promova participarea tinerilor. Parlamentarii juniori, reprezentanții administrației locale, profesorii și jurnaliștii au menționat mai multe forme de conlucrare a școlii cu tinerii: implementarea în comun a proiectelor, soluționarea anumitor probleme de ordin educațional și comunitar.

- „Administrația școlii a învățat să colaboreze cu primarul Consiliului Tinerilor, care reprezintă 800 de elevi”;
- „Anul acesta profesorii ne-au rugat să le oferim informații despre implicarea în procesul de participare”.

Acceptarea tinerilor ca parteneri ai școlii se manifestă și prin implicarea lor în dezvoltarea resurselor umane. Organizațiile nonguvernamentale, funcționarii publici, cadrele didactice, participanții la studiu menționează că tinerii sînt tot mai des solicitați să organizeze activități formative cu profesorii și elevii (training, consultanță, animații).

- „Consilierii organizează training-uri pentru profesori”;
- „Deseori învățătorii claselor primare apelează ca să organizeze jocuri pentru cei mici”.

O parte din tinerii implicați în evaluare au specificat că în unele cazuri școala îi susține parțial, altelei nu-i sprijină deloc sau chiar le pune piedici, făcîndu-le dificilă activitatea. Ei au afirmat că lipsa suportului și majoritatea obstacolelor cu care se confruntă se datorează unor profesori.

- „Avem susținerea parțială a școlii și a profesorilor”;
- „Unii profesori – dar nu toți – ne-au încurajat să ne includem activ în aceste proiecte”.

Muți profesori consideră că școala promovează eficient participarea tinerilor. În același timp, o mare parte a tinerilor au semnalat că profesorii nu le recunosc întotdeauna contribuția la dezvoltarea școlii ca instituție a copiilor. De cele mai multe ori, cadrele didactice își atribuie rezultatele obținute de tineri, ceea ce diminuează încrederea și complică relațiile dintre ei.

- „Se creează impresia că nu școala este pentru copii, ci copiii pentru școală”;

- „Ne pun piedici mai mult profesorii”.

Mass-media

Mai mult de jumătate din tineri apreciază mass-media ca un mijloc eficient de participare. Posturile de radio și ziarele create de aceștia reprezintă o tribună pentru exprimarea liberă a opiniei, proiectele media ajutîndu-i să-și exploreze capacitățile personale.

- „Mass-media este un mod de a trăi democrația”.

Mass-media constituie un spațiu unde tinerii se pot afirma fără a fi criticați. Ei percep ziarele, radioul și televiziunea ca mijloace sigure de informare, actualizată permanent, în care problemele sociale sînt reflectate în funcție de necesitățile lor, în timp ce școala nu oferă asemenea oportunități. Pentru mass-media tinerii reprezintă o sursă de subiecte interesante. Tinerii apreciază faptul că unele ziare, posturi de radio și TV au rubrici dedicate lor, iar apariția în aceste rubrici le conferă mai multă credibilitate în relațiile cu semenii și cu membrii comunității.

Reprezentanții Parlamentului Tinerilor, ai administrației școlilor și ai organizațiilor nonguvernamentale care au participat la studiu au menționat că în ultimii ani mass-media colaborează mai des cu grupurile de tineri, ei fiind invitați să participe la emisiuni, să realizeze emisiuni proprii. Deseori, inițiativa de mediatizare a activității tinerilor aparține profesioniștilor mijloacelor de informare.

- „În ultimii doi ani am progresat la capitolul mass-media locală: a fost creat un post de radio și copiii realizează singuri emisiuni”;
- „Televiziunea și posturile de radio ne oferă oportunități de participare – jurnaliștii sînt interesați să producă emisiuni cu participarea tinerilor”.

Centrul Comunitar pentru Copii și Tineri

Deși Centrele Comunitare pentru Copii și Tineri sînt un fenomen relativ nou pentru Republica Moldova, mai mult de jumătate din tineri și circa o treime din adulții localităților în care există asemenea instituții apreciază participarea tinerilor drept eficientă.

Participanții la atelierul de consultare susțin că centrele comunitare sînt atractive, oferă condiții favorabile afirmării, că aici ei își exprimă opinia liber, deoarece angajații sînt deschiși și toleranți, serviciile și modalitatea de prestare a acestora sînt noi și neobișnuite, în comparație cu alte instituții din comunitate.

Administrația publică locală

Mai puțin de jumătate din tineri și părinți și doar o treime din profesori consideră că administrația publică locală este o instituție eficientă de promovare a participării tinerilor.

O parte din tinerii evaluați au afirmat că încercarea de a crea relații de durată cu reprezentanții autorităților nu întotdeauna le-a reușit. În unele cazuri, inițiativa aparținea administrației, însă purta un caracter formal. Tinerii menționează că stabilirea relațiilor de colaborare cu autoritățile publice constituie un proces anevoios,

posibil doar după obținerea unor rezultate vizibile. Uneori aceste relații se reduc la un simplu schimb de servicii.

- „Nu au încredere în tineri pînă nu văd că am realizat ceva”.

Reprezentanții școlilor și ai autorităților au constatat că în anumite localități administrația publică și-a îmbunătățit capacitatea de a susține activitățile tinerilor prin includerea lor în planul de acțiuni al Primăriei. Astfel, unele Primării au început să aloce fonduri pentru activități propuse de tineri, iar altele au mărit suma destinată acestora.

Un obstacol semnificativ, identificat de tinerii consultați, în promovarea participării lor este lipsa unor politici locale de tineret. Fondurile alocate pentru activitățile tinerilor sînt insuficiente și deseori poartă un caracter sporadic. O parte din tineri își exprimă nemulțumirea privind lipsa unor pîrghii prin care ar putea participa la alegerea Consiliului Local. Un alt factor ce împiedică stabilirea relațiilor durabile cu autoritățile locale este fluctuația cadrelor în această instituție.

Punct medical/polclinică

Punctul medical sau policlinica sînt considerate de aproape jumătate din părinți și mai mult de o treime din tineri un mediu în care participarea se realizează foarte puțin sau deloc.

În cadrul instituțiilor medicale participarea este examinată din perspectiva implicării tinerilor în luarea deciziilor privind propria sănătate. Din acest punct de vedere, participanții la studiu, în special tinerii și membrii organizațiilor nonguvernamentale, au constatat că serviciile de sănătate și-au modificat cel mai puțin modalitățile de lucru cu beneficiarii și pacienții. Principala îmbunătățire înregistrată ține de capacitatea lucrătorilor medicali de a stabili relații de colaborare cu tinerii în calitate de resurse pentru organizarea activităților de informare. Membrii organizațiilor obștești, reprezentanții administrației publice locale, instituțiile medicale implică tinerii în diseminarea informației în domeniul prevenirii HIV/SIDA, ITS etc. în rîndurile adolescenților și tinerilor. Ca rezultat, unii lucrători medicali, în parteneriat cu educatorii de la egal la egal, utilizează în munca lor metode interactive de transmitere a informației.

- „Lucrătorii punctului medical ne propun să organizăm activități comune, ei știu că informația va fi răspîndită mai repede cu ajutorul tinerilor”.

Respondenții plasează organizațiile care prestează servicii de sănătate pe ultimul loc printre instituțiile ce motivează și susțin implicarea lor, deoarece pînă în prezent nu au fost create oportunități de participare a tinerilor în cadrul sistemului medical. Tradițional, tinerii sînt considerați o categorie sănătoasă a populației, instituția medicală fiind destinată persoanelor bolnave și bătrînilor. Un alt motiv îl reprezintă calitatea joasă a serviciilor prestate, condiționată de situația economică

precară a instituțiilor medicale, în special din zonele rurale, ceea ce contribuie la crearea unei imagini inadecvate a respectivelor instituții și la evitarea lor de către tineri.

- „Nu au resurse, nu au medicamente cu ce să ne trateze”;
- „Serviciile nu sînt de calitate, iar medicamentele – prea scumpe”.

Lipsa unei atitudini individuale și a confidențialității este o altă barieră ce împiedică participarea acestora în cadrul instituțiilor de sănătate. În plus, atitudinea unor medici care judecă și condamnă comportamentele tinerilor fac din instituțiile sanitare un mediu și mai nefavorabil participării.

Casa de cultură

Îmbunătățirea capacităților casei de cultură s-a produs, comparativ cu alte instituții comunitare, în cea mai mică măsură, stare de lucruri explicată, în primul rînd, prin faptul că respectivele instituții nu au avut inițiativa și nu s-au implicat în programe specializate sau activități de formare. Un număr redus de lucrători din domeniul culturii au beneficiat de instruire, dar nu s-au manifestat în activitatea cu tinerii din diverse motive: lipsa unor strategii locale intersectoriale, subordonarea din punct de vedere metodologic față de diferite ministere, lipsa resurselor și a condițiilor pentru organizarea de activități, motivația scăzută, fluctuația cadrelor. Doar în puține cazuri casele de cultură au reușit să achiziționeze echipament și să antreneze tinerii în organizarea unor acțiuni, după cum remarcă unii membri ai administrației școlilor.

- „Casa de cultură are instrumente muzicale, microfoane. A fost creat un studiu de muzică”;
- „Conducerea Casei de cultură apelează tot mai des la noi ca să organizăm activități de sărbători”.

Numărul tinerilor care au declarat că participă la activitățile casei de cultură puțin sau deloc este relativ mare. Această situație se datorează mai multor factori. În primul rînd, conținutul serviciilor pe care le prestează căminul cultural și modalitățile de realizare a lor sînt depășite. În al doilea rînd, întreținerea instituțiilor este costisitoare și comunitatea nu poate suporta cheltuielile, motiv pentru care multe dintre ele au fost părăsite sau închise. În al treilea rînd, aspectul caselor de cultură lasă de dorit, ele sînt lipsite de echipament și deconectate de la rețelele de energie electrică și termică. Și, nu în ultimul rînd, lipsa de transparență și de mediatizare a activităților amplifică imaginea de mediu nefavorabil participării tinerilor.

CONCLUZII

1. Dezvoltarea capacităților, în paralel cu împuternicirea tinerilor și acordarea unui suport minim, sînt condițiile de bază pentru realizarea unei bune participări. Succesul proiectelor se datorează mai întîi entuziasmului și dorinței tinerilor de a se implica, și apoi finanțării oferite.

2. În rezultatul participării, tinerii au reușit să stabilească relații interpersonale fundamentate pe acceptarea diferențelor, toleranță și empatie, să depășească frica, tristețea, plictiseala și sentimentul de inutilitate. Toate acestea au stimulat activismul social al tinerilor și i-au ajutat să comunice cu adulții de la egal la egal.
3. Participarea tinerilor i-a încurajat pe adulți să-și schimbe imaginea pe care o aveau despre aceștia. Acum ei sînt percepuți ca promotori de idei și proiecte noi, inițiatori de muncă voluntară și resurse valoroase în comunitate.
4. Schimbări profunde s-au produs cu tinerii implicați de la o vîrstă timpurie (10-12 ani) și în diverse proiecte pe parcursul unei perioade mai îndelungate de timp (4-5 ani).
5. Seminariile de instruire prin care au trecut inițial toți tinerii i-au motivat și le-au oferit setul de cunoștințe și deprinderi necesare pentru participare.
6. Lipsa unui plan de acțiune local și a unui curriculum de pregătire a cadrelor ce lucrează cu tinerii au determinat caracterul fragmentar al activităților desfășurate de autoritățile locale în domeniul tineretului. Deși organizațiile/instituțiile cunosc drepturile tinerilor la participare, capacitățile lor de a asigura exercitarea acestui drept și de a se implica nu sînt dezvoltate suficient.
7. Mediul social motivant favorabil participării tinerilor a fost creat datorită formării concomitente a mai multor categorii de profesioniști, rețelelor și activității grupurilor de tineri-formatori în domenii precum drepturile copilului, prevenirea HIV/SIDA și promovarea modului sănătos de viață, organizarea timpului liber etc.
8. Deși în Republica Moldova există o lege în domeniul tineretului, aplicarea ei este deficitară din mai multe cauze: neracordarea la standardele și politicile europene, lipsa unui grup de lobby specializat în legislația de tineret, lipsa mijloacelor financiare și a mecanismelor de aplicare a legislației.
3. Mediatizarea pe larg a practicilor de succes pentru angajarea mai largă a autorităților și comunităților în favoarea inițiativelor tinerilor, mobilizarea tinerilor și adulților din alte comunități.
4. Diseminarea materialelor informative referitoare la drepturile tinerilor, stipulate de actele internaționale și naționale, în special despre oportunitățile de participare a tinerilor la luarea deciziilor și la influențarea acestora.
5. Conferirea unui statut oficial la nivel local, regional și național structurilor mixte de luare a deciziilor în domeniul politicilor de tineret prin delegarea reprezentanților tinerilor în componența autorităților locale și centrale.
6. Instruirea profesioniștilor și dezvoltarea capacităților de management a instituțiilor/organizațiilor pentru a studia necesitățile tinerilor și a-i implica activ în designul serviciilor destinate lor.
7. Elaborarea criteriilor necesare pe care să le întrunească o comunitate și încurajarea autorităților de a dezvolta politici de tineret locale.
8. Sprijinirea proiectelor de parteneriat între tineri, autorități, societate civilă și mass-media.
9. Modificarea legislației naționale pentru introducerea caracterului obligatoriu al consultării tinerilor la luarea deciziilor care îi privesc, inclusiv crearea structurilor de consultare pe lângă autoritățile locale și centrale.
10. Facilitarea comunicării și schimbului de experiență prin susținerea vizitelor de studiu, conferințelor, forumurilor și altor activități comune ale tinerilor din diverse regiuni și proiecte.
11. Susținerea inițiativelor de organizare a spațiilor favorabile dezvoltării tinerilor, școlilor de vară, taberelor, activităților sportive, culturale, de timp liber.
12. Reintroducerea funcției de specialist pentru problemele tineretului în statele de personal ale autorităților locale. Selectarea în bază de concurs, prin consultarea tinerilor, a unei persoane calificate pentru această funcție.

RECOMANDĂRI

1. Introducerea componentei de participare și cetățenie activă în curricula școlară „Educație pentru formarea deprinderilor de viață” pentru a conferi cursului un caracter aplicativ, bazat pe participarea copiilor și tinerilor de timpuriu.
2. Promovarea în continuare a activităților de formare a tinerilor, cu accent pe următoarele domenii: drepturile copilului/tinerilor, dezvoltarea deprinderilor de viață, strategii de advocacy, lobby, mass-media, persuasiune și negociere, instruirea cu prioritate a tinerilor din localitățile rurale, care nu au acces sau au acces redus la asemenea acțiuni.

În final, am dori să menționăm că experiența noastră de utilizare a metodelor participative de evaluare ne-a făcut să descoperim o altă latură, insuficient explorată pînă în prezent: implicarea tinerilor ca unice resurse ce pot oferi date obiective despre realitățile cu care se confruntă. Tinerilor le-a plăcut foarte mult să fie antrenați în acest proces. Ca rezultat, ei au devenit mai încrezători în forțele proprii, au acumulat unele cunoștințe și deprinderi despre evaluare. În scopul promovării evaluării participative și al consolidării capacității tinerilor de a o utiliza ca pe o etapă firească a dezvoltării personale, organizaționale și a grupului, echipa de evaluare a lansat ideea creării unei Asociații a Tinerilor Evaluatori.

A fi cetățean...

- Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu este a voastră, ci a urmașilor noștri și a urmașilor urmașilor voștri în veacul vecilor.
ȘTEFAN CEL MARE
- Oricare bun cetățean are datoria de a se ocupa de viitorul patriei sale.
M. EMINESCU
- Timpul trece, omul piere, dar a patriei iubire
E averea cea mai rară, cea mai scumpă moștenire...
Gr. ALEXANDRESCU
- Ce înseamnă, în adevăratul înțeles al cuvântului, un om liber, cu desăvârșire liber. Este un om care răspunde cu propria lui viață pentru orice act pe care îl săvârșește. Nu poți fi liber dacă nu ești responsabil. Ești liber – adică ești responsabil de viața ta; o poți pierde sau o poți crea, devii automat sau ratat, sau om viu și întreg.
M. ELIADE
- Legea socială poate da tuturor aceleași drepturi, însă natura nu le va da niciodată facultăți intelectuale egale.
NAPOLEON
- Societatea este singura sursă a moralității.
DURKHEIM
- A forma personalitatea spirituală a elevului înseamnă a-l deprinde să urmărească sinteze mai vaste în cugetarea lui, să vadă dincolo de impresia momentului, să înțeleagă sensul totul și să se înglobeze în acest tot la locul cuvenit.
P. ANDREI
- Educația nu îl creează pe om, ea îl ajută să se creeze.
DEBESSE
- Ceea ce ne ține la un loc nu e numai iubirea pentru pământul pe care ne-am pomenit și stăpînirea acestui pământ și aceleași stări sociale, aspirațiuni și credințe, ci același fel de a gândi și de a simți, ceea ce ne face să ne socotim mai apropiați unii de alții, să ne înțelegem mai ușor între noi, să lucrăm bucuros împreună și să luăm aceeași îndrumare în practica vieții.
I. SLAVICI
- O societate nu se poate considera ca intrată pe calea progresului, a civilizațiunii și a libertății, decât numai atunci cînd oamenii au ajuns a înțelege sfințenia datoriilor, numai atunci drepturile civile și politice devin consecința împlinirii datoriilor.
I. GHICA
- A te cultiva pe tine înseamnă a face muncă de folos obștesc.
L. BLAGA
- Cea mai înaltă datorie etică a omului este să devină personalitate.
D. GUSTI
- Nu sînt nici atenian, nici grec, ci cetățean al universului.
SOCRATE

Aurelia RACU

UPS "Ion Creangă", mun. Chișinău

Educația pentru cetățenie în instituțiile de tip rezidențial din Moldova

Am moștenit rețeaua densă de instituții rezidențiale pentru copiii cu probleme (fie de ordin social, fie de sănătate) din regimul vechi, când instituționalizarea era, practic, unica șansă și posibilitate de supraviețuire a acestora. Cortina de fier, în spatele căreia s-a aflat decenii la rând URSS, ideologizarea excesivă (se afirma, de exemplu, că „succesul în activitatea logopedului este condiționat, în primul rând, de gradul de cunoaștere a metodologiei marxist-leniniste, și abia după aceasta de competențele și abilitățile profesionale” – L. S. Volkova) a tuturor sferelor vieții, inclusiv a învățământului de toate nivelurile, au determinat abordarea, de multe ori aberantă, a chestiunii educației civice în instituțiile rezidențiale. Convingerea defectologilor sovietici (teoreticieni și practicieni) că nu există metodologie mai indicată pentru instruirea și educarea copiilor cu dizabilități decât cea marxist-leninistă a făcut imposibilă încetățenirea ideilor progresiste, a procedurilor avansate de educare/instruire a copiilor cu nevoi speciale. Situația era cu atât mai absurdă, cu cât aceste procedee fuseseră lansate și fundamentate teoretic de savantul sovietic L. Vîgotski, încă în anii 20-30 ai secolului trecut. Defectologia occidentală a preluat ideile lui L. Vîgotski și ale altor savanți și le aplică în practică, obținând rezultate remarcabile.

Cu regret, în perioada sovietică aceste succese erau calificate drept... neajunsuri grave ale sistemului occidental al învățământului special, bazat pe alternative. Teoreticienii sovietici considerau că doar un sistem centralizat la maximum poate asigura eficiența educației și instruirii copiilor din instituții, fapt care a condus la izolarea acestora, la eliminarea lor din viața socială, la un grad sporit de inadaptabilitate, la frustrări, în ultimă instanță, la destine distruse.

După 1990, când reformarea a cuprins toate sferile vieții, vîntul schimbărilor a ajuns și în învățământul special, în instituțiile rezidențiale de toate tipurile. Nu ne vom opri la structura și amploarea respectivelor schimbări, ci doar la aspectul educației pentru cetățenie a contingentului de copii din aceste instituții, educație

care, în linii mari, se circumscrie obiectivului de integrare socială a lor.

În acest context, vom menționa că atunci cînd s-a procedat la deideologizarea învățământului, „împreună cu apa s-a aruncat și copilul”, astfel ajungîndu-se la un vid educațional cu impact grav asupra tinerilor în perioada instituțională și, mai ales, în cea postinstituțională.

În ultimii ani s-a neglijat vădit aspectul participativ al educației în instituția rezidențială, iar fără participare nu există inserția socială. Iată de ce, pînă la urmă, educația pentru cetățenie este, în cazul copiilor din instituțiile rezidențiale, o chestiune de integrare socială, de cunoaștere a drepturilor și obligațiilor inerente condiției de cetățean al unei țări democratice.

Renunțînd la metodologia marxist-leninistă în învățământul de toate tipurile, teoreticienii autohtoni nu au oferit, deocamdată, practicienilor o metodologie conceptuală nouă, fundamentată științific, privind instruirea/educația copiilor cu nevoi speciale (sociale sau medicale). În tiparele golite de ideologia marxist-leninistă nu s-au „turnat” conținuturi noi. Să vedem, în continuare, cum poate fi remediată situația dată cu mijloacele existente la momentul inițierii reformei.

Cu regret, aceasta a evoluat mai lent decât ne-am fi dorit, iar condițiile social-economice nu au favorizat schimbarea în bine a sistemului.

Astăzi, în Republica Moldova numărul copiilor aflați în îngrijire rezidențială este în creștere, cauzele fiind: migrația părinților la muncă, abandonul, malformațiile congenitale ș. a. Elaborarea unei politici coerente, crearea unui cadru legal pentru dezvoltarea serviciilor sociale, de protecție a copilului, în care îngrijirea rezidențială să fie soluția extremă, reprezintă, deocamdată, un ideal irealizabil. Dezvoltării alternativelor pentru îngrijirea rezidențială în cadrul unui sistem unitar/funcțional de protecție a copilului, rolului prioritar al familiei în creșterea copilului i se acordă tot mai multă atenție, dar constituirea unui nou sistem, încetățenirea unor atitudini corespunzătoare atât din partea personalului cât și a societății, de care ar beneficia toți copiii, necesită timp.

Pînă la realizarea unei reforme cuprinzătoare numărul copiilor în îngrijire rezidențială va rămîne, cu regret, la un nivel ridicat. De aceea, calitatea acestor servicii este în continuare importantă și actuală pentru copiii cu nevoi speciale. Fără o îmbunătățire a îngrijirii, copiii din instituții vor avea asigurate doar nevoile fizice,

de hrană și adăpost, cele legate de dezvoltarea socială, cognitivă și psihologică, inclusiv de educația pentru cetățenie, fiind serios neglijate. Lipsiți de atributele esențiale ale unei pregătiri sănătoase pentru viața adultă, ei sînt supuși riscului de a fi atrași de lumea interlopă, de a deveni consumatori de droguri, de a fi traficați etc.

Dacă declarăm că dorim să construim o Moldova cu un viitor mai bun, înseamnă că acești copii, problemele lor trebuie să facă parte din acest viitor.

În prezent, în instituțiile rezidențiale din Republica Moldova (vezi *schema de la pag. 22*) se află 12 mii de copiii orfani și rămași fără îngrijirea părinților. Dintre ei 90% sînt așa-zisii orfani sociali, adică cu părinți în viață. Din numărul de copii orfani 6144 se află în gimnaziile-internat; 1922 – în școli-internat speciale; 3377 – în școli-internat auxiliare.

Există 63 de instituții de tip internat subordonate Ministerului Educației (2004-2005) dintre care: 2 case de copii, 19 gimnaziile de tip internat, 1 casă pentru copii surzi, 13 școli speciale, 28 de școli auxiliare. Pentru a nu fi excluși, a se simți cetățeni cu drepturi depline (și obligații clare, bineînțeles) instituția rezidențială are sarcina de a-i apropia de comunitate. Alături de semenii lor, copiii instituționalizați vor învăța că pentru a obține ceva trebuie să muncească, că, înainte de a-și revendica drepturile, trebuie să-și conștientizeze obligațiile. Acest ABC al conviețuirii într-un stat, într-o societate, într-o colectivitate se deprinde prin contacte interumane – la grădinițe, școli, asociații, cu anumite ocazii sau la nivel cotidian. Copiii instituționalizați trebuie să participe la diverse activități, să li se încredințeze anumite responsabilități: să meargă la cumpărături, să organizeze evenimente de importanță comunitară. Adultul de alături urmează să-l asiste cu delicatețe, răspunzînd la întrebări. Personalul instituției este obligat să formeze în societate o imagine pozitivă despre discipolii săi, copii și tineri cu aspirații și vise, egali între egali. Contactele cu lumea din afară urmează să ofere soluții pentru orientarea profesională a tinerilor.

Foarte puține instituții însă au rupt cercul izolării discipolilor. La vîrsta de 16-18 ani, majoritatea tinerilor părăsesc instituția rezidențială total nepregătiți. Fără abilități și deprinderi de viață, lipsit de sprijinul instituției sau al familiei, tînărul nu face față problemelor reale cu care se confruntă. Din acest punct de vedere, se impune restructurarea instituțiilor rezidențiale, deschiderea lor spre comunitate. Sînt binevenite școlile și grădinițele comunitare care să-i educe pe copiii instituționalizați alături de copiii din comunitate; vizite de zi ale copiilor instituționalizați în familiile din comunitate și a familiilor în instituțiile respective, colectarea fondurilor pentru a îmbunătăți situația copiilor sau pentru a organiza sărbători în comunitate. Astfel, are loc liberalizarea instituției rezidențiale, crearea legăturilor strînse cu comunitatea, de pe urma cărora cîștigul este reciproc.

În ultimii ani, în spațiul ex-sovietic au apărut forme noi de integrare socială a copiilor instituționalizați. În Rusia, de exemplu, copiii care părăsesc instituția rezidențială au dreptul prevăzut prin lege la o locuință, ceea ce soluționează, cel puțin, problema unui adăpost. În unele școli generale, la sugestia elevilor, se desfășoară activități generatoare de venituri, prin vînzarea de obiecte produse de ei. O parte din banii obținuți sînt oferiți ca ajutor copiilor care părăsesc instituția rezidențială.

În 2004, la Chișinău a luat ființă o instituție de tip nou – Centrul de Plasament Temporar pentru Copii și Tineri în perioada postinstituțională (rod al parteneriatului dintre autoritățile publice locale, Fondul de Investiții Sociale din Moldova și organizațiile nonguvernamentale), în care se află permanent aproximativ 30 de beneficiari. Pe parcursul unui an (termenul maxim de aflare a tinerilor la Centru) asistenții sociali găsesc soluția potrivită pentru fiecare caz în parte: angajarea în cîmpul muncii, înscrierea la studii, cazarea în cămine sau, dacă e posibil, revenirea tînărului în familia biologică.

O experiență salutară privind relațiile cu comunitatea au acumulat-o Școala-internat auxiliară din Visoca, Soroca, și Gimnaziul din Strășeni. Aici au fost elaborate acțiuni speciale menite să susțină parteneriatul instituție-comunitate: tabere de vară, vizite reciproce, colaborarea cu voluntari care organizează diferite întîlniri, excursii, serbări, competiții etc.

În ultimul timp au apărut mai multe centre de zi pentru copii cu dizabilități (Criuleni, Chișinău, Nisporeni, Telenești), ceea ce le permite acestora să-și continue viața alături de părinți, evitînd instituționalizarea permanentă. Ei pot fi angajați în anumite servicii, care le-ar aduce mici venituri, dar și ar promova o imagine pozitivă a instituției în comunitate. Educația populației ar trebui să devină parte a strategiei de modificare a atitudinilor față de copiii din instituțiile rezidențiale. Se impune modificarea mentalității cetățenilor vizavi de copiii cu nevoi speciale. Cu regret, în acest domeniu mai este mult de muncit, deoarece atitudinea eronată s-a format timp de decenii, fiind alimentată de politicile ostile copiilor cu dizabilități, promovate la nivel de stat.

Problema familiei este și ea stringentă. Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului stipulează dreptul copilului de a păstra contactul cu ambii părinți, în afară de cazurile în care acest lucru ar fi contrar intereselor lui. Instituțiile rezidențiale trebuie să respecte nevoia copiilor de a avea contact cu propriile familii, chiar dacă circumstanțele impun anumite restricții. Instituția va favoriza contactul între frații și surorile instituționalizate.

La noi, ca și în întreaga Europă de Est, contactul între familie și copiii cu dizabilități este insuficient promovat. Aceasta presupune eforturi de instituționalizare a copiilor în dificultate în unități învecinate cu domiciliul părinților, deoarece costurile transportului reprezintă

unul din factorii de limitare a legăturii între părinți și copii. O modalitate eficientă de menținere a contactului în cazul familiilor sărace este acordarea unor sume de bani părinților pentru a vizita copiii sau a lua acasă la sfârșit de săptămână. Rezervarea unor *Camere pentru părinții care își vizitează copiii* (așa cum se procedează în Școala-internat sanatorială din Drochia) permite acestora să stabilească un contact mai intim cu copiii lor.

Plasarea fraților și surorilor împreună, în aceeași odaie, constituie o altă modalitate de a contribui la îmbunătățirea situației copiilor instituționalizați. Multe instituții de acest tip sînt segregate pe criterii de vîrstă (de la 0 la 3 ani sau de la 4 la 18 ani) sau de gen, adică un copil de 2-3 ani nu poate locui împreună cu un frate sau o soră de 5-6 ani, deși ar fi în interesul lor. Uneori frații și surorile sînt separați pe criteriu de gen, lucru dăunător sub multiple aspecte.

Un rol important în acordarea asistenței tehnice și în furnizarea de resurse pentru dezvoltarea politicilor și programelor îl au organizațiile internaționale – Banca Mondială, Uniunea Europeană, agențiile specializate ale ONU ș. a. Promovarea principiilor educației pentru integrare socială se află și în obiectivul organizațiilor nonguvernamentale, ele contribuind la analiza politicilor și pledoariilor în vederea protejării drepturilor copiilor, la realizarea reformei.

În ultimii ani, în mai multe raioane ale republicii (Cahul, Orhei, Drochia), inclusiv la Chișinău, s-a lucrat intens în direcția implementării noilor politici. Realizările în domeniul respectiv au fost totuși limitate, menținîndu-se doar la nivelul unor instituții particulare. Se simte nevoia stringentă de a constitui un sistem național bine dezvoltat de instruire și educație civică a copiilor instituționalizați.

În continuare, prezentăm cîteva **repere**, a căror implementare ar asigura și proteja drepturile copilului din instituțiile rezidențiale la integrare socială, la participare comunitară, la calitatea de cetățean cu drepturi depline al unui stat democratic.

- Scopul educației ar trebui să se concentreze nu atît pe nevoile fizice, cît pe dezvoltarea generală a copiilor cu disabilități, pe pregătirea lor pentru perioada postinstituțională. Acest proces ar trebui să includă cultivarea unor relații stabile, bazate pe încredere, între copii și personalul de îngrijire, între copii și persoanele din afara instituției, precum și dezvoltarea unor deprinderi de viață, a respectului de sine.
- Instituționalizarea ar trebui realizată în urma unui proces minuțios în care să fie luate în considerație alternativele îngrijirii rezidențiale.
- Un mediu de tip familial, compus din unități de mici dimensiuni, în care trăiesc împreună copii de vîrste și sexe diferite, reprezintă cea mai bună cale de a oferi o îngrijire centrată pe interesele

copilului, pe nevoile lui de integrare în societate.

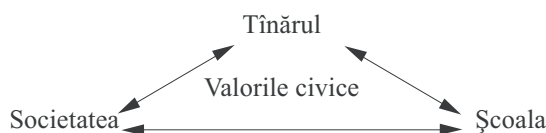
- Dezvoltarea optimă a copilului ar trebui sprijinită prin încurajarea lui, prin stimularea spiritului de echipă, de întraajutorare, prin altoirea sentimentului de importanță individului pentru societate.
- Integrarea în comunitate ar trebui realizată prin amplasarea instituțiilor în localități potrivite, încadrînd copiii, ori de cîte ori este posibil, în școli comunitare, prin stabilirea legăturilor cu grupuri din comunitate, prin facilitarea tranziției copilului instituționalizat spre viața independentă în comunitate.
- Contactul cu familia ar trebui încurajat (în afara cazurilor cînd acesta este în detrimentul intereselor majore ale copilului) prin plasarea copilului în instituțiile care se află aproape de domiciliul părinților naturali, împreună cu frații și surorile; specializarea personalului din instituțiile rezidențiale (case de copii, internate, instituții speciale pentru activitatea cu familiile); anularea regulilor care descurajează contactul cu familia.

Educația pentru cetățenie democratică este un obiectiv pe cît de actual, pe atît de complex și greu de realizat. În cazul copiilor instituționalizați procesul de formare a cetățenilor, conștienți de drepturile și obligațiile lor, participanți activi la evoluția țării și a societății, responsabili pentru destinul acestora, dornici să contribuie la prosperarea generală, comportă o serie de dificultăți, generate de izolare, segregare, excludere, înstrăinare și alte elemente ale instituționalizării în sine.

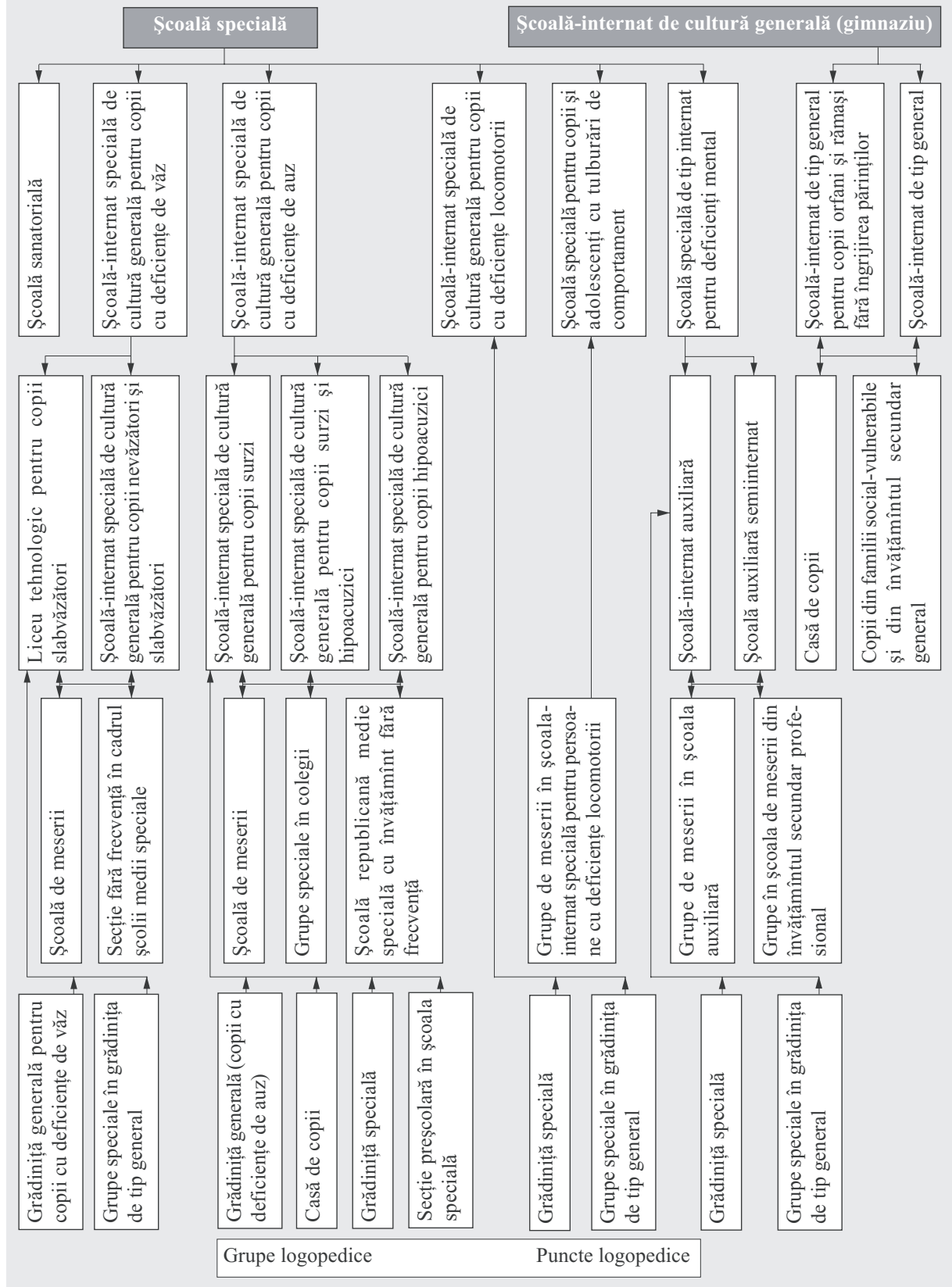
Din punctul de vedere al protecției sociale tinerii în perioada postinstituțională sînt cea mai vulnerabilă categorie a populației. Educarea deprinderilor de viață constituie temelia siguranței lor, speranța și șansa de integrare socială. Or, fără integrare socială și protecție din partea statului, a societății, recuperarea acestor tineri, educația lor în spiritul responsabilităților civice devin extrem de dificile.

Oricît de mult s-ar dori dezinstituționalizarea imediată a copiilor cu nevoi speciale, procesul va mai dura, deoarece este indisolubil legat de multiple aspecte, pentru care, în societatea noastră ce se confruntă cu grave probleme culturale, economice, de mentalitate, nu s-au găsit, deocamdată, soluții. Prin urmare, sîntem obligați să învățăm a trăi și a activa ținînd cont de copiii din instituțiile rezidențiale, creîndu-le condiții (atît cît permite mediul instituțional) pentru integrare socială și participare activă la viața comunității.

Problema educației pentru cetățenie a tinerilor instituționalizați o reprezentăm schematic în felul următor:

STRUCTURA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI SPECIAL LA ETAPA ACTUALĂ

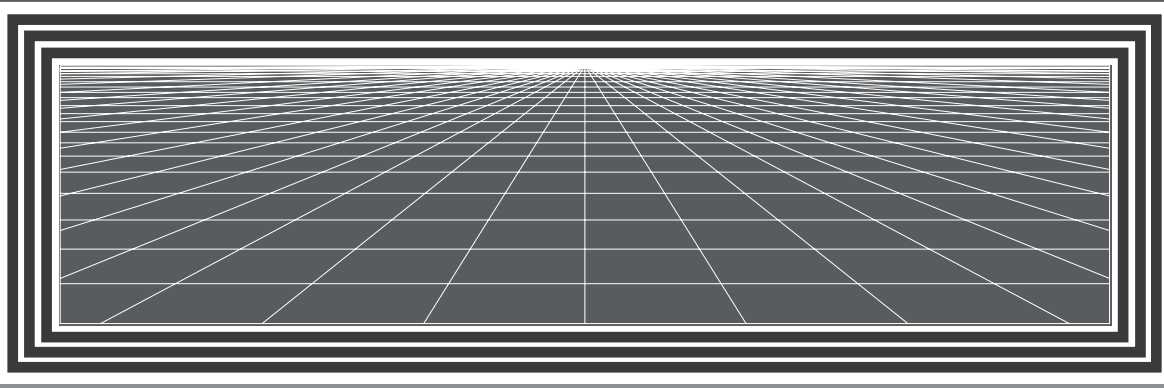
Pentru ca această interacțiune să dea rezultatele scontate urmează să găsim răspunsuri la multe întrebări, cum ar fi:

- Care este veriga slabă a acestei interdependențe?
- ce element nu își îndeplinește conștiințios misiunea?
- Cît de bine își înțelege societatea rolul și responsabilitățile?
- De unde poate lua școala resursele necesare pentru instruirea și educarea copiilor prin forme și metode moderne?
- Cît de ajustate la exigențele timpului sînt politicile educaționale în stat?
- Cum pot fi lichidate lacunele informaționale ale tinerilor în perioada postinstituțională?
- Ce garanții de afirmare și promovare le oferă statul și societatea acestor tineri?
- Sînt pregătiți tinerii pentru a-și asuma responsabilitățile inerente cetățeanului activ, devotat patriei, competitiv sub aspect social?
- Cine și cît de coerent transmite tînărului mesajul referitor la valorile autentice ale societății?

Lista întrebărilor ar putea fi continuată, dat fiind caracterul extrem de complex al subiectului abordat. Important este că s-a pus problema educației pentru cetățenie și că aceasta nu face abstracție de contingentul tinerilor instituționalizați, căci „nici un stat nu poate fi atît de bogat, încît să nesocotească valoarea celui mai neînsemnat dintre cetățenii săi” (Charles Talleyrand - Perigord).

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. *Alternative pentru copii cu dizabilități*, în *Vocea părinților*, nr.9, Editura Ruxanda, Chișinău, 2004.
2. *Calitatea vieții*, în *Vocea părinților* nr.8, Editura Ruxanda, Chișinău, 2004.
3. *Educația/școala inclusivă*, în *Vocea părinților*, nr.4, Editura Ruxanda, Chișinău, 2001.
4. Mihăilescu, I. (coord.), *Un deceniu de tranziție/ Situația copilului și familiei în România*. UNICEF, București, 2000.
5. *Parteneriat: Familie-Copil-Specialist-Comunitate*, în *Vocea părinților*, nr.7, Editura Ruxanda, Chișinău, 2003.
6. Pâslaru, Vl., *Politici educaționale și reforma învățămîntului în Republica Moldova*, în „Didactica Pro...”, 2004, nr.5-6, p. 16-25.
7. *Situația copiilor și familiei în Republica Moldova*, în *Evaluare și analiza*, UNICEF, Chișinău, 2000-2001.
8. *Societate pentru toți*, în *Vocea părinților*, nr.6, Editura Ruxanda, Chișinău, 2003.
9. Zamfir, C.; Zamfir, E. (coord.). *Pentru o societate centrată pe copil*. Raport realizat de institutul de cercetare a calității vieții, Editura Alternative, București, 1997.
10. *Альтернативы помещению детей в учреждения интернатного типа*, Отчет семинара по Центральной и Восточной Европе. UNICEF, Helsinki, Finland, 1995.
11. Ширицына, Л. М. (coord.), *Специальное образование в развитии*, 1996.

EVENIMENTE CEPD

Programul **TOLERANȚĂ ȘI INTEGRARE SOCIALĂ. INFORMARE ȘI FORMARE**

Direcția de program: **Parteneriate școlare**

Proiectul **AVE NATURA**

Finanțator: Fundația SOROS-Moldova

Echipa de implementare:

- Gimnaziul din Zberoaia, r. Nisporeni
- Gimnaziul din Ivanovca, r. Nisporeni

Buget: 1000 de dolari, inclusiv contribuții personale 431 de dolari

Parteneri: Primăria s. Zberoaia, Asociația părinților, ONG-urile „Vatra satului”, „Izvoraș”, „Speranța”, agenți economici din comunitate

Beneficiari direcți: liceeni, profesori, părinți

Beneficiari indirecti: membrii comunităților Zberoaia și Ivanovca.

Scopul acestui proiect este sensibilizarea și implicarea elevilor, profesorilor, părinților în rezolvarea problemelor ecologice.

Obiectivele proiectului: Dezvoltarea relațiilor de parteneriat între școli; amenajarea și plantarea spațiilor verzi pe teritoriul ambelor gimnazii; dezvoltarea abilităților, deprinderilor de lucru pe teren; editarea buletinului „Plai natal”; desfășurarea de seminarii, mese rotunde.

Activități și rezultate: Implementarea proiectului elaborat de colectivul gimnaziului Zberoaia în parteneriat cu cel din gimnaziul Ivanovca a permis implicarea a peste 380 de elevi și profesori în soluționarea problemelor ecologice. Prin activitățile realizate s-au întărit și dezvoltat relațiile de parteneriat la nivel de școli, ONG-uri. S-a organizat seminarul de inițiere a proiectului *Ocrotind natura, ne ocrotim pe noi*, la care au fost invitați specialiști de la centrul de medicină din Nisporeni, direcția ecologică, primarii satelor Zberoaia și Ivanovca, directorii de școli, elevi și profesori. Cei 40 de participanți la seminar au identificat problemele ecologice din localitate și au accentuat importanța soluționării acestora, alcătuind un plan de acțiune. Lucrările de la concursul desenelor și de creație au fost prezentate în cadrul expoziției *Minunățiile naturii*.

La amenajarea spațiilor verzi s-au implicat și specialiștii gospodăriei silvice din Nisporeni, voluntari de la Corpul Păcii. S-au sădit 1000 de copaci: tei, plop, sălcii, nuci. Părinții au instalat în acest parc bănci, iar primăria s-a implicat în lucrările de iluminare a teritoriului.

S-au editat 3 numere ale buletinului informațional *Plai natal*, în care au fost oglindite materiale despre implementarea proiectului, rezultatele obținute, contribuția comunității. Prin intermediul acestui buletin elevii și profesorii și-au împărtășit experiența, având posibilitatea de a-și exprima părerile, doleanțele, problemele cu care se confruntă în procesul realizării proiectului. Astfel, au fost distribuite 1138 de exemplare în ambele comunități.

Evaluarea proiectului a avut loc în cadrul unei mese rotunde, la care au fost evidențiate rezultatele obținute, menționându-se importanța soluționării problemelor localității în comun.

Proiectul **TRANDAFIRII PRIETENIEI**

Finanțator: Fundația SOROS-Moldova

Echipe de implementare:

- Școala medie din Ciobruciu, r. Ștefan Vodă
- Școala medie rusă nr. 1 din Olănești, r. Ștefan Vodă

Buget: 1000 de dolari, inclusiv contribuții personale 250 de dolari

Parteneri: Primăria s. Ciobruciu, Asociația părinților și pedagogilor, SRL „Ciobruciu Agro”, Asociația „Nistru-Olănești”, corpul didactic din ambele școli

Beneficiari direcți: elevi, profesori, părinți

Beneficiari indirecti: membrii comunităților Ciobruciu și Olănești

Scopul acestui proiect este crearea și promovarea unei comunicări și colaborări între colectivele de elevi și profesori, ce ar facilita o mai bună cunoaștere reciprocă; promovarea valorilor naționale a fiecărei etnii prin organizarea mai multor activități extrașcolare.

Obiectivele proiectului: Stabilirea unor relații de colaborare și parteneriat între cadrele didactice, elevi și părinți din ambele comunități; implicarea membrilor comunităților în viața culturală, promovarea valorilor naționale a celor două etnii; educația ecologică a elevilor.

Activități și rezultate: În urma realizării obiectivelor propuse s-au creat relații de prietenie și colaborare între colectivele pedagogice. Elevii, profesorii și părinți din ambele comunități au sădit împreună peste 200 de puieți de trandafiri, arbori și arbuști decorativi în parcul de pe malul Nistrului. Copiii au adunat materiale și au deschis Muzeul ținutului natal. Împreună au confecționat 10 costume naționale românești și rusești.

De asemenea, s-au organizat mai multe activități instructive și culturale, cum ar fi: sărbătoarea *Toamna de aur*, serata dansului popular, ședințe comune ale consiliilor profesoriale, întâlniri ale elevilor.

Durabilitatea proiectului: Copiii și-au asumat responsabilitatea de a îngriji *Aleea trandafirilor* și a o completa cu noi specii de arbori și flori. S-a decis să se organizeze periodic ședințe comune ale consiliilor profesoriale și întâlniri ale elevilor.

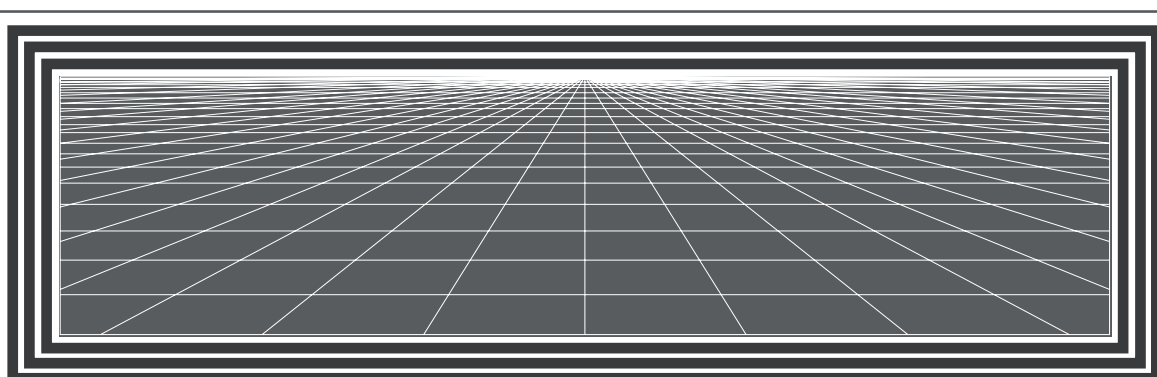
Referințe: „În cadrul proiectului *Trandafirii prieteniei* ne-am cunoscut vecinii mai bine, i-am redescoperit, locuind aproape am fost totuși atât de „departe” unii de alții. Acum însă sîntem prieteni, iar localitatea noastră e mult mai amenajată.”

Elevii cl. XII, Școala medie din Ciobruciu

“Nu voi uita nicicînd aceste întâlniri cu elevii din școala vecină. Sincer vorbind, nu ne-am așteptat să fim atât de bine primiți, gazdele dînd dovadă de multă amabilitate. Ne-am simțit ca la noi acasă. Voi spune tuturor consătenilor mei cît de buni sînt oamenii din Ciobruciu.”

Ecaterina, cl.XI, Școala medie rusă nr.1 din Olănești

Coordonator: Lilia STÂRCEA

DOCENDO DISCIMUS

Angela CIORICI

Liceul "Gaudeamus", mun. Chișinău

Organizarea campaniei electorale pentru educarea responsabilității civice

ședință se alege președintele, care supraveghează întreaga activitate, și secretarul, care perfectează și duce evidența documentației:

- listele candidaților la funcția de deputat în Parlament;
- procesele-verbale privind propunerea candidaților din partea „partidelor politice” și a „mișcărilor sociale”;
- listele de subscriere;
- tabelul eliberării certificatelor de înregistrare a candidaților;
- listele alegătorilor;
- actele ce țin de procedura de votare (instrucțiuni privind verificarea urnei și sigilarea ei, deschiderea urnei, calcularea voturilor, distrugerea buletinelor de vot neutilizate etc.).

Alegătorii își cunosc deja drepturile politice: de a crea partide și mișcări sociale, de a alege și a fi ales. Participanții formează grupuri de inițiativă, niște state-major electorale care cuprind mai multe persoane cu diferite funcții:

- *Conducătorul statului-major* coordonează toate acțiunile din campania electorală.
- *Candidatul* la funcția de deputat în Parlamentul „Republicii Democratice Gaudeamus” este figura principală a procesului electoral. El reprezintă “partidul politic” sau “mișcarea socială” (echipa, clasa, colectivul artistic, grupul de inițiativă) care îl susține, se înfîlnește cu alegătorii și explică avantajele programului său, acordă interviuri, participă la conferințe de presă etc. Scopul candidatului este să obțină maximum de voturi, dar totodată să nu uite de responsabilitatea politică pe care și-o asumă, de încrederea ce i-au acordat-o alegătorii.
- *Persoana de încredere a candidatului* (grupul de persoane) face parte din anturajul acestuia și are

“E de natura omului a se simți necesar altora”.

(Eric Ericson)

În ultimele decenii s-au produs mai multe schimbări care au impus necesitatea racordării activităților școlare și extrașcolare la cerințele de viață ale elevului, aceasta devenind una dintre direcțiile prioritare ale învățămîntului actual. Dispunem de un arsenal de procedee, tehnici, metode, programe, cursuri, literatură metodică, publicații etc. prin care putem contribui la formarea unui ansamblu de calități pozitive ale cetățeanului. Vrem să credem că elevul nostru va deveni un cetățean responsabil pentru destinul său și al semenilor. În acest scop este binevenită aplicarea cunoștințelor, abilităților, competențelor achiziționate la orele de curs în cadrul activităților extrașcolare, una dintre ele fiind simularea campaniei electorale și a alegerilor parlamentare prin utilizarea tehnologiilor de joc.

În Liceul Teoretic “Gaudeamus” asemenea activități au devenit deja o tradiție. În campania electorală și alegeri sînt implicați toți subiecții procesului educațional – elevi, profesori, părinți. Fiecare cetățean al “Republicii Democratice Gaudeamus” este interesat de succesul acestui joc.

Pentru o bună desfășurare a campaniei electorale se stabilesc anumite reguli. Se formează o Comisie Electorală din 5-7 persoane, care funcționează în conformitate cu Legea despre alegeri. Chiar la prima

dreptul să-l reprezinte în timpul campaniei electorale.

- *Analistul* (sau grupul de analiști) are sarcina de a colecta, sistematiza și analiza informația obținută în decursul campaniei electorale. El trebuie să fie la curent cu toate noutățile și, bineînțeles, să le aducă la cunoștința echipei sale, propunând strategii ale acțiunilor ulterioare.
- *Ideologul* (sau grupul ideologic) răspunde de elaborarea platformei electorale, precum și de promovarea deciziilor statului-major electoral.
- *Purtătorul de cuvânt* este responsabil de menținerea legăturii cu mijloacele de informare în masă: presă, radio, gazetă de perete etc. El participă la conferințele de presă, ia interviuri de la candidați și de la alți membri ai staff-ului, informând permanent alegătorii.
- *Directorul financiar* răspunde de asigurarea financiară și materială a campaniei electorale.
- *Secretarul* duce evidența întregii documentații, întocmește actele oficiale, ține corespondența, răspunde la interpelări etc.
- *Juristul* supraveghează ca toate acțiunile din campanie și hotărârile Comisiei Electorale să fie în conformitate cu legea despre alegeri și alte acte normative. El reprezintă echipa în instanța de judecată, atât în calitate de pîrît cît și de reclamant (după necesitate).
- *Sociologul* studiază în permanență părerile viitorilor alegători. În acest scop, efectuează sondaje de opinie, ia interviuri etc. Informația prelucrată se aduce la cunoștința membrilor echipei.

Fiecare dintre membrii statului-major trebuie să-și cunoască obligațiunile și să le îndeplinească în mod consecvent. Acesta este cel mai sigur mod de a câștiga alegerile.

CUM POATE FI ORGANIZATĂ O CAMPANIE ELECTORALĂ?

Campania electorală durează o lună de zile și urmărește realizarea unui șir de obiective:

- familiarizarea adolescenților cu drepturile lor politice;
- dezvoltarea responsabilității civice și a competențelor de cooperare;
- încurajarea demersurilor de autoafirmare a personalității și de organizare a autoconducerii;
- educarea inițiativei, responsabilității pentru propriul destin.

Pentru organizarea și desfășurarea reușită a campaniei electorale poate fi folosit următorul algoritm:

1. *Înaintarea candidatului în cadrul adunării cetățenilor.*

Este prima etapă a campaniei electorale în care fiecare unitate (clasă, grupuri de elevi) trebuie să fie înregis-

trată la Comisia Electorală, să obțină un certificat ce permite activitatea politică. Pentru înregistrare se prezintă procesul-verbal de constituire, în care se indică denumirea unității, numărul membrilor și programul electoral.

Ulterior, în cadrul unei adunări generale, toți cetățenii „Republicii Democratice Gaudeamus” pun în discuție lista candidaților. Se examinează mai multe candidaturi, fiecareia oferindu-i-se posibilitatea de a-și expune biografia, de a-și exprima punctul de vedere în diverse probleme, de a prezenta programul electoral (sau ideile principale). Se pun întrebări pentru a afla mai multe despre persoana care va reprezenta interesele colectivului în organele puterii de stat. Decizia de înaintare va fi fixată într-un document oficial.

Legea despre alegeri permite cetățenilor să-și înainteze propria candidatură, cu o condiție: de a perfecta lista de subscriere.

2. *Elaborarea procesului-verbal privind înaintarea candidatului.*

Decizia grupului de cetățeni privind înaintarea candidaților se perfectează printr-un proces-verbal, a cărui copie, împreună cu cererea, se prezintă Comisiei Electorale. Se indică locul și timpul desfășurării adunării, ordinea de zi și decizia. Procesul-verbal este semnat de secretarul și președintele adunării.

3. *Eliberarea de către Comisia Electorală a certificatului de candidat.*

După colectarea tuturor documentelor, candidații se înregistrează la Comisia Electorală, care examinează corectitudinea perfectării actelor. Apoi fiecare dintre candidați primește un certificat de înregistrare.

4. *Înregistrarea persoanelor de încredere.*

După obținerea certificatului de înregistrare, candidatul și persoana de încredere depun o cerere de înregistrare a persoanei de încredere la Comisia Electorală, care o include într-o listă separată.

5. *Elaborarea strategiei campaniei electorale.*

Fiecare stat-major își elaborează propria strategie, care trebuie să includă:

- determinarea scopului principal și sarcinile concrete ale viitoarei campanii;
- studierea preferințelor alegătorilor;
- fixarea obligațiilor fiecărui membru al statului-major electoral;
- trasarea principalelor direcții de activitate în campania electorală;
- stabilirea ideilor, principiilor fundamentale, lozincilor, sloganelor cu care se va merge în campania electorală;
- elaborarea unui plan al acțiunilor zilnice (cu indicarea concretă a timpului de desfășurare).

6. *Desfășurarea campaniei electorale.*

Statul-major poate folosi în campania electorală diferite acțiuni și modalități de propagandă, de atragere a voturilor alegătorilor:

- afișe electorale (fotografia, CV-ul candidatului);
- conferințe de presă;
- mitinguri;
- dezbateri publice ale programelor candidaților;
- întâlniri cu alegătorii;
- primirea în audiență a alegătorilor;
- interviuri pentru ziarul școlii;
- foi volante;
- scrisori către alegători;
- sondaje de opinie.

Candidații sînt obligați să informeze Comisia Electorală despre conținutul și cantitatea materialului de agitație.

7. Înregistrarea alegătorilor.

Cu o lună înainte de ziua alegerilor, Comisia Electorală începe înregistrarea cetățenilor cu drept de vot care se va încheia cu o săptămîină înainte de anunțarea datei și locului desfășurării scrutinului.

8. Derularea procedurii de alegere a Parlamentului școlar.

Deputații în Parlamentul „Republicii Democratice Gaudeamus” se aleg de către cetățeni în baza votului secret. Comisia Electorală angajează, în bază de contract, voluntari care, după o instruire corespunzătoare, devin membri ai comisiilor electorale de circumscriptie.

Cu o oră înainte de începerea alegerilor, urna este sigilată de către membrii Comisiei Electorale în prezența observatorilor independenți. Fiecare alegător primește

buletinul de vot în baza certificatului de școlar. Votarea se desfășoară conform legii despre alegeri. Membrii Comisiei Electorale (în prezența observatorilor independenți) numără voturile. Alegerile sînt validate, dacă la ele au participat nu mai puțin de 50% din alegători.

Deputați devin persoanele care obțin cele mai multe voturi (Parlamentul este alcătuit din 7 profesori și 14 elevi).

CONCLUZII

Liceul a trăit o lună de emoții, realizări, zbulcium, discuții. Ne-am simțit o echipă în care responsabilitățile au fost delegate proporțional. În chestionarea de la finele anului școlar majoritatea elevilor au menționat campania electorală printre cele mai reușite și impresionante activități extrașcolare. Motivele au fost diferite:

- “Pentru prima dată am participat la alegeri adevărate”;
- “Am trăit emoții deosebite”;
- “Am învățat să respect opinia altora”;
- “Am făcut față conflictelor”;
- “Lucrînd în echipă le poți reuși pe toate”;
- “Am avut o mare responsabilitate pentru succesul echipei”;
- “Am înțeles cu se ocupă organele de stat”;
- “Am conștientizat că votul meu contează”.

A-l face pe elev să înțeleagă că asemenea lucruri sînt importante e un mare succes.

Tatiana RACU

Universitatea Pedagogică de Stat “Ion Creangă”

Educarea unui cetățean activ în contextul societății în tranziție

părinții, elevii și profesorii reprezintă în mod egal aceste puteri. Foarte eficientă este activitatea puterii judecătorești. Conflictele între profesori și elevi sînt frecvente, la această instanță însă se recurge doar în cazuri excepționale, cînd nu pot fi soluționate altfel. Deseori procesul de judecată îl cîștigă elevii, ceea ce le insuflă încredere și respect pentru funcționarea obiectivă și eficientă a respectivului organ.

Democrația este deja în tradiția școlii mai bine de 18 ani. Elevii și profesorii de aici au înțeles că posibilitățile oferite de experiențele democratice din școală pot fi anihilate de viața din afara acesteia. Considerîndu-se parte a comunității, ei caută să extindă democrația nu numai pentru cei tineri, dar pentru persoanele de toate vîrstele.

Cînd vom avea și noi astfel de școli în țara noastră? Care este impactul implementării curriculumului la educația civică? În ce direcții trebuie să ne concentrăm eforturile pentru a educa cetățeni activi? Care sînt

Am vizitat recent Polonia, avînd prilejul de a mă afla timp de cîteva ore într-o școală (pe care sincer mi-o doresc în Moldova), unde democrația nu este scrisă doar pe hîrtie, ci aplicată în practică și trăită de toți cei implicați în procesul educațional. Am discutat despre modul de autoadministrare a instituției cu directorul, “prim-ministrul” – o elevă din clasa a IX-a, și “ministrul de telecomunicații” – un elev apreciat pentru elaborarea paginii web a școlii.

În școală funcționează și colaborează cele 3 puteri ale unui stat democratic. Este de menționat faptul că

neajunsurile programelor, manualelor existente? Pe ce trebuie să punem accent în predarea educației civice? Asupra acestor întrebări vom medita și vom tinde să dăm răspuns în cele ce urmează.

O școală modernă înseamnă nu numai o instituție dotată cu tehnică performantă (investiție ce nu și-o permite multă lume), ci și un personal bine informat, flexibil și deschis la nou, o echipă de profesori conștienți că misiunea lor este să pregătească tinerii pentru viață: elevii de astăzi vor trebui să fie competitivi, să obțină succese în 2010, 2020..., deci profesorilor li se solicită viziune. Ei nu cunosc toți factorii și toate evenimentele care vor interveni de-a lungul anilor în formarea viitorului cetățean, dar urmează să le anticipeze pentru a-și conduce demersul educațional spre țelul dorit: edificarea unui cetățean informat, responsabil și activ.

Problema educației pentru cetățenie sau, cu alte cuvinte, pregătirea elevilor pentru a deveni cetățeni activi într-un stat care traversează de prea mult timp perioada de tranziție este una primordială. Ca profesor, formator și tânăr cercetător în domeniul educației civice consider că școlii îi revine, în acest sens, un rol esențial, o responsabilitate mai mare decât familiei.

Activez de mai bine de 6 ani în SIEDO, organizație lider în domeniul promovării educației pentru cetățenie democratică. Grație suportului Guvernului Republicii Moldova, o bună parte din problemele educației au putut fi soluționate prin diverse programe, desfășurate și implementate de societatea civilă. Vreau să mă refer succint la activitatea SIEDO. Datorită motivației profunde și energiei profesorilor implicați în proiectele noastre, sprijinului constant oferit de Ministerul Educației, colaborării cu experții din străinătate, cu organizațiile Street Law, Cordaid, de aproximativ 6 ani, în domeniul educației pentru cetățenie funcționează o rețea de educatori, inițiată prin cursurile desfășurate de SIEDO și IȘE.

Grație programelor SIEDO au fost realizate mai multe proiecte:

- Au fost puse bazele unei concepții unitare la nivel național în ceea ce privește standardele educației pentru cetățenie, valabile pentru elevi, profesori și școli.
- Au fost elaborate primele materiale didactice autohtone moderne în domeniul educației pentru cetățenie, educației civice, educației referitoare la lege: manualul „Noi și Legea” pentru clasele a X-a, a XI-a și a XII-a, precum și Ghidul profesorului.
- A fost inițiată o rețea de profesori – formatori instruiți în domeniul educației pentru cetățenie/educației referitoare la lege.

Deși s-au făcut atâtea, lucrându-se zi de zi asupra problemei educației pentru cetățenie, totuși nu am obținut rezultatele scontate.

Un studiu efectuat recent de Silvia Romanciuc, colaborator SIEDO, a avut drept scop reliefaarea impactului activităților SIEDO desfășurate în perioada 2000-2003 asupra școlilor și comunităților, dar și asupra persoanelor implicate în acțiunile organizației.

Sondajul, axat, în mare parte, pe întrebări deschise, a fost efectuat pe un eșantion de 127 de respondenți: elevi, profesori și părinți din diferite localități ale republicii (Grozești, Nisporeni; Criuleni; Chișinău; Larga, Briceni etc.),...

Participanții la evaluare au fost selectați din următoarele considerente:

- *Profesorii* sînt acei care au beneficiat de instruire din partea SIEDO în vederea promovării educației pentru democrație și drepturile omului.
- *Elevii* sînt acei care au acumulat cunoștințe în domeniu, îndrumați de profesorii respectivi.
- *Părinții* sînt acei care au învățat și ei cîte ceva de la copii sau au evaluat anumite manifestări comportamentale ca urmare a activităților de educație civică.

Pentru realizarea scopului propus au fost folosite cîteva modalități de lucru: discuții particulare, chestionare scrise și mese rotunde. Deși aplicabile pe o arie mai largă de respondenți, chestionarele scrise s-au dovedit a fi mai puțin eficiente. Fiind o primă experiență, nu am atins cota maximă a autenticității/realității (ținînd cont de eșantionul mult prea mic și de instrumentele folosite). Totuși, putem trage anumite concluzii în ceea ce privește impactul activității SIEDO pe diferite segmente.

IMPACTUL DISCIPLINEI „NOI ȘI LEGEA”

Chestionar pentru elevi (77 de respondenți):

1. *Describe o situație în care te-ai manifestat ca cetățean:*
 - Am participat la discuții/acțiuni pe o problemă publică – 13
 - Am plătit o contribuție de 11% în bugetul local
 - Le propun părinților să se informeze din „Noi și Legea”
 - Am fost premiat la concursul „Adolescentul și tutunul”
 - M-am apărut legitim, deoarece știam că am dreptate
 - Am vorbit despre țara mea aflîndu-mă peste hotare
 - Am activat în organele de autoconducere a liceului „Gaudeamus” – 4
 - Am refuzat șansa de a pleca în altă țară
 - Am împiedicat o încăierare
 - I-am informat de mai multe ori pe părinții mei cu privire la anumite prevederi legale
 - Mă voi manifesta ca cetățean atunci cînd voi participa la alegerile din 2005
 - Nu s-au manifestat ca cetățeni niciodată – 16.

2. *Cine dintre persoanele care te înconjoară este un cetățean model și de ce?*

- Nu există nici un cetățean model – 30
- Părinții: respectă legea, ne învață pe propriul exemplu, își îndeplinesc obligațiunile – 19
- Profesorii: prin lecții, sînt informați etc. – 12
- Colegii, prietenii – 4
- Profesorii, părinții, rudele – 4
- Politicienii, funcționarii, militarii – 4
- Toți cetățenii – 1
- Eu sînt un model – 1.

3. *Ce te-ar ajuta să fii un cetățean model?*

- Nimic – 10
- Societatea: părinții, rudele, profesorii; exemplele persoanelor din jur – cetățeni model – 30
- Guvernul, perspectiva de a ajunge un funcționar public – 4
- Propriul comportament, unele valori, calități personale – 16
- Cunoștințele, lecțiile „Noi și legea” – 11
- Informarea – 4
- Nu doresc să fiu un cetățean model – 1.

4. *Ce te împiedică să fii un cetățean model?*

- Nu știu – 4
- Nimic – 15
- Oamenii din jur, guvernarea, statul, legile etc. – 43
- Lipsa de informație – 2
- Vîrsta, lipsa de voință, conservatismul – 10
- Starea materială – 1.

5. *Care sînt problemele cu care te confrunți ca elev, cetățean?*

- Lezarea unor drepturi, imposibilitatea exercitării unor drepturi: la opinie, informare, instruire etc. – 35
- Neîncrederea în sine – 1
- Problemele din societate: corupția, nerespectarea legii, indiferența guvernului față de elevi – 12
- Dragostea – 1
- Problemele din familie, problema financiară – 5
- Subiectivitatea profesorilor – 3
- Sînt foarte multe – 6
- Nu am probleme – 3.

Aceste răspunsuri denotă că elevii conștientizează importanța educării unui cetățean activ, obstacolele manifestării lor ca cetățeni (fie că sînt de ordin personal sau care vin din partea statului, a societății).

IMPACTUL DISCIPLINEI „NOI ȘI LEGEA”

Chestionar pentru părinți

1. *Cursul respectiv îi oferă suficientă pregătire copilului Dvs. pentru a fi un bun cetățean și a se afirma în viață?*

- Acest curs trebuie integrat cu alte cursuri și identificate problemele ce urmează a fi discutate și analizate la consiliile profesoriale și adunări cu părinții.

- Parțial. Este necesară conlucrarea cu familia, comunitatea.

- Da. Suficient pentru un cetățean de 18-19 ani.
- Insuficient. Copilul trebuie să studieze mult de sine stătător – 2.

- Ar fi mai eficient dacă ar începe chiar din clasele primare – este nevoie ca elevul să se deprindă să aplice cele învățate în viață.

2. *Cunoașteți anumite efecte nedorite asupra convingerilor, comportamentului copilului Dvs.? Aduceți un exemplu.*

- Nu am remarcat – 5
- Abordarea prea arbitrară a problemelor din cauza puținelor exemple din manual care ar viza situația din Republica Moldova.

3. *Dvs. ați luat ceva util din cursul „Noi și legea”? Aduceți un exemplu.*

- Am discutat cu copilul problemele abordate la lecții.
- Am răsfoit manualul și am discutat cu copilul.
- Am aflat cum se face o procură privind drepturile consumatorului.
- Studiez principalele prevederi legale care se referă la obligațiunile și drepturile omului și nu sînt de acord cu unele poziții. Dar legea e lege și trebuie să o respectăm.
- Am aplicat principiul interdisciplinarității la lecțiile de literatura română.
- Am încă multe de învățat în acest domeniu: nu am beneficiat la școală de un astfel de curs.

Răspunsurile la întrebări ne demonstrează că părinții consideră necesar și util cursul „Noi și legea” în formarea copiilor lor ca cetățeni activi. În plus, învață și ei multe lucruri, neavînd oportunitatea de a fi studiat un astfel de curs.

IMPACTUL DISCIPLINEI “NOI ȘI LEGEA”

Chestionar pentru profesori

1. *Ce succese aveți Dvs. în predarea disciplinei? Aduceți un exemplu/cîteva care să confirme aceasta.*

- Pregătirea elevilor pentru viață.
- Motivăm astfel elevii să studieze și alte discipline; organizarea interactivă a activităților.
- Realizarea obiectivelor.
- Cunoașterea, exercitarea drepturilor și obligațiilor.
- Conștientizarea rolului civic al elevilor. Ei participă, iau atitudine față de problemele școlii, orașului.
- Utilizarea cazurilor și situațiilor adecvate; implicarea activă a elevilor prin prezentarea diferitelor soluții.
- Elevii susțin că le place disciplina, află lucruri care le vor prinde bine în viață; au ales specialitatea de jurist...

1. *În special ați avea nevoie de pregătire/instruire la capitolul:*

- obiective
- sarcini – 1
- metode de lucru – 3
- evaluare – 4
- debriefare (etapa finală a unei activități) – 2.

Chestionarele pentru cadrele didactice au confirmat rezervele noastre privind nivelul de pregătire a profesorilor care predau educația civică, dat fiind faptul că este o disciplină nouă, cu un specific aparte, ce solicită informare continuă. O altă problemă cu care se confruntă profesorii este evaluarea autentică.

În ce direcție trebuie să ne concentrăm eforturile pentru a educa cetățeni activi?

Pentru a răspunde acestei necesități SIEDO, a inițiat un proiect (continuare a programului Street Law-Noi și legea „Evaluarea autentică la educația civică”), în cadrul căruia a fost tradusă și adaptată cartea „Formarea cetățenilor. Corelarea evaluării autentice cu procesul de învățămînt în educația civică”.

Profesorii au mai răspuns la următoarele întrebări:

1. *Ce vă ajută la moment să practicați evaluarea autentică?*

- Interesul și dorința de a educa capacități și deprinderi, valori și competențe adecvate unui trai armonios cît și tributare unor necesități și probleme frecvent întîlnite.
 - Studiarea cărților „Formarea Cetățenilor...” și „Tinerii în acțiune”, convingerea că evaluarea nu este un șablon, ci cere varietate, complexitate, pentru a-i face pe elevi să conștientizeze funcționalitatea lor.
 - Manualul propus de SIEDO, seminariile desfășurate sub egida SIEDO, materialele elaborate individual sau împreună cu colegii.
 - „Formarea Cetățenilor...”.
 - Manualul, sugestiile din broșură, experiența.
 - Studiile de caz, aplicarea tehnicilor utilizate de profesorii din SUA.
 - Discuțiile, aprecierile, sfaturile colegilor despre avantajele acestei forme de evaluare.
 - Plăcerea elevilor de a încerca ceva nou, necunoscut.
 - Sarcinile axate pe verificarea cunoștințelor și formarea unor deprinderi de viață.
 - Pentru a aprecia corect și imparțial cunoștințele și capacitățile elevilor.
2. *Cu cine colaborați la capitolul evaluare (evaluare autentică, dar și evaluare în general)? Cu ce probleme se confruntă acei cu care discutați la capitolul evaluării?*
- Colaborez cu:
 - colegii de instituție – 6;
 - direcția școlii, metodiștii;

- profesori din alte instituții – 3;
- CE PRO DIDACTICA;
- Părinții, elevii.

• Problemele:

- lipsa materialelor, investiție mare de timp;
- lipsa experienței;
- indiferența administrației, părinților – 2;
- profesorii nu pot produce schimbarea – 2;
- profesorii își evaluează propriile performanțe și nu ale elevilor;
- criteriile de evaluare la disciplină sînt în general necunoscute (în afară de faptul că trebuie să pregătim cetățeanul).

3. *Cu ce probleme vă confrunțați în practicarea evaluării autentice?*

- Lipsa literaturii de specialitate.
- Puțină literatură și analiză a experienței avansate din republică.
- Lipsa practicii de adaptare/elaborare a criteriilor de evaluare.
- Discordanța dintre manual/obiective și tehnicile de evaluare.
- Formularea criteriilor.
- Lipsa unei baze materiale și didactice adecvate școlii de astăzi (casete video, audio etc.).
- Nu există o „cerință socială” pentru evaluarea rezultatelor muncii elevului.
- Vechea modalitate e mai accesibilă și recurg la ea cînd sînt în criză de timp.
- Cărțile – scop informativ. Am nevoie de tehnologii educaționale concrete care permit înțelegerea și punerea în practică.
- Studii mai puțin profunde despre evaluare în domeniul științelor exacte.

În concluzie, am putea afirma că atît Ministerul Educației, Direcțiile Raionale de Învățămînt, unitățile școlare, profesorii, elevii cît și societatea civilă ar trebui să-și conjuge eforturile pentru a îmbunătăți continuu calitatea evaluării autentice.

Ca să dăm un răspuns cît mai plauzibil la întrebarea: *În ce direcție trebuie să ne concentrăm eforturile pentru a educa cetățeni activi?*, i-am chestionat și pe elevi.

1. *Ce crezi că lipsește în cursul „Noi și legea”?*

- Orele practice/exercițiile practice – 17;
- Informație autentică, cazuri din viață – 13;
- Date, statistici, noțiuni clare, articole de lege corecte – 19;
- Materiale suplimentare – 3;
- Puține ore – 1;
- Nu lipsește nimic – 16;
- Nu știu – 7.

2. *Ce sugestii ai avea referitor la conținutul manualului “Noi și legea”?*

- Mai multe cazuri reale, sarcini de învățare autentică – 39;

- Conținutul este bun, dar formatul să fie mai mic – 8;
- Să includă anexe – 2;
- La unele teme este propusă prea multă informație – 1;
- Nu am sugestii – 27.

Răspunsurile la aceste întrebări indică necesitatea reeditării într-un tiraj suficient a manualelor de educație civică/educație referitoare la lege, cu un conținut adaptat la realitatea existentă, care să cuprindă sarcini autentice de învățare și evaluare.

Pe ce trebuie să punem accent în predarea educației civice, în educarea cetățeanului?

Aceeași întrebare i-a fost adresată și lui Șerban Iosifescu, expert în managementul educațional, profesor și formator în domeniul educației civice, IȘE, București, în cadrul unui interviu acordat revistei de educație civică *Alternativa XXI*, editată trimestrial de SIEDO. În opinia sa, ar trebui să ne concentrăm atenția asupra următoarelor elemente:

1. Capacitatea cetățeanului de a fi receptiv la opinia altuia, de a-l respecta ca om, ca cetățean, chiar dacă vorbește o altă limbă, are alte opinii și gândește altfel, și doar în măsura în care această atitudine este reciprocă.
2. Formarea unei „mentalități de contribuabil”. Trebuie să-i învățăm pe copii să conștientizeze că statul nu este o abstracție, el reprezintă, de fapt, interesele cetățeanului, este doar un administrator al banului public. Aceasta ar trebui să ducă la

obligația persoanelor aflate în funcții la nivelul aparatului de stat să dea socoteală cetățeanului cum sînt cheltuiți banii, să arate de ce a fost nevoie să cheltuiască banii într-o anumită direcție, cum a contribuit direcția respectivă la creșterea bunăstării spirituale și materiale a cetățenilor pe care îi reprezintă.

3. Educarea cetățenilor în spiritul respectării drepturilor și libertăților fundamentale și modul în care se pot raporta la instituțiile publice.

Este foarte important ca elevii să știe cum se scrie o cerere adresată primăriei locale, rolul notarului în relațiile civile, rolul contractului în relațiile de muncă și comerciale.

Nu pot să afirm că aceste trei elemente esențiale în predarea educației civice, în educarea unui cetățean activ nu sînt luate în considerație. Aș vrea să menționez însă că dacă acestea ar face parte din comportamentul profesorilor, din viața școlii, rezultatele ar fi mult mai vizibile.

Revin la exemplul școlii din Polonia. O școală democratică este cea care formează cetățeni. Există o diferență între a „produce” o școală și o pedagogie pentru crearea elevilor buni și o școală pentru crearea cetățenilor. Secretul constă în transformarea unei instituții de învățămînt obișnuite în una pentru democrație. Educația democratică se axează pe întrebarea: *Cum să schimbăm ceea ce avem în așa fel încît să formăm cetățeni activi?* Din acest punct de vedere, școlile ar trebui să țină cont de faptul că cetățenii de mîine sînt elevii de astăzi.

Valentina OLARU

Gimnaziul „Lucian Blaga”, mun. Chișinău

“Educația democratică își propune să instruiască copiii în așa fel încît să devină conștienți de contextul în care se află”.

(Bernard Trafford)

Principiile democratice au funcționat și înainte de apariția democrației clasice în Grecia antică. Pînă în prezent, societatea umană nu a descoperit o formă de guvernare perfectă, motiv ce justifică persistența

Democrația ca subiect pentru reflecții și dezbateri

principiilor democratice și a valorilor general-umane în societate și în sistemul educațional contemporan.

Despre democrație se vorbește mult și deseori unilateral. De obicei, ea este definită ca “guvernare a poporului, pentru popor și de către popor” (A. Lincoln). Și dacă oamenii înșiși și-au creat regulile, ordinea și legile pe care trebuie să le respecte, s-ar cuveni să se manifeste în exclusivitate ca “cetățeni exemplari și responsabili”. Realitatea însă impune reflecții mai profunde asupra esenței sistemului democratic. Ca suport pot servi următoarele întrebări:

- Este posibil oare ca un sistem democratic să existe în varianta preconizată și să servească drept mijloc eficient de adoptare a deciziilor?
- De ce pînă în prezent ideea democrației este considerată unica ce merită atenție?
- Este absolut necesar ca fiecare cetățean să participe la guvernare și în ce condiții poate fi

îndreptătită excluderea anumitor categorii sociale din procesul democratic?

Să încercăm, în cele ce urmează, să medităm asupra acestor aspecte.

De ce Democrația?

La baza ideii democrației se află două principii fundamentale, care îi conferă atractivitate:

1. Principiul independenței personale, care susține că nimeni nu poate fi impus să se supună legilor la a căror elaborare nu a participat (direct sau indirect).
2. Principiul egalității, care afirmă că toți trebuie să dispună de posibilități egale de a influența adoptarea deciziilor în societate.

Principiile date, de regulă, nu sînt respectate de celelalte sisteme de guvernare (oligarhia, plutocrația, dictatura etc.), de aceea oferă avantaje democrației. Pot fi aduse și cîteva argumente mai pragmatice:

- Democrația este cea mai eficientă formă de conducere, deoarece asigură o probabilitate mai mare de respectare a legilor de către cetățeni.
- Modalitatea de adoptare a deciziilor prin consens conduce la acceptarea acestora de majoritatea categoriilor sociale.
- Sistemul democratic încurajează inițiativa, de aceea este mai flexibil și mai receptiv la schimbările din societate.

Astfel, am putea “slăvi democrația, cel puțin, de două ori: pentru acceptarea diversității și pentru permiterea criticii. Aceasta este suficient, deoarece pentru a treia oară nu avem motiv”, susține E. M. Forster.

Continuînd pe aceeași undă critică, ne putem întreba: „Dacă sistemul democratic este, după Churchill, cel mai bun, de ce nu avem sentimentul împlinirii și satisfacției depline?!”.

Întrucît sistemul este un organism viu, el mereu necesită perfecționare. Dar pentru ca să evolueze fiecare generație trebuie să-și aducă contribuția la dezvoltarea lui. Este și misiunea sistemului educațional – a forma cetățeni activi, care să influențeze calitativ societatea.

Conceptul democratic constituie nucleul curriculumului de educație civică din Republica Moldova, precum și obiectivul axiologic fundamental al tuturor disciplinelor socio-umane. Elevii iau cunoștință de valorile democrației în cadrul lecțiilor de istorie, educație civică, filozofie, politologie, “Noi și legea” etc., deoarece nici un om nu se naște un “bun cetățean”, el devine astfel prin educație și instruire.

Profesorii care predau disciplinele sus-numite încearcă să găsească cele mai bune mijloace de realizare a scopurilor demersului didactic. Problema constă în faptul că noi, cadrele didactice, avem obișnuința de a vorbi despre valori, în cazul dat despre democrație, exclusiv în tonalități festive, elucidînd mai mult aspectele pozitive. Acestea devin și mai vizibile în momentul în care abordăm tema democrației în formula

“Democrație versus Totalitarism”. Drept exemple pot servi conținuturile din manualele de istorie și educație civică:

- Istorie universală, cl. XII: “Țări democratice și regimuri totalitare”;
- Educație civică, cl. IX: “Democrație sau totalitarism?”;
- Istorie universală, cl. V: “Atena și Sparta” etc.

Această opoziție este frecventă, scoțînd în evidență avantajele democrației, adică parafrazînd: “pe fundalul unui negru pronunțat – un alb strălucitor”. Culoarea albă, se știe, este rezultatul îmbinării întregului spectru de culori. Cu alte cuvinte, guvernarea democratică este poli-aspectuală și ar fi bine ca anume diversitatea democrației să devină subiect de discuții și dezbateri în activitățile didactice pe această temă.

Esența adevăratei democrații constă în dezbaterile publice a problemelor sociale acute, modalitate care constituie o componentă importantă în educația tinerilor cetățeni. Este necesar a crea condiții adecvate, ca elevul să privească democrația prin prisma opiniilor controversate, să poată formula întrebări referitoare la problemele social-politice care îl interesează și să primească răspunsuri sincere și argumentate. Numai așa le putem dezvolta elevilor gîndirea critică și convingerea fermă că guvernarea democratică este o valoare pentru societate.

Să vedem *cum* poate fi realizat acest deziderat?

Cu certitudine, Cluburile de dezbateri ar fi foarte eficiente în abordarea subiectului, însă Liga Națională de Dezbateri nu are o rețea dezvoltată, care ar cuprinde un număr impunător de instituții. De aceea, profesorului de educație civică îi revine misiunea de a selecta singur metodele și tehnicile relevante. Unele dintre ele le vom prezenta în continuare:

Disciplina: Educația civică

Clasa a VII-a

Obiectivul de referință:

– să-și formeze o atitudine critică față de evenimentele și fenomenele din viața socială.

Tema: Democrația – puterea majorității

Lecție de sinteză și evaluare

Tehnica: Graficul T

Materiale: postere și markere

Algoritmul utilizării:

- Împărțiți clasa în 4 grupuri.
- Distribuți posterele și markerele.
- Construiți pe poster cîte un tabel cu două coloane simetrice.

Avantaje	Dezavantaje

- Elevii completează *Graficul T*, formulînd avantajele și dezavantajele sistemului de guvernare democratic.

- Grupurile prezintă posterele.
- Colectați și notați pe tablă dezavantajele identificate într-un *Grafic T* comun, reformulându-le ca probleme ale societății.

Probleme	Soluții

- Elevii discută în grup și propun soluții pentru rezolvarea problemelor.
- Elevii prezintă soluțiile identificate pentru fiecare problemă în parte și selectează împreună soluția optimă, care se fixează în *Graficul T* pe tablă.

Clasa a VIII-a

Obiectivul de referință:

– să-și argumenteze opțiunile pentru anumite valori.

Tema: Principiile funcționării unui stat democratic

Tehnica: *Adoptă o poziție!*

Materiale: 4 foi A4 cu afirmațiile: “Pro”, “Contra”, “Parțial de acord”, “Indecși”

Algoritmul utilizării:

- Enunțați tema discuției: “Democrația este un sistem perfect de guvernare” și precizați locul în clasă al grupurilor (“Pro”, “Contra”, “Parțial de acord”, “Indecși”).
- Explicați și discutați regulile desfășurării activității:
 1. Vorbiți pe rând.
 2. Ascultați-vă reciproc.
 3. Aduceți noi argumente și idei.
 4. Nu declanșați dezbateri.
 5. În orice moment puteți să vă schimbați poziția. Fiți gata să vă argumentați noua opțiune.
 6. Ascultați atent argumentele colegilor și alegeți-l pe cel mai bun.

- Propuneți elevilor să se deplaseze în acea parte a clasei care corespunde punctului lor de vedere asupra problemei în cauză.
- În mod aleator, rugați elevii să-și argumenteze punctul de vedere. Străduiți-vă să lucrați, pe cât e posibil, cu toți elevii.
- După ce au fost expuse argumentele, întrebați elevii dacă nu și-au schimbat opinia, dacă vor să treacă de partea opusă. Doritorii trebuie să-și argumenteze noua viziune.
- Cereți-le elevilor să numească argumentele forte, care i-au făcut să-și schimbe poziția.

Clasa a IX-a

Obiectivul de referință:

– să manifeste abilități de dezbateri pe teme de interes public

Tema: Democrație sau totalitarism?

Tehnici: *Careul cunoștințelor* (“Careul guvernării democratice”); *Jocul de rol* (“Conferință de presă”)

Materiale: copii ale *Careului* pentru elevi (foi A 4)

Algoritmul aplicării:

- Fiecărui elev i se distribuie din timp câte o copie a “Careului guvernării democratice” pentru a discuta cu părinții, colegii problemele vizate și a completa fiecare celulă cu răspunsurile respective (variante optimă – temă pentru acasă).
- Activitatea în clasă se va desfășura sub forma jocului de rol “Conferința de presă”.
- Elevii, prin tragere la sorți, se vor împărți în parlamentari (10), care vor ocupa locurile din fața clasei, și alte 3-4 grupuri, reprezentând mass-media.
- Se vor oferi 5 min. pentru ca grupul parlamentarilor și ziaristii să-și definească rolul (gruparea parlamentară/partidul pe care îl va reprezenta; ziarul, postul de radio sau de televiziune ș. a.).

Careul guvernării democratice

1. Prezintă opoziția pericol pentru guvernările democratice?	2. Este acceptată libertatea dezbaterilor publice?	3. Sînt protejate libertatea și drepturile persoanei?	4. Cum este promovată ideea unei societăți prospere?
5. Cum este încurajată responsabilitatea civică și participarea fiecărui cetățean la guvernare?	6. Există transparență în guvernare?	7. Ce tangențe există între conducerea majoritară și drepturile minorității politice?	8. Ce tangențe există între dreptul la intimitate și dreptul la informație?
9. Există acces la informații cu caracter economic?	10. Desfășoară organizațiile obștești și cele nonguvernamentale acțiuni orientate spre democratizare?	11. Este acceptată educația civică ca element al democratizării?	12. Sînt acceptate recomandările organizațiilor internaționale?
13. Sînt identificate și recunoscute public problemele cu care se confruntă democrația?	14. Sînt respectate principiile democratice ale constituției?	15. Este acceptat pluralismul politic?	16. Sînt garantate alegerile libere și corecte?

- Profesorul are rol de moderator.
- Se stabilesc regulile ce trebuie respectate.
- Fiecare elev va utiliza pentru întrebări/răspunsuri careul pregătit acasă.
- Se va încuraja argumentarea răspunsurilor.
- La final, fiecare grup de ziarști va prezenta câte un articol de la conferința de presă (temă pentru acasă).
- Parlamentarii vor prezenta programul de îmbunătățire a situației socio-politice din țară (temă pentru acasă) (vezi tabelul de la pag. 34).

Există o mulțime de motive ce justifică abordarea unor probleme în cadrul discuțiilor la disciplinele socio-umane. Ne vom limita doar la trei:

- Pregătirea elevului pentru rolul de cetățean într-o societate democratică pluralistă.
 - Dezvoltarea gândirii critice.
 - Formarea abilităților de comunicare interpersonală.
- A. Sarcina noastră, ca profesori, constă în pregătirea tinerilor cetățeni pentru confruntarea cu diverse probleme. Cercetătorul Fred M. Newmann consideră că: “Sarcina principală a cetățenilor într-o societate democratică este de a discuta esența bunăstării sociale și mijloacele atingerii ei. De aceea, lecțiile de educație civică trebuie să devină laboratoare pentru experimentarea de către elevi a proceselor democratice”.
- B. Discuțiile și dezbaterile în jurul problemelor social-politice reprezintă un mijloc de formare a abilităților de gândire critică. Elevii învață să formuleze ipoteze, să selecteze argumente, să aprecieze opiniile. De asemenea, esența unei probleme se percepe mai profund, dacă este cunoscută prin prisma unor păreri controversate.
- C. Participând la discuții, elevii își formează propria concepție despre lume și își dezvoltă abilități de comunicare interpersonală: de a asculta, a convinge, a colabora cu ceilalți membri ai echipei. Dezbaterile bine argumentate educă toleranță față de diversitatea de opinii. Exersând la lecții, elevilor li se oferă oportunitatea de a face schimb de păreri referitor la formele și rolul guvernării statale.

Având o asemenea experiență, viitoarea generație va putea depăși discrepanța dintre scopurile democrației și realitatea cu care se confruntă.

Cercetările efectuate în ultimii 25 de ani referitor la aplicarea discuțiilor controversate la lecțiile de educație civică au demonstrat că elevii:

- devin cetățeni activi și responsabili;
- sînt mai toleranți;
- manifestă interes față de politică și guvernare;
- reflectează profund și critic asupra problemelor sociale;
- acceptă o altă opinie.

Sociologul John I. Patrick a stabilit, încă în 1967, că programele educaționale ar avea o mare influență asupra dezvoltării proceselor democratice, “dacă s-ar realiza într-o atmosferă de discuții deschise a problemelor sociale”. Investigația subiectului a fost continuată de politologii Samuel Long și Ruth Long care au ajuns la concluzia că elevii participanți la dezbaterile școlare aveau opinii politice optimiste și se implicau activ în viața societății.

Cercetătorii din domeniu menționează că un element important în realizarea și aplicarea tehnicilor și metodelor de abordare controversată este crearea unui climat favorabil exprimării libere a ideilor și opiniilor. “Atunci cînd elevii pot discuta problemele social-politice într-o atmosferă binevoitoare, aceasta influențează pozitiv asupra interesului lor față de politică, dezvoltă credința în funcționalitatea hotărîrilor guvernamentale, încrederea în sine și în cei din jur” (Hahn, Angell și Toci). S-a observat, de asemenea, și creșterea gradului de toleranță (Goldenson), a interesului față de problemele social-politice (Curtis și Shaver). Or, aceste componente, bine puse la punct, contribuie la formarea unui cetățean cu o poziție civică activă.

Democrația are atîtea forme, cîte țări democratice sînt în lume. Nu există două modele identice ale democrației, tot așa cum nu există un model al democrației perfecte. Orice sistem democratic este perfectibil, dar absolut toate îi oferă cetățeanului dreptul la alegere și convingerea că votul lui contează.

Misiunea educației civice constă în a-i spune viitorului cetățean că votul lui “este mai puternic decît glonte” (A. Lincoln).

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. *Alegerile într-o societate democratică. Ghid pentru profesori*, Chișinău, 2002.
2. Temple, Ch.; Steele, I. L.; Meredith, K. S., *Aplicarea tehnicilor de dezvoltare a gândirii critice*, Chișinău, 2003.
3. *Curriculum de educație civică pentru cl. V-IX*, Chișinău, 2001.
4. *Educație pentru Dezvoltare. Ghidul Animatorului*, Chișinău, 2001.
5. *Educație pentru democrație și drepturile omului. Ghidul profesorului*, Chișinău, 1998.
6. Stradling, R., *Să înțelegem istoria sec. XX*, București, 2002.
7. Миллер, Б., *Дискуссионные проблемы и демократия*, Вашингтон, 2002.
8. *Компас. Пособие по образованию в области прав человека с участием молодежи*, Будапешт, 2002.

Serghei LISENCO

Coordonator, LNNDP

Democratizarea societății, proces demarat la sfârșitul anilor 80, luînd amploare după declararea independenței Republicii Moldova, a solicitat noi abordări în educarea tinerei generații. În acest context, au fost binevenite programele inițiate de Fundația SOROS-Moldova, unul dintre care – „Dezbateri” – integrîndu-se perfect în spațiul educațional de la noi. În 1998, în baza programului, a fost fondată organizația nonguvernamentală Liga Națională de Dezbateri Preuniversitare (LNNDP).

LNNDP are cluburi în mai mult de 40 de localități (rurale și urbane) din republică, care funcționează, de regulă, în cadrul liceelor, școlilor sau centrelor de creație a copiilor. În fiecare an, mai bine de 1500 de copii cu vârste între 12 și 18 ani sînt instruiți cum să participe la dezbateri publice, cum să-și argumenteze propriul punct de vedere, cum să gîndească critic. Temele propuse sînt actuale și strîns legate de problemele societății. Iată cîteva dintre acestea:

- „Marile puteri trebuie să decidă soarta țărilor mici?”
- „Stringența unor programe de eradicare a sărăciei”
- „Stoparea traficului de ființe umane trebuie să devină o prioritate a statului”
- „Tinerii pot rezolva multe probleme ale societății”
- „Bunăstarea societății poate fi obținută prin conștientizarea participării la alegeri a fiecărui cetățean”
- „Sporirea măsurilor de protecție a drepturilor copiilor este un imperativ”.

Mulți profesori, pe parcursul acestei perioade, au luat cunoștință de metodele utilizate în dezbateri și au folosit cu succes respectiva formă de activitate în cadrul orelor la diferite discipline. Alții, chiar dacă recunosc avantajele ei, încă nu o aplică la clasă, fiind de părere că:

1. Elevii nu știu să formuleze și să prezinte argumentat ideile proprii.
2. Dezbaterile dezorganizează clasa, provoacă gălăgie și le pot declanșa emoții negative elevilor.

Dezbaterile și educarea activismului civic

3. Există riscul ca la sfârșitul dezbaterilor să se ajungă la o concluzie ce contravine anumitor norme cu care ne-am obișnuit.
4. Dezbaterile ar educa duplicitatea.
5. Nu sînt prevăzute ore speciale pentru dezbateri.
6. Manualele și materialele didactice prezintă doar un punct de vedere, iar informațiile adăugătoare sînt dificil de găsit.

Dacă e să analizăm atent aceste și alte obiecții ale profesorilor, putem lesne depista o atitudine moștenită de la regimul totalitar și amplificată de argumentul vârstei – neîncrederea față de copii și tineri. Îi acuzăm pe tineri de lipsa responsabilității și a inițiativei, a interesului față de carte și, totodată, menținem condițiile în care asemenea calități nu pot fi dezvoltate. Motivul rezidă, probabil, în faptul că rar ne punem întrebarea: „Care este scopul și rostul educației?”. Și, de cele mai dese ori, în loc să urmărim formarea cetățeanului, tindem să atingem numai obiective intermediare, cum ar fi cunoașterea noțiunilor, faptelor, formulelor, regulilor sau principiilor anumitor materii de studiu. Dacă dorim ca în final elevul să posede doar cunoștințe, atunci putem utiliza metodele obișnuite ce ne permit să menținem controlul și poziția de superioritate. Dacă însă urmărim să educăm cetățeni activi și responsabili, atunci ar trebui să începem cu schimbarea atitudinii profesorilor față de elevi. Dezbaterile constituie un cadru ideal: aici, într-o luptă a argumentelor, cîștigă cel mai bun, indiferent de vîrstă sau statut social. Aceste discuții oferă participanților șanse egale de exprimare a propriului punct de vedere și te învață să vezi lumea în întregul ei spectru de culori.

Putem fi de acord cu faptul că actualul sistem de învățămînt, axat pe evaluarea cantitativă, nu favorizează aplicarea dezbaterilor la lecții. Acest lucru însă trebuie interpretat nu doar ca un obstacol, ci și drept oportunitate de a practica dezbaterile în afara orelor.

Termenul *dezbateri* comportă mai multe sensuri, de aceea vom face cîteva precizări referitor la specificul dezbaterilor organizate de LNNDP. Aceste dezbateri, pe care le numim formale, se desfășoară conform unor reguli stabilite, care reglementează obligațiunile și drepturile fiecărui participant. Regulile unor modele sînt fixe și uneori trebuie să susție un punct de vedere chiar dacă nu corespunde propriei tale viziuni. Exercițiul, la prima vedere, straniu și în detrimentul personalității, este totuși benefic, deoarece putem afla argumentele altor poziții asupra problemei date. Totodată, dispare riscul ca punctul de vedere să repete stereotipurile existente în societate. Drept rezultat, vom avea o persoană care poate

analiza critic mai multe opinii și își susține argumentat poziția – caracteristici necesare unui cetățean într-o societate democratică.

Cunoștințele și abilitățile obținute în cadrul dezbaterilor le-au permis elevilor să întreprindă acțiuni concrete, inițiind sau participând la implementarea diferitelor proiecte. Membrii cluburilor de dezbateri au devenit formatori în cadrul unui proiect sub egida Centrului de Prevenire a Traficului de Femei și a Asociației Femeilor de Carieră Juridică, în colaborare cu LNDP, al cărui scop este informarea tinerilor despre cauzele traficului de ființe umane, metodele folosite de traficanți și măsurile de prevenire a fenomenului. Pe parcursul anului 2004, mai mult de 90 de voluntari, membri ai cluburilor de dezbateri, au organizat 367 de seminarii pentru tineri la care s-a discutat problema dată și căile de soluționare a ei.

Un alt exemplu al implicării îl constituie realizarea proiectului „Spre o societate civilă prin dezbateri”, elevii propunând circa 50 de idei pentru soluționarea problemelor locale, 38 dintre ele fiind folosite la inițierea unor miniproiecte. Membrii cluburilor de dezbateri din Cimișlia, Comrat, Tighina au pregătit și desfășurat numeroase seminarii de informare pentru semenii lor despre modul sănătos de viață. Debater-ii din Rîbnitza i-au instruit pe colegii din clasele mai mici cum să organizeze discuții, iar cei de la Glodeni au prezentat un spectacol al teatrului de păpuși avînd ca tematică educația pentru sănătate. Multe cluburi (de la Criuleni, Șoldănești, Strășeni, Mihailovca, Văsieni, Sagaidac, de la Liceul „Gheorghe Asachi” din mun. Chișinău) au căutat să-și împărtășească experiența, să organizeze cluburi și în alte localități. Elevii de la Liceul Teoretic „Gaudeamus” au organizat concursul „Ce? Unde? Cînd?” la care au participat 40 de echipe din mun. Chișinău, iar membrii clubului „Liceanul” din or. Rezina i-au convins pe demnitarii locali să îmbunătățească condițiile de studii din Liceul „Al. Pușkin”.

Debater-ii, de asemenea, participă activ la autoguvernarea școlii, în proiectele „Parlamentul copiilor” și „Consiliul Local al Copiilor și Tinerilor”.

Ne străduim să organizăm dezbaterile astfel încît să contribuim în mod direct la formarea activismului civic. Actualmente, LNDP utilizează preponderent metoda *Policy*, al cărei scop este identificarea soluțiilor pentru probleme concrete. Echipa „Afirmatorii” formulează problema, argumentează importanța acesteia și prezintă un plan de rezolvare. Cealaltă echipă – „Negatorii” are misiunea să găsească punctele slabe în argumentarea adversarilor sau să demonstreze că este o falsă problemă, sau să propună o variantă optimă de soluționare. Unul din rezultatele notabile ale dezbaterilor *Policy* constă în emiterea de soluții reale pentru problemele locale. Doritorii pot lua cunoștință de modalitatea de organizare a unor asemenea discuții din manualul „Dezbateri”, elaborat de experții LNDP.

Pentru diriginții care folosesc dezbaterile de la caz la caz, propunem o variantă simplificată, ce conține: formularea problemelor din societate, depistarea cauzelor apariției acestora și a căilor de soluționare. La organizarea dezbaterilor, care includ mai multe etape, este important să ținem cont de pregătirea elevilor, de natura problemei luate în discuție, precum și de timpul avut la dispoziție.

Etapa I: Evidențierea/formularea problemei

Identificați, prin *Brainstorming*, problemele existente în școală, localitate, apoi includeți-le într-o listă a priorităților. Rugați elevii să-și argumenteze poziția, apelînd la informații adăugătoare, pe care le vor colecta de la profesori, specialiști în domeniu, părinți. La finele etapei, copiii vor alege o problemă pe care o consideră cea mai importantă.

Etapa a II-a: Determinarea cauzelor apariției problemei

Examinați împreună cu elevii cauzele posibile ale apariției problemei, notîndu-le pe foi sau fișe. Elaborați din aceste fișe o schemă, o „hartă a problemei”, în mai multe grupuri concomitent. Discutînd pe marginea „hărții”, elevii vor înțelege mai bine legătura și interdependența cauzelor.

Etapa a III-a: Emiterea soluțiilor

Lucrînd în continuare în grupuri mici, elevii vor răspunde la 4 întrebări:

- Ce trebuie schimbat?
- Cine va realiza schimbările?
- Cum se vor produce aceste schimbări?
- De ce resurse avem nevoie?

Răspunsurile vor fi bine argumentate.

Etapa a IV-a: Selectarea variantei optime de rezolvare a problemei

Organizați dezbateri cu participarea grupurilor care au diferite planuri de soluționare a problemei. Echipa „Afirmatorii” va încerca să demonstreze că are un plan reușit, iar „Negatorii” – să determine punctele slabe în argumentarea adversarilor, indicînd de ce planul nu poate fi realizat în mod eficient.

Etapa a V-a: Rezolvarea problemei

În funcție de natura problemei, pot fi propuse două variante de soluționare:

1. Elevii formează un grup care se ocupă de realizarea planului stabilit.
2. Elevii inițiază o masă rotundă, cu participarea unor persoane ce ar putea rezolva problema respectivă. Scopul este de a implica în dezbateri pe cei invitați și de a-i convinge să întreprindă măsuri concrete.

Încercați să parcurgeți toate etapele, fiind atenți la ideile emise de elevi. Aveți încredere în ei și veți observa cum, pe parcurs, ei se schimbă: devin mai activi, mai responsabili, își exprimă liber convingerile, adică dau dovadă de calitățile unui adevărat cetățean.

În urma acestei experiențe, veți simți, cu siguranță, dorința de a practica dezbaterile la un nivel profesionist. Pentru informații și consultații vă puteți adresa la sediul LNNDP (mun. Chișinău, str. Pușkin 16a) sau să ne contactați la tel. 228-365.

În continuare, vom face câteva comentarii asupra unor aspecte legate de dezbateri.

1. *Cum activează cluburile de dezbateri?*

Ședințele clubului se desfășoară, de obicei, o dată pe săptămână cu o durată de o oră. Dezbaterile sînt incluse în orar cu statut de disciplină opțională.

2. *De la ce vîrstă elevii pot participa la dezbateri?*

Majoritatea membrilor cluburilor de dezbateri sînt elevi din clasele IX-XII, însă avem și copii de 12-13 ani care vin la ședințe cu mare plăcere și participă de la egal la egal cu cei mari.

3. *Cum sînt proiectate orele de dezbateri?*

LNNDP a elaborat un curriculum pentru 2 ani de studiu. Însă fiecare profesor poate stabili singur prioritățile, ținînd cont de condițiile concrete (experiența elevilor, numărul de ore prevăzut, profesionalismul cadrului didactic etc.).

4. *Ce materiale didactice se utilizează?*

Experții LNNDP au adaptat materialele didactice din Marea Britanie și SUA, elaborînd manualul „Dezbateri” (în română și rusă). Acesta, conceput în conformitate cu curriculumul la disciplina dată, poate fi procurat sau luat în arendă, în urma perfectării unui contract cu instituția de învățămînt. De asemenea, cluburile de dezbateri beneficiază de materiale informaționale la temele luate în discuție.

5. *Cine poate deveni conducător al clubului de dezbateri?*

De regulă, aceștia sînt profesori de istorie, geografie, biologie, chimie, muzică etc. Cerințele față de traineri sînt următoarele: să fie deschiși pentru schimbare și instruire permanentă, să mențină relații democratice cu elevii.

6. *Cum sînt susținuți conducătorii cluburilor de dezbateri?*

LNNDP organizează anual cel puțin trei seminarii de perfecționare, în cadrul cărora profesorii iau cunoștință de noile metode de desfășurare a dezbaterilor, își împărtășesc experiența. De asemenea, ei pot participa la seminariile organizate de International Debate Education Association (IDEA).

Voi încheia articolul prezentînd câteva opinii ale persoanelor care au trecut prin școala dezbaterilor și au devenit cetățeni activi.

„Una dintre abilitățile formate grație participării în cadrul programului de dezbateri este cea de a identifica problemele importante ale comunității și a găsi modalități de soluționare a lor.

De obicei, atunci cînd o discuție ajunge în impas, nu putem depăși această barieră, deoarece nu putem vedea

lucrurile și din perspectiva celuilalt. Or, dezbaterile educă anume acest lucru.

Cluburile de dezbateri reprezintă una dintre cele mai importante comunități de copii și tineri create în ultimii 10 ani în Republica Moldova”.

Eugen FURCULIȚĂ

„Principala problemă a societății noastre ține de mentalitate. Adevărul e că oamenii de rînd nu cred că ar putea schimba ceva spre bine. Poate sună banal, dar nouă ne lipsește comunicarea. Dacă problemele cu care se confruntă societatea noastră ar fi discutate, am face primul pas spre schimbare.

Dezbaterile dau naștere responsabilității față de situația în care ne aflăm, contribuie la afirmarea viitorilor lideri capabili a soluționa problemele comunitare.

Cert este că avem nevoie de o cultură a comunicării, o cultură a conlucrării, dezbaterile fiind un exercițiu care formează eficient aceste abilități”.

Sergiu CIBOTARU

„Un cetățean cu adevărat activ ar trebui să posede o serie de calități care să justifice această categorisire nu doar declarativ. Pentru a-și putea valorifica la maximum calitatea de cetățean activ, el trebuie să fie inteligent, cu spirit critic și să manifeste inițiativă.

Desigur, dezvoltarea acestor abilități sau, dacă vreți, capacități necesită o muncă enormă asupra personalității. Un model eficient în această direcție, pentru mine și pentru mulți prieteni de-ai mei, îl constituie dezbaterile. Experiența dezbaterilor eu o numesc, cu multă convingere, “upgrade” al personalității, cu toate implicațiile acestuia – social, cultural, politic, comprehensiv ș.a.m.d.

De aceea, pot afirma cu certitudine că școala dezbaterilor este a celor ce doresc să fie utili societății.

Argumentul nostru este simplu: “Sînt un cetățean activ deoarece sînt debater!” și viceversa: “Sînt debater deoarece sînt un cetățean activ!”.

Sergiu RUSU,
student, USM

„Fiecare om este o parte a mașinăriei sociale. Existența, imaginea și opinia lui depind în totalitate de puterea sa de convingere. În momentul nașterii toți sîntem egali, dar cu timpul observăm diferențierea care se produce între oameni. Cred că totul constă în îndrăzneală și, bineînțeles, în dorința umană de autorealizare. Dezbaterile sînt una dintre cele mai simple căi de a trezi această îndrăzneală, dorința de a participa la competiția vieții și, respectiv, de a câștiga cursa.

Încearcă, căci nu ai nimic de pierdut!”.

Ion GANEA,
student, USM

Traducere: Dan BOGDEA

Aliona **TEUTU**

Liceul "Gheorghe Asachi", mun. Chișinău

Permanență istorică și obiect al multor controverse, acțiunea educativă a familiei reprezintă „nucleul instrumental fundamental al structurii sociale mai largi, în sensul că toate celelalte instituții depind de influența acesteia”, precum afirmă W. Goode.

În același timp, P. Petroman și S. Curuțiu subliniază diferențele dintre metodologia educației școlare și cea a educației adulților (părinților), opinind că în cazul părinților nu este obligatorie.

Modelînd tehnologiile menite să sprijine pregătirea familiei pentru exercitarea funcției sale educative, vom direcționa acțiunile noastre în vederea creșterii conștiinței părinților și a utilizării maxime a aptitudinilor lor. Educația parentală își concentrează astfel preocupările pe domeniul cognitiv și pe sarcinile și faptele educative ale părinților.

Obiectivul unei tehnologii aplicate în acest sens nu vizează schimbarea de comportament particular sau schimbarea unei structuri definite, ci încearcă să le dezvolte tuturor membrilor colectivului de părinți competențele și abilitățile.

Propunem în continuare câteva modele de activități ale educației parentale elaborate pentru și împreună cu părinții în scopul îmbunătățirii relației școală-părinți.

Pentru construirea unei strategii de educație a părinților am utilizat modele cunoscute: proiectul Depart, programul de deprinderi parentale Richard R. Abidin și programul Portage.

Pregătirea familiei pentru exercitarea funcției educative

Cel mai elocvent, credem, este *modelul Depart*, bazat pe cinci axe principale de intervenție, care au în vedere: dezvoltarea cognitivă, stimularea limbajului, dezvoltarea socio-afectivă, stimularea creativității, programe de educație parentală.

Modelul Depart țintește atingerea următoarelor obiective:

- dezvoltarea potențialului cognitiv, de limbaj, afectiv al persoanei (copilului sau adultului);
- conștientizarea de către părinți a rolului lor educativ;
- optimizarea practicilor educaționale în familie;
- susținerea familiilor să-și exprime propriul dinamism cultural;
- stabilirea continuității educative între principalele medii de viață ale copilului: familie și școală.

Acțiunile și instrumentele folosite în fiecare axă determină dimensiunile programului și se interferează pentru obținerea rezultatelor scontate.

Axa 1. Dezvoltarea cognitivă

Pentru a favoriza dezvoltarea copilului este necesar a spori abilitățile lui cognitive, de limbaj și relaționale. Acest lucru este posibil prin intermediul activităților educative cu părinții care sînt în același timp ludice și didactice și se pot raporta la contexte variate.

Axa 2. Stimularea limbajului

În acest sens, este binevenită participarea părinților la crearea de povești destinate copilului. S-a constatat că părinții copiilor cu dificultăți în stăpînirea limbajului scris au avut, la rîndul lor, astfel de probleme. De aceea, se consideră că familiarizarea părinților cu actul de scriere și citire duce la ameliorarea achizițiilor obținute de copil privind limbajul scris.

Prin implicarea componentei afective, adusă de părinți, se dă un impuls pozitiv activității de însușire a limbajului scris, se valorifică capacitățile copilului dar și ale adultului.

Demersul are opt etape:

- părintele este invitat să alcătuiască o poveste și să i-o spună copilului;
- moderatorul (învățătorul) înregistrează lucrul efectuat de părinte;
- textul transcris este propus și altor părinți, pentru a fi citit copiilor lor;
- se discută în grup reacțiile copiilor în timpul lecturii, ceea ce permite analiza strategiilor folosite de fiecare părinte pentru a stimula copilul să învețe;
- în funcție de reacții, povestea este modificată pentru a corespunde nivelului de înțelegere a copiilor;
- după ce a fost modificată, corectată ca stil și ortografie, eventual ilustrată de părinți sau copii, povestea poate fi multiplicată;
- este distribuită părinților;
- poveștile astfel alcătuite constituie niște modele pentru părinții care pot deveni, de ce nu, scriitori pentru copii.

Avantajul primordial pentru copil este modelul adultului, limbajul fiindu-i familiar, iar învățarea propriu-zisă avînd loc într-un climat pozitiv, stimulat, favorabil.

Adultul găsește, astfel, un mijloc de expresie și de valorizare a propriei culturi, identități, capacități de creație. Folosind în clasă poveștile create de părinți, se realizează continuitatea între educația familială și cea școlară.

Axa 3. Dezvoltarea socio-afectivă

Această axă vizează, în principal, activitatea părinților în grup mic. Instrumentul folosit este tehnica incidentelor critice care implică o metodă de lucru plurireferențială. Grupul pune întrebări și încearcă să răspundă la ele. Opiniile emise constituie nivelul referențial la care se raportează fiecare membru. Tehnica are ca suport o imagine (fotografie, desen, diapozitiv) sau relatarea unui eveniment asupra căruia grupul este invitat să discute.

Axa 4. Stimularea creativității

Această axă, deși importantă, este neglijată, de obicei, de programele de intervenție. Dezvoltarea capacităților creative este absolut necesară în procesul de schimbare. Punînd copiii și adulții în situația de a crea și valorizînd produsele lor, se poate rupe cercul vicios al experiențelor negative care dă persoanelor sentimentul de inferioritate.

Este binevenită organizarea atelierelor de creație cu părinții în care să se exerseze:

- exprimările verbale: joc de rol, piese de teatru etc.
- exprimările scrise: alcătuire de povești, povestiri, redactare de jurnal, a unui buletin de informare a părinților etc.
- exprimări manuale: arte plastice, modelaj, confecționare de jucării, marionete, tricotate etc.

- exprimări corporale: dans, pantomimă, joc de mimică etc.

Utilizarea acestor modalități asigură persoanelor implicate o autonomie mai mare, respectul de sine, percepții diferite asupra mediului de dezvoltare, diminuarea sentimentului de inferioritate. În acest sens, schimbarea se concretizează asupra transferului noilor practici creative la nivelul familiei, fapt ce consolidează și relațiile intrafamiliale.

Axa 5. Programele de educație parentală

Programul nostru se referă la atitudinile educative ale părinților.

Sînt propuse 36 de situații pe care, comentîndu-le, părintele obține, sub formă grafică, profilul său educativ analizat după 4 dimensiuni bipolare:

- toleranță – restricție;
- detașare – angajare;
- acceptare – respingere;
- încredere – neîncredere.

Avantajul constă în prezentarea rapidă și concretă, prin redarea grafică a viziunii pe care o are părintele despre copilul lui, conform celor 4 factori prealabil fixați.

Părinții au nevoie de un îndemn care poate fi valabil pentru toți, în orice program mai mult sau mai puțin structurat: „*Începe ziua. Tu ești cel mai important profesor al copilului tău, iar această carte te ajută să desfășori activitatea zilnică. Folosește timpul liber cu copilul tău, introducînd în interacțiunile voastre firești de fiecare zi activități de învățare*”.

Programul Portage este interesant și pentru că oferă părinților sfaturi, stimulîndu-i în a deveni pentru copiii lor adevărați profesori:

- realizînd acasă un program de educație;
- știind cum să atenueze comportamentele greșite;
- învățînd cum să folosească ambianța și materialele de acasă pentru a dezvolta personalitatea copilului;
- susținînd copilul să aleagă activități necesare și să se joace în același timp;
- fixînd obiective de dezvoltare în planul zilnic al familiei.

De exemplu, părintele este învățat să încurajeze copilul prin forme care i-ar face acestuia plăcere: activități speciale (vizionarea TV, utilizarea jucăriilor preferate, joaca afară), vorbe de încurajare („nemai-pomenit”, „îmi place ce faci”, „ai rezolvat corect”), însemne (insigne și steluțe, imaginea unei fețe fericite), atenție sporită (îmbrățișare, aprobare, surîs), mîncare (suc, cereale, prăjituri).

În manieră colegială, prietenească, ne-am propus inițierea adulților din Școala părinților în aspectele considerate lacunare: competența de a-și asculta copilul, de a-l îndruma și susține, de a-i stimula (a întări) abilitățile și tendințele pozitive. De asemenea, am resimțit stringent necesitatea motivării părinților pentru adoptarea

unei atitudini serioase față de studii, față de influența lor asupra traseului propriei deveniri a fiului (fiicei).

Următoarea etapă a programului nostru de acțiuni a constat în trasarea unor sarcini comune (părinți-profesor, părinți-copil) în formarea de abilități și competențe indispensabile unei personalități, indiferent de vîrstă și domeniu: de a argumenta, de a deduce, de a exprima o atitudine aprobatoare sau dezaprobatore, de a susține o discuție, de a elabora un proiect de acțiuni, de a solicita ajutor, de a reacționa prompt etc.

Dezvoltarea competenței de a comunica eficient a devenit un obiectiv fundamental al programului, reieșind din specificul ariei noastre lingvistice. De aceea, ne-am propus:

- îmbogățirea limbajului părinților prin activități variate;
- cultivarea preciziei limbajului, atît sub aspect formal (pronunția corectă a cuvintelor) cît și sub cel al conținutului, prin utilizarea curentă a dicționarelor și enciclopediilor;
- formarea capacității de adaptare a limbajului adulților la fiecare domeniu al cunoașterii și comunicării (matematică, literatură, științe etc.), la interlocutor;
- cultivarea atitudinii critice – față de propriul limbaj și față de limbajul elevilor – ca element motivațional pentru optimizarea propriei capacități de comunicare.

Un loc aparte în sistemul de obiective ale *Școlii părintelui* revine educației pentru drepturile omului și educației pentru democrație. Acordînd atenție componentei cognitive, dimensiunilor afectivă și atitudinală, am plasat, de comun acord, accentul pe învățarea toleranței prin proiectarea următoarelor acțiuni:

- crearea în clasă a unei atmosfere favorabile respectării drepturilor fundamentale;
- elaborarea unui regulament al clasei, care să cuprindă drepturi și responsabilități, astfel încît fiecare elev să se simtă în siguranță. Respectivul exercițiu oferă următorul avantaj: regulile nu mai sînt percepute ca exterioare și constrîngătoare, ci sînt „construite” chiar de copiii și părinți și, în consecință, educă responsabilitatea față de respectarea acestora.

Interacțiunea cu copiii solicită un set de strategii bazate pe cunoștințe privind dezvoltarea acestora și a abilităților interpersonale. Capacitățile și atitudinile care facilitează comunicarea dintre adult și copil sînt următoarele:

- răspunsul empatic;
- acceptarea pozitivă necondiționată;
- autenticitatea/congruența;
- ascultarea activă;
- capacitatea de a ajuta în rezolvarea problemelor sau gestionarea crizei.

În acest sens, sînt recomandabile următoarele strategii generale utile pentru o interacțiune eficientă:

1. Ocupăm o poziție pentru a fi la același nivel cu copilul (ne așezăm pe covor sau pe un scaun mic).
2. Folosim un limbaj adecvat vîrstei copilului (joc, istorioare, muzică etc.).
3. Tratăm copilul într-o manieră individuală, cît mai potrivită (reacționăm prompt la necesitățile lui; sîntem atenți la gîndurile, interesele, dorințele lui; oferim mici cadouri).
4. Să fim demni de încredere (sîntem sinceri, nu facem promisiuni gratuite, asigurăm confidențialitatea).
5. Creăm un mediu securizat atît fizic cît și psihologic.

Metodele și procedeele aplicate în pregătirea părinților sînt similare cu cele folosite în predarea-învățarea disciplinelor de învățămînt. Totuși, în unele cazuri, acestea au fost utilizate în raport cu genul activității desfășurate: *Conversația* sau *Dezbaterea*, *Exemplul*, *Exercițiul*, *Aprobarea*, *Dezaprobaterea*; *Asaltul de idei*, *Observația*, *Studiul de caz*, *Convingerea*, *Demonstrația*, *Stimularea*, *Modelarea*, *Jocul de rol*; *Expunerea*, *Explicația*, *Povestirea*, *Prelegerea cu oponent*; *Problematizarea* etc.

Alte metode ce au contribuit la antrenarea părinților în programul de educație sînt:

- observarea și discutarea în grupuri mici a comportamentelor parentale cotidiene și particulare, în situații deosebite;
- informarea asupra activităților și dezvoltării copilului, asupra problemelor care pot interveni, prezentate în forme didactice și ludice;
- aplicarea tehnicilor autoscopiei;
- crearea de povești pentru copii, pornind de la propria experiență;
- aplicarea tehnicilor incidentelor critice;
- atelierul de creație.

Într-o atmosferă de lucru destinsă, relaxantă, ce a motivat participarea părinților în activitățile propuse, am recurs la atragerea lor în rol de parteneri activi ai procesului de instruire/autoinstruire. În acest scop, s-au aplicat următoarele modalități:

- oferim părinților explicații despre activitățile din școală;
- folosim o primă etapă pentru a-i cunoaște individual pe părinți, ascultîndu-le și demonstrîndu-le că avem încredere în ei și că le respectăm familia;
- împărțim părinților ce facem și de ce, oferim exemple concrete;
- fotografiem și filmăm activitățile, păstrăm produsele copiilor pentru a le prezenta părinților;
- expunem programul zilnic care să includă temele de conținut, evenimentele, activitățile integrate. Tipărim acest program într-o publicație pentru părinți (broșură);

- realizăm o mică bibliotecă cu broșuri, casete și fotografii care să ilustreze problemele școlii și activitățile desfășurate cu elevii, tehnicile de predare-învățare pe care le putem oferi părinților;
- familiarizăm părinții cu structura programului educativ, văzut ca parte a unui lanț de activități, al căror scop este dezvoltarea copilului lor;
- stabilim și planificăm, de comun acord, participarea părinților la activitățile organizate pentru ei, dar și la cele școlare;
- desfășurăm activități comune cu părinții, personalul școlii și profesorii (cursuri de înțelegere a dezvoltării copilului);
- proiectăm întâlniri ale profesorilor cu părinții pentru a discuta obiectivele din curriculumul școlar, activitățile, responsabilitățile educative, nivelurile de dezvoltare etc.;
- pregătim un grup de părinți care să devină promotori și susținători ai ideilor programului.

O altă formă de sprijinire a părinților a constituit-o crearea unui *Centru de resurse pentru părinți*, având drept scop organizarea activităților de implicare, informare, educare, consiliere, orientare și de voluntariat.

În lipsa unor astfel de centre în instituțiile de învățământ ale republicii noastre, am considerat necesar instituirea unei mici biblioteci în care să fie expuse cărți, broșuri, materiale despre educație ce îi pot interesa pe părinți, jocuri și jucării model pentru elevi, desene și lucrări efectuate de copii, programul educativ, orarul zilnic și trimestrial, manuale alternative, casete cu experiențe de învățare ale copiilor sau alte exemple de practici educaționale etc.

Tipurile de activități desfășurate au fost variate:

- cu implicarea unui singur părinte, a câtorva și a unui grup mare, în funcție de obiectivele urmărite;
- am constituit *Școala părinților*;
- am sărbătorit împreună cu părinții anumite evenimente, zile de naștere, Ziua școlii, Ziua părinților, Ziua ușilor deschise etc.

Activitățile au fost proiectate și gândite în prealabil, cu excepția discuțiilor pe marginea diferitelor probleme curente, părinții fiind considerați parteneri și beneficiari ai programului educativ.

În calitate de suport de curs, au fost folosite broșuri educative, conspecte de reper, rezumate etc., expuse într-un limbaj simplu, clar și concis, cu o tematică foarte variată.

Activitățile planificate s-au desfășurat după un program stabilit împreună cu comitetul de părinți. Lucrând în mod individual sau în grup, la etapa următoare părinții au preluat o parte din sarcini.

Experiența acumulată în urma aplicării mai multor modele de intervenție educativă a determinat dezvoltarea, concretizarea și validarea variantei adecvate de proiectare și realizare a instruirii părinților.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Bătrânu, E., *Educația în familie*, Editura Politică, București, 1980.
2. Berge, A., *Profesiunea de părinte*, București, 1977.
3. Bunescu, G., (coord.) *Educația părinților: Strategii și programe*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997.
4. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Puncte de plecare pentru profesori. Publicație a Diviziei Relații Publice. Departamentul de Comunicare și Cercetare a Consiliului Europei.*
5. Costle, E. B., *Educarea părinților în lume*, I.E. al UNESCO, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1972.
6. Crețu, E., *Dragoste și exigență/Revista de pedagogie*, nr.2, 1970.
7. *Dezvoltarea psihosocială a copiilor din familii dezintegrate din Republica Moldova*, Chișinău, 2004.
8. Dolean, I., *Meseria de părinte*, București, Editura Aramis, 2002.
9. Druță, F., *Psihosociologia familiei*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1998.
10. Pânișoară, I., *Comunicarea eficientă*, Iași, Editura Polirom, 2004.
11. Stern, H.H., *Educarea părinților în lume*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1972.
12. Vrasmas, E.A., *Consilierea și educarea părinților*, București, Editura Aramis, 2002.

Liuba CRISTEA

Liceul "Olimp", mun. Chișinău

Comunicarea dintre profesor și elev constituie temelia procesului pedagogic prin care se desfășoară transferul valorilor și normelor culturale. Comunicarea este, de asemenea, un spațiu specific în care profesorul și elevul își manifestă individualitatea, în care se produce autorealizarea și dezvoltarea personalității. În același timp, comunicarea rămâne una dintre cele mai complicate problemele ale școlii, dar și una din rezervele de consolidare a competențelor profesionale ale cadrului didactic și de perfecționare a procesului educativ.

Așadar, comunicarea pedagogică este un spațiu organizat, în care are loc interacțiunea subiecților implicați, fiecare profesor fiind purtătorul unor mijloace și instrumente personalizate de stabilire a unor relații eficiente.

În școlile noastre, asupra modalităților de comunicare, pe lângă aspectele individuale, influențează direct două mari contradicții. Prima se manifestă în misiunea școlii, care constă, pe de o parte, în a transmite și reproduce norme, modele, cunoștințe și practici ale înaintașilor noștri și, pe de altă parte, în dezvoltarea, căutarea și experimentarea noilor norme și modele cât și achiziționarea noilor practici de viață. Cu alte cuvinte, contradicția se exprimă în dilema: școala este un muzeu sau un teren experimental?

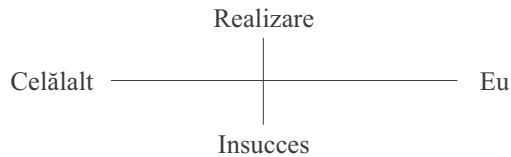
În viziunea noastră, în perioada unei relative stabilități a societății predomină cel dintâi punct de vedere, iar în epocile marilor zguduirii sociale, în prim-plan apare cel de-al doilea. Desigur, este foarte complicat să creăm ziua de mâine doar în baza experienței zilei de azi, pe de altă parte, în lipsa trecutului, nu putem întrevedea viitorul.

A doua contradicție este generată de interacțiunea unor opinii care se exclud reciproc: "Orice s-ar întâmpla, profesorul are întotdeauna dreptate, fiindcă de partea lui sînt cunoștințele, experiența și vârsta" și "Orice s-ar întâmpla, profesorul este întotdeauna vinovat, fiindcă de partea lui sînt cunoștințele, experiența și vârsta". Dilema dată îi determină uneori pe profesori să oscileze între necesitatea propriei realizări și crearea posibilităților de

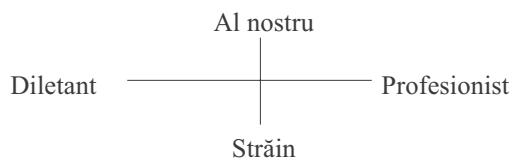
Comunicarea pedagogică

realizare a altora. Această contradicție apare destul de frecvent, în special, la tinerii profesori care, venind în școală, încearcă să se impună, unii continuînd să facă acest lucru și ulterior, în detrimentul altora și anume a copiilor.

Grafic aceste contradicții se prezintă în felul următor:

Comunicarea pedagogică depinde, în mare măsură, de aspectele social-psihologice ale locului și rolului cadrului didactic în comunitatea profesională cât și de opinia acestuia despre locul și rolul lui. Astfel, se profilează alte elemente: "Al nostru" și "Străin", colectivele pedagogice "îi acceptă" sau "îi resping", reieșind din atitudinea profesorului privind normele de grup, valorile, iar uneori și stereotipurile. O altă fațetă ar fi determinată de axa "Profesionist" și "Diletant", care reflectă, de fapt, opinia publică despre un pedagog desăvîrșit. Modelul profesionistului diferă de la o epocă la alta, astăzi fiind dificil să descrii întocmai calitățile unui profesor etalon. Grafic, aceste caracteristici se prezintă astfel:

Aceste delimitări ne conduc spre opt stiluri de comunicare pedagogică.

Stilul inabordabil. Este caracteristic profesorilor simpli funcționari, pentru care nu prezintă interes nici opinia colegilor, nici cea a elevilor. În concepția lor, școala este un loc în care au ajuns din întâmplare. Practic, nu comunică cu elevii, dar, totodată, nu vor să-și complice relațiile cu administrația, "făcînd pur și simplu ceea ce trebuie să facă".

Stilul conflictual. Promotorii acestui stil sînt ușor de recunoscut. Atunci cînd vorbesc despre activitatea lor, discursul se axează pe ideea: "cu fiecare an în școală se lucrează tot mai greu, iar copiii devin tot mai dificili". Sînt superficiali, solicită frecvent sancțiuni pentru elevi și colegi, deseori îi apreciază negativ. Sînt foarte aproape de cei inabordabili, dar pentru ei școala reprezintă o valoare și încearcă să obțină recunoașterea administrației și a colegilor, deși în colectiv se simt "străini".

Stilul îngăduitor. Neamestecul și superficialitatea caracterizează acest stil, care derivă din neîncrederea în propriile forțe și eschivarea de la comunicarea directă cu elevii. Acești profesori se bucură de simpatia elevilor, deoarece construiesc relații neformale cu ei, le acordă prea multă libertate, fără a ține cont de responsabilități și sînt de multe ori în opoziție cu administrația.

Stilul autoritar. Profesorii sînt duri și au o viziune proprie asupra lucrurilor. Comunicarea cu ei, de obicei, este dificilă, din cauza poziției autoritare pe care o manifestă în permanență. Sînt consecvenți, ordonați și pedanți. Pe birou întotdeauna este regulă, iar în clasele lor nu există probleme de disciplină. Experiența, consecvența și voința le asigură “victoria” în relațiile profesor-elev, tinzînd să se simtă mereu “învîgători”. Dar, adeseori, elevul, fiind nevoit să se conformeze și să “plece capul”, răspunzînd “ce trebuie”, crede, de fapt, altceva.

Stil de sacrificiu. Profesorii cu un astfel de stil își consumă energia sufletească pentru soluționarea problemelor elevilor. Sînt emotivi, impulsivi, dar se gîndesc mai mult la elevii decît la ei înșiși. Reflectează puțin asupra activității lor, de aceea nu-și ridică nivelul de pregătire profesională. În clasele primare ei sînt stimați atît de copiii cît și de părinți, dar elevii din clasele superioare îi tratează cu indulgență.

Stilul manipulator. Pedagogii ce promovează astfel de relații cu elevii sînt considerați profesioniști. Ei lucrează pentru rezultat, știu ce vor și abordează fiecare copil în corespundere cu particularitățile lui individuale. “Manipulatorii” aplică în mod original diverse tehnici, procedee, forme de organizare. După comunicarea cu ei, elevii ies de la lecție epuizați. Dacă nu le reușește ceva, îi învinovătesc, de obicei, pe colegi.

Stilul procesual. Profesorii ce țin de acest stil sînt preocupați preponderent de disciplina pe care o predau, de procesul cunoașterii reflectat în obiectul de studiu. Pentru ei contează nu *ce spun*, ci *cum spun*; acordă

importanță activității cu elevii, discutînd cu ei de la egal la egal. Mulți elevi îi consideră ca fiind profesori buni.

Cel mai eficient însă este **stilul dialogului**. Profesorul și elevul reușesc să stabilească relații propice învățării – relații de dialog. Interesul, surpriza, necunoscutul conduc la depășirea stereotipurilor și la crearea unei atmosfere de studiu adecvate.

Trebuie să înțelegem că îi putem educa pe alții numai educîndu-ne pe noi înșine, altfel spus, educăm și comunicăm mai mult prin felul de a fi, decît prin ceea ce spunem.

Ce se cuvine să cunoască un profesor care inițiază o relație de dialog cu elevii săi? Dialogul este conexiunea cu necunoscutul, cu un rezultat neștiut dinainte. Dialogul este **căutarea**; distrugerea limitelor și stereotipurilor, unitate și, în același timp, confruntare; este dialectica relațiilor: EU-TU-EL-NOI-VOI-EI. Dialogul este posibil cu ai “noștri” și cu “străinii”, fiind calea de cunoaștere a sinelui, a celor din jurul tău și a lumii.

Profesorul trebuie să învețe a asculta fiecare elev în așa fel încît să-l ajute să se cunoască pe sine, să-și asume responsabilitatea pentru deciziile luate. Să încetăm să judecăm elevul. Să-l acceptăm așa cum este. Să încetăm să-l manipulăm, să gîndim una, să vorbim alta și să facem cu totul altceva.

Promovarea relațiilor de dialog presupune ca noi, profesorii, să tindem a soluționa probleme importante pentru toți actanții educaționali. Să căutăm împreună răspunsuri la întrebările pe care le pune viața în fiecare zi.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Șoitu, L., *Comunicare și educație*, Iași, 1996.
2. Cornelius, H., *Știința rezolvării conflictelor*, București, 1996.
3. Толстой, Л. Н., *Педагогические сочинения*, М., 1989.
4. Поршнев, Б. Ф., *Социальная психология истории*, М., 1979.

**Pentru prima dată, se anunță un program de formare destinat diriginților
„PSIHOPEDAGOGIA RELAȚIILOR INTERPERSONALE. EDUCAȚIE PENTRU TOLERANȚĂ”**

Cursurile de perfecționare vor fi oferite gratis în cadrul proiectului „*Toleranță și Integrare Socială. Informare și Formare*”, sprijinit de Fundația SOROS-Moldova.

Pot candida:

- șefi ai cabinetelor metodice raionale și municipale;
- metodiști/inspectori responsabili de activitatea diriginților;
- directori adjuncți pentru educație în gimnaziile și licee;
- diriginți din învățământul preuniversitar.

Ca rezultat al participării în proiect, cadrele didactice:

- își vor putea evalua gradul propriu de toleranță/intoleranță;
- își vor forma abilități de educare a toleranței la nivel interpersonal, social, interetnic etc. în familie, școală și comunitate;
- vor obține instrumente utile pentru eficientizarea activității dirigințului;
- vor însuși diverse tehnici educaționale interactive – toate incluse într-un modul psihopedagogic consistent și certificate printr-un document, valabil în procesul de atestare profesională.

Pentru a beneficia de 3 zile de cursuri și o zi de evaluare (follow-up), desfășurate inclusiv în perioada vacanțelor, completați formularul de mai jos, scrieți un eseu pe tema „**Rolul dirigințului în educarea toleranței în școală, familie, comunitate**” și expediați-le pe adresa Centrului Educațional PRO DIDACTICA până la 9 martie curent (data expedierii prin poștă). Volumul lucrării nu va depăși o pagină A4. Textul va fi cules la calculator (mărimea caracterelor 12) sau scris lizibil de mână.

FORMULAR DE PARTICIPARE LA CONCURS

Numele, prenumele; data, anul nașterii; adresa; telefonul (domiciliu, serviciu); e-mail (poșta electronică).

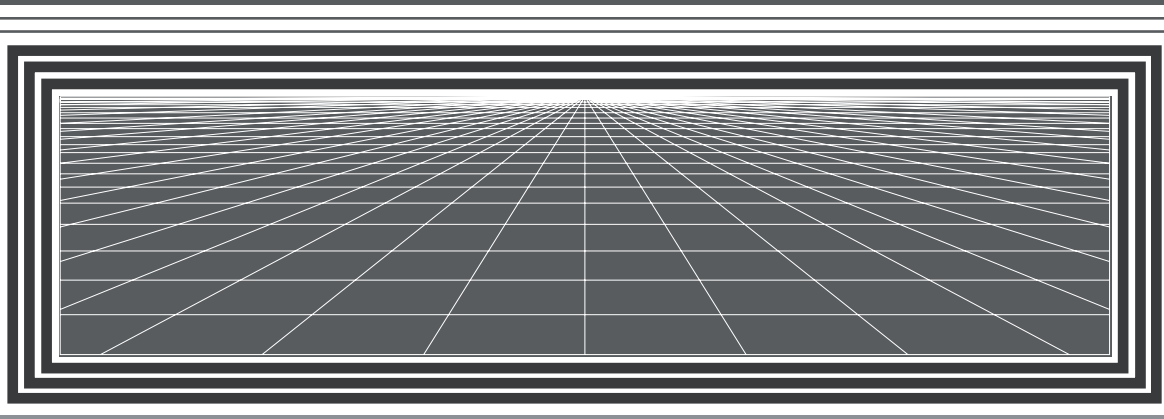
1. Studiile: instituția, facultatea, specialitatea, anii de studii
2. Locul de muncă actual
3. Vechimea totală în muncă
4. Funcția actuală
5. Vechimea în funcție de diriginte
6. Stagii, cursuri de perfecționare (cu indicarea temelor, timpului stagierii și a instituției respective) din ultimii 5 ani
7. Enumerați cel puțin trei motive pentru care participați la concurs.
8. Enunțați câteva probleme actuale care țin de pregătirea metodică a diriginților în R. Moldova.
9. Numiți principalele bariere în promovarea toleranței în școala Dvs.
10. În ce domenii ale activității Dvs. de diriginte simțiți nevoia de perfecționare (vă rugăm să le enumerați în ordinea priorităților)?

Data completării _____

Semnătura _____

Notă: Formularul original poate fi găsit la Direcția Raională de Învățământ, Tineret și Sport și la sediul Centrului Educațional PRO DIDACTICA, pe str. Armenească, 13, Chișinău. Se admite și completarea în formula de mai sus, pe un volum care nu va depăși 2 pagini A4.

Coordonator: Viorica GORAȘ-POSTICĂ
Asistent: Rima BEZEDE
Telefoane pentru contact: 54-25-56; 54-19-94

EX CATHEDRA

Constantin CUCOȘ

Universitatea "Al. I. Cuza", Iași

Aspecte ale virtualizării comunității de învățare

interculturală sau medicină alternativă, a cultivatorilor de ciuperci, a colecționarilor de abțibilduri sau a celor care cred în zâne etc. de pe un areal nelimitat, și asta pentru că persoanele respectiv sînt atrase de anumite valori, întrețin relații *on line* constante, asidue, prin textul scris sau schimburile permanente de noi experiențe, incitări, produse...

Spațiul comunicării informaționale este dilatant, extensiv. El nu este fixat în limitele unui teritoriu dat sau al unui interval temporal dinainte stabilit. Comunitatea se întinde pînă unde ajunge și informația. O comunitate este pe atît de mare pe cît este de „informantă”, în stare să comunice în timp și spațiu (cu ea însăși sau cu altele). O informație „aruncată” în cyber-spațiu are un efect potențial asupra oricui, în orice moment, după ce a fost receptată. Reatașarea la informație nu mai poate fi controlată, regizată, limitată. Rețeaua informațională de tip internet este uneori criticată, întrucît devine o adevărată „mega-mașină” ce poate aliena sau destructura legăturile sociale de tip tradițional (cf. Latouche, 2004). Spațiul informațional constituit presupune virtuți, dar și ...servituți!

Comunitatea virtuală se adaugă, firească, peste cea reală, relativizînd-o, prelungind-o și complicînd-o. Ea nu se mai definește prin proximitate fizică. Noul spațiu virtual recuperează cîte ceva din notele spațiului real, dar adaugă și ceva în plus. Posibilitatea de a racoșa pe oricine prin conectivitatea sincronă sau asincronă ascunde în ea germenul unei solidarități misterioase. Cînd știi că cineva simte ca și mine, chiar dacă nu-l am în preajmă (mai ales atunci!), dorul comunicării se întetește. Chiar dacă ea nu este palpabilă, concretă, „comunitatea” nou constituită generează un gen de atracție deosebit de puternică între indivizi. Nevăzutul, neapropiatul aprind și întrețin, mai tot timpul, focul speranței.

Christophe Hebrard (2001) identifică următoarele trăsături ale comunității virtuale:

În condițiile transformărilor tehnico-sociale actuale, asistăm la o reconfigurare a grupurilor de învățare ce se structurează și evoluează pe alte criterii decît cele tradiționale. Clasa de elevi, în mod clasic, presupune obligatoriu coexistență spațială a mai multor indivizi, acțiune simultană în comun, interacțiune prezentă, inter-relaționare concretă prin diverși stimuli. Dincolo de respectivul grup de învățare, care își păstrează în continuare performativitatea, apare și o altă ipostază a acestuia, cea virtuală.

E lucru știut că existăm ca indivizi și societate prin comunicare și comuniune, prin transmitere de sentimente, de cunoștințe, de semnale comune. Tehnicile și situațiile de comunicare contemporane conduc însă la o regîndire a ceea ce la un moment dat este comunitatea. Existența în comun va fi afectată, cu siguranță, de modul cum intrăm în legătură unul cu altul. Definită altădată și pe linia unei constante spațio-temporale, a unei identificări destul de exacte din punct de vedere geografic și cronologic, comunitatea actuală, datorită delocalizării și desincronizării aduse de noile tehnologii informaționale (vezi Levy, 1995), se recompune permanent, prin jocul interferențelor și cuplărilor de tot felul. Ea devine din ce în ce mai largă, mai elastică, mai fluidă. Ceea ce rămîne constant este atașamentul actorilor care o compun la un set de valori, identitatea de interes și recunoașterea comună. Putem vorbi, astfel, despre comunitatea specialiștilor în astrofizică, educație

- relații preferențiale pe bază de aceleași interese simbolice (fiind independenți de mediul geografic și de distanțele fizice, actorii aderă conștient și independent la o serie de valori, prin regruparea după orizonturile de interes și afinități);
- un anumit nivel de interactivitate (participarea prin discuții e-mail asupra unor subiecte);
- comunicare sincronică (dialogul în timp real permițând indivizilor dezvoltarea unor relații spontane, încărcate de emoții, de „naturalitate”);
- diversitate a participanților (emergența unei comunități virtuale presupune interacțiunea unui număr suficient de persoane, de obicei mai mult decât două, din zone diferite, cu culturi și experiențe multiple);
- un nivel minim de adeziune și de participare (atașament, adeziune comună, implicare emotivă, durată a relației, angajament moral și recunoaștere reciprocă);
- gestionarea unui spațiu simbolic comun (socialmente produs, dar care nu are materialitate).

Comunitatea virtuală nu-i mai puțin ...reală. Evenimentele care o compun au o implicație evidentă în existența indivizilor. Bazată pe legături puternice, durabile, prin împărtășire și electivitate, prin adeziune liber-consimțită, aceasta vine cu un gen de coeziune care greu poate fi demontată. Comunitatea virtuală este generată prin recompunerea permanentă a unui țesut elastic, prin regruparea socioculturală multiplă, mișcătoare, a unui organism mai greu reperabil fizic dar consistent prin funcționalitate. Ea apare ca o rețea de relații care transcende configurațiile unui spațiu. Dacă indivizii unei comunități bazate pe proximitate fizică pot avea și interese diferite, asistând chiar la contrarietăți din acest punct de vedere, cei integrați într-o comunitate virtuală construiesc o solidaritate tocmai prin împărtășirea în comun a unor valori. Solidaritatea este parțială și temporală însă, conturându-se doar pe linia unor interese și durând cât acestea sînt active. Noile tehnologii au darul de a aduna (simbolic) oamenii, dar și de a-i izola (fizic), de a-i ține la distanță. Ceea ce îmi permite relaționarea la distanță mă poate și împiedica, la fel de bine, să-mi cunosc vecinul de peste drum.

Comunitatea virtuală se organizează pe un fundament afinitar, prin animarea acelorași vise, năzuințe, valori. Ea se deterritorializează și se rupe de rigiditatea calendarului. Se naște un nou spațiu-timp, mult mai fluid și mai mobil, în care fiecare individ intră cu ritmul propriu în rețeaua de interconexiuni ce mereu se reface, se recompune. Comunității virtuale i se poate atașa și o inteligență adiacentă, caracterizată, după Levy (1995, p. 65), prin patru dimensiuni:

- o conectivitate sau un „spațiu” în constantă transformare; asocieri, legături, căi;

- o semiotică, adică un sistem deschis de reprezentări, imagini, semne de toate felurile care circulă în acest spațiu de conexiuni;
- o axiologie sau sistem de valori care determină tropisme pozitive sau negative, calități afective asociate reprezentărilor sau zonelor spațiului fizic;
- o energetică avînd rolul de a specifica forța afectelor generate de imaginile corespunzătoare.

Această ipostază a psihismului social poate fi imaginată, după autorul de mai sus (p. 66), ca un hiper-text fractal, un hiper-cortex ce transcende psihismele individuale sau ale grupurilor mici, care se recompun permanent, cunoscînd o dinamică neîncetată. Acest mega-psihism fractal se transformă neconținut printr-o serie de intervenții la cele patru niveluri explicitate, prin următoarele tipuri de intervenții:

- acționînd asupra conectivității: introducînd noi rețele, deschizînd portaluri, difuzînd, sau dimpotrivă, reținînd informații, sau chiar garantînd securitatea ansamblului (în comunicații, transport, comerț, formare, servicii sociale, poliție, armată, guvern etc.);
- creînd sau modificînd reprezentări, imagini, perfectînd limbajele într-un fel sau altul sau semnele aflate în circulație (arte, științe, tehnică, industrie, media etc.);
- creînd, transformînd sau menținînd tropisme, valori, standarde sociale: binele și răul, utilul și ne-utilul, agreabilul și penibilul, frumosul și urîtenia etc. (în educație, religie, filozofie, morală, arte etc.);
- modificînd, deplasînd, suplimentînd, diminuînd forța afectelor legate de una sau alta dintre reprezentările uzitate (prin media, publicitate, comerț, retorică etc.).

Orice mare invenție cu impact social are reverberații adînci asupra structurii și dinamicii sociale. Noile sisteme de transport și de circulație (naveta zilnică în tren sau cu avionul, video-conferințele sau video-telefonul etc.) schimbă percepțiile și reprezentările noastre despre proximitate, fluidizînd și dilatănd spațiile de muncă, de învățare sau coabitare. ”Fiecare „mașină” tehnosocială – observă Pierre Levy (1995, p. 20) – adaugă un spațiu-timp, o cartografie specială, o muzică singulară unui sort de înveliș elastic și complicat unde întinderile se supraadaugă, se deformează și se conectează, unde duratele se opun, interferează și se suprapun. Multiplicarea contemporană a spațiilor face din noi nomazi ai unui stil nou: în locul urmării liniilor de timp trasate și al migrării în sînul unei întinderi date, noi sărim dintr-o rețea într-alta, dintr-un sistem de proximitate în următorul. Spațiile se metamorfozează și se bifurcă sub picioarele noastre, antrenîndu-ne către heterogenează”.

Corpul profesoral, definit altădată pe criterii exacte de ordin topografic, își schimbă și el configurația și

logicele de delimitare. Dacă din punct de vedere strict administrativ, el ține de o entitate identificabilă și relativ fixă (se subordonează unui manager sau unei autorități profesionale – inspectorat, minister, asociație profesională etc.), din alte puncte de vedere (academic, metodic) el devine destul de mobil și pliant, racordându-se benevol sau creîndu-și extensii înspre teritorii ce depășesc cu siguranță limitele unei regiuni, stat, națiune determinată. Se vorbește tot mai des de *comunități delocalizate de profesori* (Pouts-Lajus, 2004), în înțelesul de grupuri generate de raportarea la Internet, liste de difuzare sau forumuri de discuție pe anumite probleme. Dacă, inițial, aceste grupuri erau accidentale și marginale, astăzi ele au devenit adevărate structuri profesionale, puternic delimitate pe criterii de probleme și interese ce îi unesc și care le conferă o marcă aparte de stabilitate. Genul nou de contact creează o anumită specie de intimitate virtuală, bazată pe cauze comune, gusturi împărtășite, curiozități profesionale. Două caracteristici are acest grup profesional virtual: un anumit tip de adoptare și de acroșaj al noilor membri (un sistem de publicitate și de atragere a noilor adepți) și un anumit gen de participare și activare (diversitate implicativă, creînd sentimentul unei împliniri și satisfacții a colaborării).

Nu-i mai puțin adevărat că și cercetătorii problematicii educaționale se pot afilia unor grupuri virtuale de acest gen. În ultimul timp, oamenii de știință din domeniul psihopedagogiei comunică efectiv fără să se cunoască sau să se întâlnească, schimbînd puncte de vedere sau colaborînd la emiterea unor platforme explicativ-constructive (vezi, de pildă, Ratcheva, Binks, 2004). Chiar dacă nu se întîlnesc față în față, ei se simt solidari și responsabili de impactul unei teorii sau paradigme explicative, construite împreună.

În același orizont coagulant apar și comunități specializate ale educaților (elevi, studenți), configurîndu-se structuri asociative pe criterii atît cu caracter școlar/universitar cît și extrașcolar/universitar, cu incidență atît educativă cît și non-educativă. Se vorbește tot mai des de campusuri virtuale, iar liniile de formare la distanță cîștigă un larg teren (cf. Tremblay, 2004). Principiile de funcționare ale acestor comunități sînt:

- dispariție a distanței și a constrîngerilor legate de deplasare;
- suplețe și flexibilitate în utilizarea timpului;
- autonomie maximală în învățare;
- întărire a interesului ce stimulează interacțiivitatea.

Noile realități sînt stimulate și de alte presiuni, cum ar fi raționalizarea costurilor formării, creșterea populației ce aspiră la un nivel înalt sau continuu de formare, multiplicarea diapazonului tehnic de susținere a educației, dorința de a intra direct și imediat în contact cu diverși experți, revalorizarea existenței private și a vieții de familie etc.

Chiar dacă deocamdată „campusurile” virtuale sînt destul de vagi, este de așteptat că ele se vor înmulți în următorii ani, specializîndu-se pe domenii de formare. Ele trebuie circumscrise procesului de mondializare și internaționalizare a formării, de înscriere tot mai evidentă a acestora pe traiectele comercializării și industrializării.

Delocalizarea și virtualizarea spațiului de învățare conduc la o modificare a design-ului învățării, a dinamicii colective și a motivațiilor de instruire. „Locurile și timpii de interacțiune fiind decalajați, asistăm în mod obligatoriu la o modificare internă a rolului interacțiunii în actul pedagogic. Contextul muncii în comun este obiect al unei negocieri, rezultat al procesului de „contextualizare-acțiune”; asistăm, astfel, la o căutare negociată a unui spațiu virtual, pe care se poate așeza contractul didactic, și a unei „reorganizări-acțiune” permanente a acestuia” (Alava, 2004). Acest grup de învățare ascultă de o dinamică mult mai complicată, întrucît vectorii ei sînt mult mai evanescenti, greu reperabili și dificil de descris prin instrumente obișnuite.

Să reținem, așadar, faptul că grupul tradițional de învățare trebuie pus în legătură cu cel posibil, virtual, ce în grade și ponderi diferite îl contaminează, îl completează sau, la limită, îl înlocuiește pe cel real – după ce acesta din urmă a existat cu adevărat. Căci numai în măsura în care realitatea a fost, și virtualitatea poate să apară!

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Alava, S., 2004, *Cyberapprendre, un défi de formation*, în <http://www.educnet.education.fr/cdi/alava2.htm>
2. Hébrard, Ch., 2001, *Le village virtuel 3d. Introduction à une ethnologie des communautés virtuelles* în <http://alor.univ-montp3.fr/cerce/revue.htm>
3. Latouche, S., 2004, *La megamachine et la destruction du lien social*, în <http://1libertaire.free.fr/SLatouche03.html>
4. Levy, Pierre, *Qu'est-ce que le virtuel?*, 2004, <http://hypermedia.univparis8.fr/pierre/virtuel/virt0.htm>
5. Pouts-Lajus, S., 2004, *Present et avenir des communautes delocalisees d'enseignants*, în <http://www.txtnet.com/ote/communautes.htm>
6. Ratcheva, V., Binks, M., *Knowledge Creation Dynamics in Multidisciplinary Virtual Teams*, în http://sres.com/public/events/euram/complete_tracks/knowledgebased_firm/binks_ratcheva.pdf
7. Tremblay, G., 2004, *Les campus virtuels, du siecle des Lumieres a l'économie du savoir*, în <http://www.google.ro/search?q=cache:VEWGgta6ObMJ:www.terminal.sgdg.org/navigation/fr/recherche.html+Gaetan+Tremblay+Les+campus+virtuels&hl=ro>

Emil STAN

Universitatea Ploiești

Tehnicile modificărilor de comportament și implicațiile lor în managementul clasei

Deși controversate, datorită asimilării lor cu instrumente ce țin de arsenalul dresurii, tehnicile modificărilor de comportament sînt tot mai prezente în lucrările specialiștilor în managementul clasei.

O atenție aparte acordă acestor tehnici David Fontana. Astfel, în "Psychology for Teachers" paragrafe întregi se consacră acestui subiect. Comportamentul elevilor reprezintă încă o necunoscută pentru profesori, fapt pentru care constituie și o sursă majoră de stres; situația nu diferă nici în cazul profesorilor experimentați.

În plus, aceștia știu că nici arsenalul de care dispun în soluționarea unor probleme de comportament nu este prea eficient. Cei mai pesimiști consideră că autoritatea profesorului se fundamentează pe un fel de păcăleală, deoarece mijloacele lui de intervenție se încadrează strict în limitele fixate de necesitatea prezenței relevanței educaționale. Cu alte cuvinte, sancțiunile fără relevanță educațională sînt blamabile, descalificante pentru un profesor, uneori avînd chiar efecte juridice (desfacerea contractului de muncă).

În schimb, dacă se încadrează în parametrii relevanței educaționale, intervențiile profesorului nu mai constituie o amenințare suficientă pentru a bloca derapajele comportamentale. De aceea David Fontana constată: "În afară de faptul că se arată ineficient, profesorul care adoptă strategia amenințărilor constante ar trebui să se întrebe, de asemenea, și dacă realmente dorește o relație bazată pe intimidare cu elevii, avînd în vedere că o asemenea relație provoacă antipatie reciprocă și lipsă de respect" (1, p. 355).

Dar ce este, de fapt, o problemă de comportament? O descriere foarte simplă a acesteia se obține prin raportare la profesor, subliniindu-se astfel dependența evaluărilor comportamentale de relația elevului cu profesorul: elevul are o problemă de comportament atunci cînd profesorul consideră respectivul comportament ca fiind indezirabil; cercetările de teren relevă faptul că în învățămîntul primar și gimnazial problemele de comportament sînt provocate cu precădere de băieți și nu de fete: raportul este de aproximativ 3 la 1.

Raportarea la profesor și la standardele sale introduce și o notă de relativism în apreciere, avînd în vedere deosebirile inerente dintre personalitățile, mentalitățile și criteriile acestora; ceea ce un profesor poate considera deranjant, un altul încurajează ș.a.m.d.; astfel, un profesor poate accepta ca elevii să vorbească între ei în timpul orei, în vreme ce un altul poate cere liniște absolută; un profesor poate accepta ca elevii să vorbească neîntrebați în timpul orei, în vreme ce un altul poate cere să se ridice mîna și să se aștepte permisiunea sa; un profesor poate încuraja o anumită notă de familiaritate în relația sa cu elevii, în vreme ce un altul nu permite decît relații formale, sobre; un profesor poate accepta momente de neatenție în timpul orei (considerîndu-le inerente, chiar utile ca parametri ai stării de oboseală a elevilor), în vreme ce un altul solicită atenție maximă și continuă etc.

Cercetările specialiștilor în științele educației demonstrează că marea majoritate a problemelor de comportament se înscriu pe coordonatele unor perturbări minore: vorbitul neîntrebat, distragerea de la rezolvarea temei, zgomot inutil, comportament nu întru totul adecvat etc.; chiar dacă sînt deranjante pentru profesor, ele nu se înscriu totuși într-un registru major de tipul: atacul verbal al profesorului, violența fizică, distrugerea etc. Ca atare, profesorul ar trebui să se întrebe, în primul rînd, dacă situația impune neapărat intervenția sa, dacă nu cumva reacționează exagerat considerînd că îi este amenințată autoritatea: poate că grupul discută despre munca pe care o desfășoară, poate că le-a impus standarde prea ridicate, iar acum elevii sînt frustrați și supărați că nu le-au putut atinge, poate că el însuși a creat confuzie modificîndu-și radical comportamentul etc.

Analizînd propriul comportament, profesorul poate ajunge la concluzia că, de fapt, el a fost acela care a generat cele mai multe probleme: simțindu-se jignit cînd nu era cazul, certînd elevii și întrerupîndu-i pentru orice fleac, fiind încrezut și inabordabil sau inconstant și confuz etc.; astfel, la exagerările profesorului elevii au răspuns și ei în mod exagerat, ajungîndu-se la o spirală periculoasă a derapajelor comportamentale.

Într-o asemenea situație, prima măsură a profesorului ar trebui să fie reevaluarea și revizuirea propriului comportament, fapt ce nu exclude varianta vinovăției elevilor; există elevi care creează constant probleme, indiferent de oră și de profesor, dar și elevi care vor să sublinieze de la început că s-au hotărît să nu se implice în nici un fel la anumite ore sau la anumiți profesori; în

cazul lor, profesorul poate recurge la tehnicile modificărilor de comportament.

Tehnicile de acest tip, cum aminteam, nu constituie un panaceu, dar prezintă avantajul că permit profesorului o analiză aplicată a comportamentului considerat indezirabil, ca și a factorilor ce par responsabili de declanșarea și susținerea comportamentului respectiv. În aceste condiții, profesorul își poate fundamenta un ansamblu de strategii corective, ca răspuns la problemele create de elevi (atenție, asemenea strategii pot determina influențe pe termen lung!).

Tehnicile de modificare a comportamentului au drept suport teoria condiționării operante a lui Skinner: ideea de bază este aceea că o întărire pozitivă (sau ceva perceput de elev ca o întărire pozitivă, independent chiar de intenția profesorului) mărește probabilitatea apariției comportamentului considerat dezirabil, după cum, o întărire negativă (sau ceva perceput de elev ca o întărire negativă, independent de intenția profesorului) va avea drept efect scăderea probabilității comportamentului considerat indezirabil.

De multe ori, percepția elevului diferă de aceea a profesorului cu privire la ceea ce se dorește a fi o întărire pozitivă, respectiv negativă. De pildă, în cazul unui elev mediu și care nu reușește să atragă atenția profesorului prin rezultatele sale la învățătură, un comportament perturbator poate constitui o cale de a obține atenția dorită și, deși profesorul va utiliza o întărire negativă, va observa că probabilitatea apariției comportamentului respectiv nu va scădea, ci dimpotrivă: obținând atenția dorită, elevul

va considera întărirea negativă ca fiind una pozitivă.

De aceea, profesorul va trebui să fie atent la următoarele manifestări comportamentale ale elevului:

- cere constant ajutorul profesorului, mai ales în situații când nimeni altcineva nu o face;
- oferă profesorului, din când în când, mici cadouri;
- îl așteaptă frecvent pe profesor pentru flecăreli sau mici bîrfe;
- este întotdeauna gata să-l ajute pe profesor la treburi mărunte (să agațe harta în cui, să șteargă tabla, să aducă un aparat etc.);
- îl însoțește frecvent pe profesor în drumul către casă;
- trimite scrisori afectuoase profesorului.

Problema care apare este că unii elevi au realmente nevoie de ajutor, dar ei percep ajutorul ca pe o recompensă, ceea ce conduce la agravarea comportamentului inadecvat; aceeași este situația cu elevii insolenți, care se agită prin clasă încercînd astfel să cîștige atenția colegilor, sau să demonstreze unui grup că merită să fie primiți printre membri, sau să demonstreze că sînt niște duri și că au curaj.

Utilizarea tehnicilor de modificare a comportamentului va debuta prin elaborarea unui tabel care să cuprindă comportamentele perturbatoare ale elevului respectiv (urmînd a se constata destul de repede că există un repertoriu destul de limitat și care se repetă stereotip), răspunsurile uzuale ale profesorului (percepute de elev ca întăriri pozitive), precum și alternative la comportamentele percepute drept recompense; un asemenea tabel ar putea arăta astfel:

Comportamentul elevului	Răspunsul profesorului
– elevul intră în clasă după începerea orei	– profesorul spune: <ți-am zis de atîtea ori să nu mai întîrzi>
– elevul nu scoate cărțile cînd profesorul cere acest lucru	– profesorul spune: <de ce nu faci ceea ce ți se cere?>
– elevul cască zgomotos arătînd clar că este plictisit	– profesorul comentează sarcastic că, desigur, elevului nu i se poate cere să fie interesat
– elevul vorbește cînd nu trebuie	– profesorul întrerupe lecția și pune la îndoială posibilitățile intelectuale ale elevului
– elevul greșește intenționat la o întrebare simplă	– profesorul îi cere să nu vorbească neîntrebat
– elevul răspunde: <dar pe mine nu mă întrebați niciodată nimic>	– ?!

Este important ca acest tabel să treacă în revistă gama de comportamente ale elevului, dar și răspunsurile profesorului; înainte de a decide să-și schimbe răspunsurile comportamentale profesorul ar trebui să aibă în vedere următoarele aspecte:

- definirea clară a problemei;
- dimensiunile problemei: cît de gravă este problema de comportament;
- antecedente și consecințe: blocaje și întăriri;
- proiectarea intervenției;
- derularea intervenției ca atare.

În urma unei analize care respectă acești pași, profesorul va constata că, departe de a fi percepute ca o pedeapsă, răspunsurile sale (oricum lipsite de valențe educaționale) nu fac decît să întărească comportamentele considerate inacceptabile.

Această deturnare de sensuri are o multitudine de cauze, dintre care cea mai importantă pare a fi mediul familial: elevul poate proveni dintr-o familie unde singura cale de a atrage atenția celorlalți era de a deveni enervant.

Atenția adultului este indispensabilă în construcția

de sine a copilului, deoarece îi cultivă respectul de sine și îi transmite sentimentul propriei sale importanțe; de aceea va prefera atenția plină de nervi a profesorului în locul ignorării sale constante.

David Fontana consideră că una dintre modalitățile cele mai utilizate de a atrage atenția este aceea de a face viața grea celorlalți; să amintim și ideea că procesul dat nu este în mod necesar unul conștient: “Comportamentul copilului nu este așadar o încercare deliberată de a crea probleme profesorului, părinților sau colegilor, ci o reacție condiționată, asociată nevoii sale de a i se acorda atenție. Un astfel de comportament, numit <comportament care solicită atenția> este recunoscut ca fiind o cauză majoră a problemelor din sala de clasă” (1, p. 357).

Purtarea elevului poate îmbrăca și o formă lipsită de agresivitate, dar nu mai puțin îngrijorătoare: de pildă, elevul în cauză se poate adresa constant profesorului în timpul orei, poate solicita ajutorul acestuia atunci când este evident că nu are nevoie de așa ceva, îl poate aștepta în fiecare dimineață pentru a-i spune ce se mai vorbește prin școală, poate rămâne după ore pentru a pune la locul

lor anumite lucruri din sala de clasă, poate cere permisiunea profesorului să-l însoțească pînă acasă, poate să-i trimită bilețele, uneori anonime, care conțin de cele mai multe ori mesaje intime de afecțiune și admirație.

Toate acestea sînt semne ale nevoii elevilor de ajutor, dar profesorul poate descoperi destul de repede că răspunsurile sale determină creșterea insistenței acestora, îndepărtîndu-l de lecție și de restul clasei.

Alți elevi solicită atenția colegilor și nu a profesorului; cînd li se pare că nu sînt doriți în acea clasă, descoperă prin condiționare operantă că modalitatea de a fi acceptați este de a provoca autoritatea profesorului.

În oricare din aceste situații, procedura listării comportamentelor-problemă și a răspunsurilor uzuale ale profesorului rămîne primul pas în tehnica modificărilor comportamentale. Următorul pas constă în întocmirea unei alte liste care să cuprindă comportamentele dezirabile ale elevilor, dar și răspunsurile profesorului la care aceștia reacționează pozitiv, după modelul:

Comportament	Răspunsul profesorului
– elevul intră în clasă înainte de începerea lecției	– profesorul răsuflă ușurat și-și pregătește materialele pentru a începe lecția
– elevul își scoate cărțile în același timp cu colegii	– profesorul începe lecția
– elevul ridică mîna pentru a răspunde la întrebări	– profesorul îl ignoră și numește pe altcineva de teamă să nu greșească și să-i strice lecția
– elevul își vede de tema lui	– profesorul este mulțumit de situație și nu zice nimic

De observat că profesorul se mulțumește să ignore sistematic comportamentul dezirabil al elevului; așadar, în loc să rețină atenția acestuia (și, eventual, o recompensare) elevul constată că este ignorat în continuare; în această situație nu este de mirare că la orele următoare va începe din nou să deranjeze și să creeze probleme.

David Fontana subliniază încă o dată relația directă dintre comportamentul elevului și acela al profesorului, fapt relevat de altfel și de tehnicile modificărilor de comportament: “Problemele de comportament nu sînt de sine stătătoare, ele sînt centrul unui sistem de forțe care le creează și le susțin. Dacă vrem să producem o schimbare în acest domeniu trebuie mai întîi să modificăm aceste forțe. În cazul comportamentului profesorului în sala de clasă acest lucru nu înseamnă decît abandonarea răspunsurilor anterioare și aplicarea soluțiilor alternative gîndite în a doua listă” (1, p. 359).

Cu alte cuvinte, elevul este ignorat dacă se manifestă într-o manieră inacceptabilă (de pildă, intră în clasă mai tîrziu, făcînd mult zgomot), dar este salutat prietenos și i se zîmbește dacă are un comportament dezirabil (de pildă, se găsește în sala de clasă la începerea lecției, sau intră fără a întîrzia și fără a deranja pe cineva).

Procedînd astfel, în timp, se va constata o schimbare semnificativă în felul de a fi a elevului, comportamentul

perturbator fiind tot mai mult înlocuit de elementele care au fost întărite de profesor, deci acceptate drept dezirabile. David Fontana nu uită să sublinieze că se pot înregistra și eșecuri: “Desigur, vor exista și momente de stagnare sau momente de eșec; uneori elevul va parcurge jumătate din distanța către schimbarea dorită de profesor, după aceea însă lucrurile iau o altă întorsătură. De exemplu, dacă el ridică mîna și este rugat să răspundă, poate cădea în tentația de a da un răspuns insolent, de senzație, ca și în alte situații. Singura opțiune a profesorului rămîne aceea de a-l ignora și de a ruga pe altcineva să răspundă. În mod contrar, dacă elevul oferă un răspuns cuminte, dar greșit, profesorul trebuie să-l recompenseze printr-un zîmbet și să-l încurajeze, înainte de a numi pe altcineva să răspundă” (1, p. 360).

Există mai multe tehnici legate de condiționarea operantă (2):

A. – utilizarea recompenselor; acestea fiind de două feluri: *recompense interne* (fixarea unor teme nici prea grele, nici prea ușoare) și *recompense externe* (a permite elevului să desfășoare o activitate care îl atrage, dacă a terminat tema mai repede; utilizarea unor <consumabile>: dulciuri etc., a unor obiecte care se pot manipula: jucării etc., a unor jucării electronice, a stimulilor sociali: premii etc., a unor însemne: stele etc.; părinții pot utiliza

drept recompense externe banii sau alte privilegii: bilete la film, la un meci de fotbal, la concert etc.).

Întăririle eficiente variază de la profesor la profesor și de la elev la elev. Addison și Homme propun chiar un meniu al întăririlor, dar subliniază că la o anumită vîrstă (între doi și șase ani) copiii sînt prea mici pentru a face alegeri semnificative.

Întăririle eficiente respectă următoarele principii:

- întărirea este mai eficientă dacă i se explică elevului pentru ce o primește (respectarea principiului este cu atît mai necesară cu cît elevul este mai mic);
- trebuie întărite scopurile pe termen scurt, în așa fel încît elevul să poată stabili o legătură directă între comportamentul dorit și întărire;
- întărirea ar trebui să fie consecința comportamentului elevului și n-ar trebui acordată doar pentru a contrabalansa muștrări pentru comportamente anterioare;
- recompensa nu trebuie acordată cu înfîrziere (în acest sens, este foarte importantă corectarea rapidă a temelor pentru acasă, astfel încît elevul să poată stabili legătura directă între efortul depus și nota primită);
- în timp, atît recompensele reale cît și cele potențiale tind să se deprecieze;
- structurarea lecției într-o succesiune de pași bine delimitați, care să se încadreze într-o structură <vizibilă> pentru elevi.

B. – utilizarea *strategiilor corective*; împotriva acestora există mai multe obiecții:

- nu funcționează decît pe termen scurt;
- are drept consecință umilirea elevilor;
- profesorul trece cu vederea violența, iar elevul ar putea să-l imite;
- produce efecte emoționale: frica de școală, ostilitate, furie; elevul se simte nedorit, ceea ce implică scăderea respectului de sine;
- există modalități umane mai eficiente de a interacționa cu elevii;
- scopurile educației pot fi atinse prin mijloace nonagresive;
- pedeapsa eficientă urmează să fie corect <programată>: durata, intensitatea și specificul ei trebuie bine echilibrate, luînd în considerare atît factorii de mediu cît și cei cognitivi.

Există și argumente în favoarea utilizării strategiilor corective:

- unele tipuri de comportament sînt atît de periculoase și de inacceptabile, încît nu lasă profesorului alternativă;
- deși procedeu întăririlor este util în cultivarea unor comportamente dezirabile, nu este ușor de zăvălit comportamentul indezirabil dacă este aplicată doar tehnica întăririlor – deci pedeapsa este uneori necesară;

- strategia corectivă pare a fi mai eficientă dacă este aplicată de părinți, care fac acest lucru pe un fond de căldură și dragoste;
- nu există dovezi că pedeapsa însoțită de fondul de căldură și dragoste adecvat creează o ruptură între părinți și copii.

Cele mai eficiente strategii corective sînt:

1. *reprimarea*: eficiența sa se datorează legăturilor cu socialul și se amplifică atunci cînd: este specifică (<Te rog nu mai închide mereu penarul, mă împiedică să mă concentrez> este de preferat în loc de <Nu mai face așa>); este aplicată din apropierea elevului. Reprimările <pentru urechile elevului aflat în culpă> sînt mai eficiente decît reprimările spuse cu voce tare; în genere elevii trebuie premiați în public și certați între patru ochi. Reprimările nu funcționează în cazul unor comportamente violente.
2. *eliminarea temporară* este de trei tipuri:
 - izolarea – ridică probleme etice;
 - excluderea de la activitățile aflate în desfășurare (fața la perete etc.);
 - eliminarea din cadrul activităților, dar nu și din sala de clasă pentru a-i putea vedea pe ceilalți lucrînd (nu există suficiente cercetări în domeniu, dar se pare că această strategie este eficientă).
3. *răspunsul nepotrivit costă*: presupune pierderea unor întăriri (de pildă, vizionarea unor emisiuni tv).

De curînd a început să se afirme o altă abordare în ceea ce privește tehnicile modificărilor de comportament, numită *eco-behavioristă*, care încearcă să releve necesitatea de a studia mediul în care se produce comportamentul, contextul acestuia.

Analiza contextului facilitează înțelegerea complexității interacțiunilor dintre motivația internă a elevilor (nevoia de atenție) și factorii externi (inclusiv motivația externă); se poate înțelege astfel mai ușor modul în care sînt <formați> elevii, comportamentul acestora, precum și posibilitățile pe care le au profesorii de a-i susține prin propriul lor comportament.

Abordarea eco-behavioristă se întemeiază pe patru principii:

1. Comportamentul este determinat de modul în care individul interpretează orice situație din care face parte.
2. De obicei există mai multe moduri valide de a interpreta situația respectivă.
3. Dacă interpretarea se schimbă, se va schimba și comportamentul.
4. Schimbarea de comportament va influența percepția și comportamentul celorlalți participanți la o situație dată.

De exemplu, un elev poate întrerupe frecvent lecția

întrucât percepe activitatea din clasă drept o amenințare, iar întreruperile reprezintă singura sa modalitate de a se apăra și de a-și păstra respectul de sine; profesorul observă intenția vădită de a perturba lecția și, ca o reacție oarecum spontană, trece la represalii, deoarece consideră că numai așa va influența în bine comportamentul viitor al elevului turbulent. David Fontana conchide: “Dacă profesorul poate determina elevul să accepte o altă interpretare cu privire la natura și scopul activităților din clasă (prin accentuarea laturii nonamenințătoare a acesteia și prin protejarea respectului de sine) comportamentul elevului se va schimba fără intervenția unui program deliberat de modificare a comportamentului” (1, p. 360-361).

Există și obiecții în raport cu tehnicile modificărilor de comportament:

- în primul rând, deși se vor identifica tipurile nedorite de comportament și se vor aplica procedurile recomandate, s-ar putea să nu survină nici o schimbare pozitivă în felul de a fi al elevului, ceea ce ar însemna că profesorul nu poate utiliza întărirea pe care le intenționează. Cercetările relevă că această posibilitate există, iar răspunsul la o asemenea situație este modelarea: “Modelarea înseamnă susținerea comportamentului care pare cel mai apropiat de acela considerat dezirabil; așadar, deși este posibil ca un elev să nu intre niciodată liniștit și la timp în sala de clasă, totuși el va intra uneori mai liniștit, iar profesorul va aproba și va întări exact aceste intrări mai aproape de normalitate. Cercetările arată că, treptat, prin modelare, comportamentul se va apropia din ce în ce mai mult de comportamentul acceptabil” (1, p. 361).
- în al doilea rând, deși este animat de cele mai bune intenții, profesorul nu poate ignora orice tip de comportament pe considerentul că nu trebuie să transmită o întărire elevului respectiv. De pildă, nu se pot tolera comportamentele care îi rănesc pe ceilalți elevi și nu se poate tolera <insolența extremă>, tocmai pentru a nu deveni repere pentru colegi; profesorul are responsabilități nu doar pentru elevul-problemă, ci și pentru colegii lui. Dar chiar și în această situație, “riscurile sînt mult mai mari dacă profesorul se lasă cuprins de furie sau de frustrare, decît dacă va continua senin activitatea, fără a se lăsa cîtuși de puțin afectat de prostiile unui singur elev” (1, p. 361).

Există, cum aminteam, și situații extreme, situații care impun renunțarea la strategia întăririlor comportamentului pozitiv, profesorul fiind nevoit să recurgă la eliminarea elevului din sala de clasă. Dacă este dat afară din clasă, elevul nu mai are posibilitatea obținerii recompenselor din partea profesorului (cîștigarea atenției profesorului, respectiv a colegilor);

dar dacă, așa cum s-a văzut, tocmai nevoia de atenție l-a determinat să se poarte necorespunzător, elevul se va plictisi foarte repede și va dori să se reîntoarcă în sala de clasă; este ceea ce va obține doar dacă va accepta să se poarte în mod corespunzător. Dacă va călca înțelegerea elevul va trebui să iasă din nou afară.

În genere, amintește David Fontana, îndepărtarea elevilor din sala de clasă este blamată în ultimii ani, deoarece fie vor pierde elementele de lecție predate cît au fost afară, fie vor căuta modalități de a sustrage atenția colegilor.

Cercetările au sugerat că obiecțiile anterioare rămîn fără obiect dacă școala dispune de o sală numită <de izolare> sau <de detenție>, unde elevul va sta sub supravegherea unui membru al personalului școlii. În încăperea respectivă n-ar trebui să se afle mai mult de doi elevi în același timp, iar media absențelor de la lecție să nu depășească zece minute, adică o perioadă de timp destul de limitată.

Unele obiecții vizează situația în care elevul ar putea găsi distractivă deplasarea repetată pînă la sala <de izolare> și înapoi; iarăși cercetările nu confirmă acest lucru ca pe o regulă, el arătîndu-se mai degrabă plictisit și oricum neproductiv, pentru că, plimbîndu-se este lipsit de posibilitatea de a obține atenția; astfel, după o inițială perioadă de amuzament, nu va mai fi la fel de încîntat; în plus, deranjați de preumblarea aceasta repetată, ar putea interveni chiar colegii pentru a-i cere să se potolească.

Analizînd comportamentele inacceptabile, profesorul va trebui să stabilească o ierarhie a lor, precum și nivelul de la care este nevoit să intervină, renunțînd temporar la strategia modificărilor de comportament. De pildă, ar putea decide că singurul comportament perturbator pe care îl va ignora va fi intrarea zgomotoasă a elevului în sala de clasă; în cazul celorlalte tipuri de comportament indezirabil se va mulțumi să intervină verbal, dar intrarea zgomotoasă va fi ignorată sistematic și tot sistematic va fi premiată intrarea normală.

Poate că ar mai trebui făcute două remarci cu privire la tehnicile modificărilor de comportament: în primul rând, ele nu vizează exclusiv elevii cu probleme; elevii de acest tip sînt descriși ca dezvoltînd modalități de a fi cu efecte inacceptabile atît pentru colegi cît și pentru ei înșiși; în categoria dată intră ușor elevii izolați sau cei retrași, nu doar cei obraznici.

În cazul elevului izolat, uneori chiar modul profesorului de a se raporta la determinanții săi comportamentali îi întărește modul său de a fi; astfel, dacă în urma eforturilor depuse acesta va face primii pași către interacțiuni cu colegii, profesorul îl va abandona imediat pentru a se ocupa de alți elevi cu probleme. Procedînd astfel profesorul îi întărește caracteristicile comportamentului izolat (de vreme ce, doar atunci beneficiază de atenția profesorului) și nu a comportamentului considerat normal (de vreme ce, la primele semne de interacțiune

normală cu colegii, nu mai beneficiază de atenția specială a acestuia): “Profesorul ar trebui să recompenseze cu atenția sa nu doar comportamentul izolat al elevului, ci în primul rând primele gesturi făcute în direcția celorlalți; asemenea gesturi trebuie urmate de atragerea sa în alte activități și atenția specială a profesorului, cel puțin pînă cînd sprijinul ocazional (acces la alte activități interesante care se desfășoară în cadrul unor grupuri de colegi, consolidarea sentimentului de afiliere, dobîndirea prieteniei altora etc.) se vor dovedi suficiente pentru susținerea unui comportament social” (1, p. 362).

În al doilea rînd, rămîne disputa privitoare la nivelul ridicat de manipulare pe care acest tip de tehnici îl conțin. În cazul dat, s-ar mai putea spune că respectivele tehnici nu sînt incompatibile cu o filozofie care susține necesitatea acțiunilor voluntare din partea elevilor; indiferent de perspectivă, tehnicile modificărilor de comportament reprezintă un ajutor practic neprețuit pentru profesori. Astfel acestea:

- atrag atenția profesorului asupra comportamentului său și asupra influenței acestuia asupra elevilor;

Svetlana CHIȚU

Institutul de Științe ale Educației

„Învățarea începe atunci cînd și profesorul învață de la elev, cînd se situează în locul lui, cunoaște ceea ce a înțeles și felul în care a înțeles”.

(S. Kierkegaard)

În acest articol vom prezenta un model de formare și evaluare a empatiei cadrelor didactice prin prisma valorificării și dezvoltării caracteristicilor empatiei, raportate la criteriile de apreciere a relației de comunicare profesor-elev.

Empatia reprezintă o capacitate profesională pedagogică de rang superior, ea contribuind esențial la crearea și menținerea unor relații de comunicare eficiente cu elevii.

Raportînd caracteristicile empatiei cadrelor didactice la criteriile de evaluare a relației de comunicare profesor-

- demonstrează că purtarea observată a elevului poate fi descrisă în termeni obiectivi, ceea ce va ajuta și la formularea unor soluții (atunci cînd este cazul) în aceeași termeni;
- reamintesc că purtarea este *învățată*, că elevii care se comportă în modalități nedorite au deprins aceste modalități prin intermediul unor experiențe inadecvate acasă sau în grupul de prieteni;
- atrag atenția asupra *legii efectului*: comportamentul deprins în mod conștient sau inconștient are consecințe considerate de elevul respectiv dezirabile;
- accentuează importanța contextului: elevii se comportă în modalități inacceptabile datorită interpretării greșite a factorilor de mediu (interpretarea eco-behavioristă).

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Fontana, D., *Psychology for Teachers*, Macmillan Press Limited, London, 1995.
2. Sturt, G., *A Scale of Punishments*, <http://www.garysturt.free-onlineco.uk/classman.htm>

Un model de formare și evaluare a empatiei cadrelor didactice

elev, putem defini empatia drept capacitatea profesorului:

- *de a se autoanaliza*, de a-și examina felul de a comunica cu elevii, succesele și insuccesele în comunicare;
- *de a fi deschis către comunicare* cu elevii, încurajîndu-i astfel să se apropie de el; de a-i trata echitabil, excluzînd prejudecățile și demonstrînd o atitudine pozitivă față de ei;
- *de a se adapta la modul de comunicare* al elevului, ținînd cont de trăsăturile lui de caracter, de particularitățile individuale și de vîrstă etc.;
- *de a asculta activ* elevii, manifestînd interes pentru discursul și opiniile lor;
- *de a folosi limbajul nonverbal adecvat situației* – pentru a fi mai accesibil, pentru a stimula elevii în formare-dezvoltare, pentru a evidenția atitudinea sa pozitivă față de ei;
- *de a observa cu atenție indicii nonverbali* ai elevilor – pentru a le înțelege mai bine starea sufletească, necesitățile, dorințele etc.;
- *de “a se situa permanent în locul elevului”* – pentru a aprecia situația din perspectiva elevului și a-l înțelege mai bine;

- *de a fi capabil să împărtășească* stările emoționale ale elevilor;
- *de a acționa* conform indicilor parcurși anterior.

Capacitățile enumerate (necesar a fi formate cadrelor didactice) reprezintă și criteriile de evaluare a relației de comunicare profesor-elev.

Modelul de formare și evaluare a empatiei cadrelor didactice (în continuare Modelul) poate fi implementat în școală și în centrele de formare în cadrul activităților de pregătire profesională continuă.

Durata implementării *Modelului* în școală poate varia de la jumătate de an la câțiva ani, iar în centrele de formare coincide cu perioada cursurilor de perfecționare. Deși scurtă, este o perioadă suficientă pentru ca profesorii să conștientizeze necesitatea empatiei, să acumuleze cunoștințe și să-și dezvolte capacități empatice, toate acestea constituind o pistă de lansare pentru autoformarea ulterioară care ar conduce la remanierea relațiilor de comunicare cu elevii și, respectiv, la eficientizarea procesului de învățământ.

Construirea *Modelului* s-a întemeiat pe anumite repere teoretice, pe care le expunem în continuare.

Modelul pedagogic „tinde să reproducă” elementele esențiale ale fenomenelor și proceselor naturale sau sociale, studiate conform obiectivelor specifice și concrete ale activității didactice respective (I. Cerghit, I. Neacșu, apud 1).

Modelul realizează o dublă funcție pedagogică: *de informare inițială*, care declanșează mecanismele logice și epistemologice specifice raționamentului de tip analogic; *de validare finală* a cunoștințelor și priceperilor formate, la nivelul unor sisteme de referință diferite care angajează resursele specifice evaluării formative, permanente, continue (1).

A modela înseamnă „a executa ceva după un anumit model”, respectiv modelare înseamnă „acțiunea de a modela și rezultatul ei” (2, p. 644). În modelarea pedagogică ca metodă didactică predomină acțiunea de investigație indirectă a realității prin elaborarea și valorificarea modelelor (1). Modelarea presupune facilitarea sesizării și descoperirii de către cadrele didactice a proprietăților, informațiilor și relațiilor dintre obiecte, fenomene, procese din natură și societate, pe care aceste modele le reproduc (6).

Modelul elaborat a întrunit următoarele cerințe:

1. Necesitatea conștientizării scopului, obiectivelor de formare, a principiilor, condițiilor, formelor și metodelor de desfășurare a procesului de formare de către moderatorii și membrii grupelor de formare (autoformare).
2. Necesitatea motivației formării empatiei cadrelor didactice (8).
3. Îmbinarea teoriei cu practica (8, 9).
4. Realizarea activității de formare prin integrarea evaluării în procesul de formare a empatiei (1, 4, 5, 7).

La construirea *Modelului* au fost aplicate și repere teoretice specifice.

Modelul reprezintă un sistem teoretic, constituit din componentele: scopul și obiectivele de formare, principiile, conținuturile, formele, metodele, condițiile și etapele de formare a capacității empatice a cadrelor didactice, care sînt și elementele esențiale ale procesului de formare a capacității empatice a cadrelor didactice.

Scopul aplicării modelului: formarea capacității empatice a cadrelor didactice ca ameliorare a relației profesor-elev, realizarea unui tratament echitabil față de elevi, constituirea unor relații cordiale între profesori și elevi.

Obiectivele de formare sînt elaborate în baza caracteristicilor empatiei, raportate la criteriile de evaluare a relației de comunicare profesor-elev:

- inițierea în problematica empatiei cadrelor didactice;
- formarea capacității de a fi deschis pentru comunicare;
- formarea capacității de a răspunde afectiv la emoțiile celuilalt;
- formarea capacității de a se autoanaliza;
- formarea capacității de a observa și a valorifica limbajul nonverbal propriu și al interlocutorului;
- formarea capacității de a se situa în rolul personajelor din opere literare, filme;
- formarea capacității de a se situa în rolul celuilalt;
- formarea capacității de a asculta activ;
- formarea capacității de a se adapta la modul de comunicare al interlocutorului;
- formarea capacității de a acționa, după parcurgerea situațiilor sus-numite.

Principiile. Definirea/stabilirea acestora este necesară pentru realizarea eficientă a procesului de formare a capacității empatice. Au fost aplicate două tipuri de principii.

Principii didactice generale adaptate la problema abordată:

Principiul sistematizării și continuității procesului de formare a capacității empatice a cadrelor didactice stipulează că eficiența procesului de formare a empatiei este determinată de modul de organizare și dirijare, de sistemicitatea acțiunilor de formare, de prezența unui scop și a unui sistem de obiective de formare bine delimitate, a unor principii specifice activității de formare, precum și de etapizarea riguroasă a procesului de formare. Principiul este dedus din ideile teoretice ale lui S. Marcus (5), O. Holm (3).

Principiul integrării teoriei cu practica stabilește că procesul de formare a capacității empatice a cadrelor didactice presupune îmbinarea activității teoretice și a celei practice. Principiul are la bază investigațiile întreprinse de S. B. Borisenko (9), N. V. Afanasieva (8) etc.

Principii specifice procesului de formare a capacității empatice:

Principiul integrării evaluării în procesul de dezvoltare a empatiei cadrelor didactice preconizează realizarea evaluării inițiale, formative și finale. Integrarea eficientă a evaluării în proces va favoriza diagnosticarea, monitorizarea, reglarea și corectarea acțiunii de formare, inclusiv a empatiei, căci realizarea unor sarcini de tipul *transpunerea imaginară în situația celuilalt*, de exemplu, reprezintă și un act de empatizare, deci este un exercițiu de empatie (1, 4, 5, 7).

Principiul formării și valorificării capacității empatice din perspectiva relațiilor profesor-elev stabilește că procesul de cultivare a empatiei implică în mod necesar formarea și valorificarea capacităților empatice ale cadrelor didactice, orientate spre îmbunătățirea relației de comunicare profesor-elev.

Principiul interdependenței formării capacităților empatice atribuie capacităților empatice un caracter interdependent, formarea unei capacități empatice conducând implicit la formarea altora. Principiul derivă din analiza caracteristicilor empatiei, care demonstrează că o caracteristică empatică reclamă în mod necesar și elemente ale altor caracteristici.

Prin *conținuturi de formare a capacității empatice* înțelegem materiile teoretice privind conceptul de empatie, natura și funcțiile sale, mecanismul psihologic de formare, factorii care influențează empatia în comunicare, caracteristicile empatiei raportate la criteriile de evaluare a comunicării profesor-elev, particularitățile manifestării empatiei cadrelor didactice în relațiile lor cu elevii.

Formele activităților de formare empatică sînt: colective, în grup, în perechi, individuale. Activitățile în colectiv și în grup pot fi realizate în cadrul cursurilor de formare profesională continuă, întrunirilor metodologice, seminariilor, prelegerilor, training-urilor. Activitatea individuală se efectuează paralel cu cea în grup, precum și separat, și implică: documentarea teoretică în problematica empatiei; studiul structurii, mecanismului, caracteristicilor empatiei; aplicarea cunoștințelor în comunicarea interpersonală; realizarea fișelor de lucru.

Metodele de formare a empatiei le-am clasificat convențional în:

Metodele de evaluare: testarea, chestionarea, convorbirea, observarea relațiilor profesor-elev.

Metodele de formare: expunerea, explicația, prelegerea, dezbateră, brainstorming-ul, eseul, exercițiul, studiul de caz, fișele de lucru.

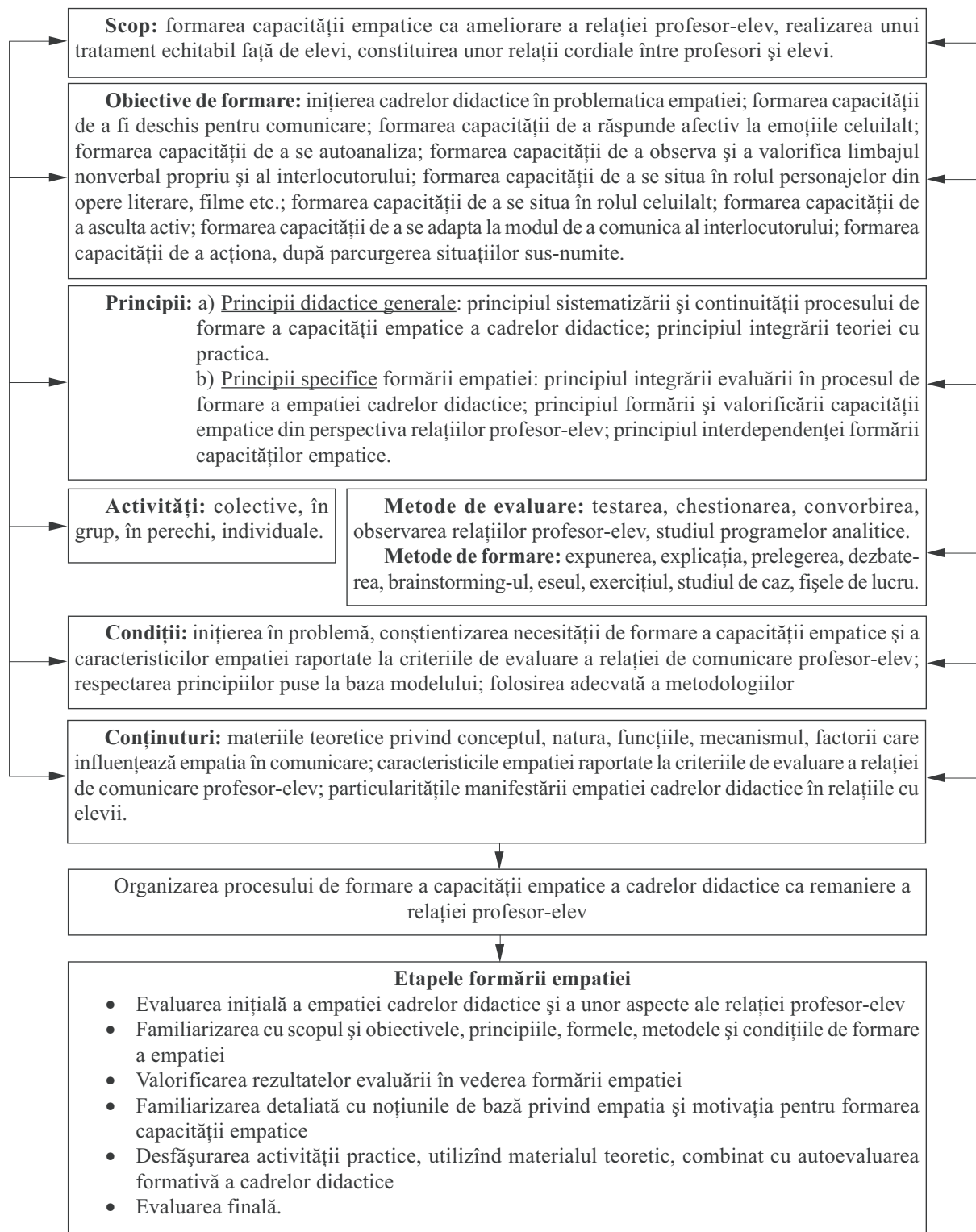
Condițiile de formare. Pentru formarea eficientă a capacității empatice au fost stabilite următoarele condiții: inițierea în problemă, conștientizarea necesității de formare a capacității empatice și a caracteristicilor empatiei raportate la criteriile de evaluare a relației de comunicare profesor-elev; respectarea principiilor puse la baza *Modelului*, aplicarea adecvată a metodologiilor.

Etapele formării empatiei:

1. *Evaluarea inițială a empatiei cadrelor didactice și a unor aspecte ale relației profesor-elev.* Evaluarea se face prin intermediul testelor și chestionarelor (conform lui S. Marcus, însuși procesul de completare a testelor și chestionarelor facilitează formarea empatiei la profesori; N. Afanasieva o definește și ca etapă a procesului de formare).
2. *Familiarizarea cu scopul și obiectivele, principiile, formele, metodele și condițiile de formare a empatiei.* Este o etapă de inițiere și explicare.
3. *Valorificarea rezultatelor evaluării în vederea formării empatiei.* Stabilirea, de către profesori, a nivelului propriu de empatie și a caracteristicilor ei. Elaborarea schemei individuale a nivelurilor de formare a caracteristicilor empatiei. Evidențierea caracteristicilor mai slab dezvoltate în raport cu celelalte. Luarea deciziei de a acorda atenție sporită caracteristicilor mai slab dezvoltate, fără desconsiderarea celorlalte caracteristici ale empatiei (7).
4. *Familiarizarea detaliată cu noțiunile de bază privind empatia și motivația necesității formării capacității empatice.* La această etapă are loc familiarizarea cu noțiunile de bază și caracteristicile empatiei; se aduc argumente și exemple în favoarea necesității formării empatiei ca o capacitate ce contribuie la îmbunătățirea relației profesor-elev; se studiază individual sursele teoretice în problematica dată, care continuă la toate etapele; se evidențiază direcția de autoformare a empatiei cadrelor didactice prin studierea literaturii și aplicarea cunoștințelor dobândite în relațiile cu semenii.
5. *Desfășurarea activității practice, utilizînd materialul teoretic, combinat cu autoevaluarea formativă a cadrelor didactice.* Activitățile practice se desfășoară folosind materialul teoretic despre conceptul, natura, funcțiile, mecanismul, caracteristicile empatiei, raportate la criteriile de evaluare a relației de comunicare profesor-elev, particularitățile empatiei cadrelor didactice manifestate în relațiile lor cu elevii. Aplicarea cunoștințelor asimilate – de exemplu, utilizarea cazurilor de interacțiune a pedagogului și elevilor din punctul de vedere al locului și rolului empatiei cadrului didactic; studii de caz, situații-problemă, exerciții etc. Se elaborează fișe de lucru pentru pregătirea, realizarea și analiza situațiilor de comunicare, care includ valorificarea caracteristicilor empatiei și asigură autoevaluarea formativă a capacității empatice a cadrelor didactice, direcția de autoformare a empatiei acestora.

6. *Evaluarea finală.* La această etapă se realizează evaluarea propriu-zisă, se stabilește progresul empatiei și al relației profesor-elev; se fac totalizări, discuții, propuneri. Profesorii sînt solicitați să continue independent activitatea de autoformare a empatiei după modelul parcurs, operînd modificări care să conducă la îmbunătățirea capacității empatice și, respectiv, a demersului pedagogic, relațiilor de comunicare profesor-elev.

Figura 1. Modelul pedagogic de formare și evaluare a empatiei cadrelor didactice

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Cristea, S., *Dicționar de pedagogie*, Chișinău-București, Grupul editorial Litera – Litera Internațional, 2000.
2. *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, București, Univers enciclopedic, 1998.
3. Holm, O., *Ratings of empathic communication: does experience make a difference?* //The Journal of Psychology. - Nov 1997. - v131, n6. – p 680 (3)
4. Marcus, S., *Empatie și personalitate*, București, Editura Atos, 1997.
5. Marcus, S.; David, T.; Predescu, A., *Empatia și relația profesor-elev*, București, Editura Acad. R. S. R., 1987.
6. Nicola, I., *Tratat de pedagogie școlară*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1996.
7. Radu, I. T., *Evaluarea în procesul didactic*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2000.
8. Афанасьева, Н. В., *Готовность студента к эмпатийному взаимодействию с младшими школьниками и ее формирование в учебно-воспитательном процессе педвуза*//Межд. науч.-практич. конф. «Развитие личности в образовательном процессе», Пенза, 2002, стр. 7-10.
9. Борисенко, С. Б., *Методы диагностики и формирования эмпатии у учителей*/Автореф. канд. дис., Ворошиловград, 1988.

Vă invităm la ședințele
CLUBULUI PAIDEIA

Clubul Paideia este un proiect ce vizează discutarea problemelor curente în domeniul educației și schimbul de opinii într-un cadru neformalizat.

CLUBUL PROFESORILOR DE LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

1.	Eseul metaliterar: tehnici de redactare, criteriile de evaluare	25 martie 15.00 – 17.00	Angela Grama-Tomiță
2.	Numele personajului literar – semn și simbol	22 aprilie 15.00 – 17.00	Tatiana Cartaleanu
3.	Faptul stilistic și marca stilistică (de la text la dicționar)	27 mai 15.00 – 17.00	Olga Cosovan
4.	CV-ul personajului literar: modalități de redactare	24 iunie 15.00 – 17.00	Tatiana Cartaleanu

CLUBUL DEZVOLTAREA GÎNDIRII CRITICE

1.	Autoevaluarea	11 martie 15.00 – 17.00	Lia Sclifos
2.	Dezvoltarea creativității	18 martie 15.00 – 17.00	Livia State Angela Grama-Tomiță
3.	Forme de lucru cu imaginea	25 martie 15.00 – 17.00	Svetlana Șișcanu
4.	Strategii de depășire a rezistenței	8 aprilie 15.00 – 17.00	Serghei Lîsenco
5.	Competiție, colaborare și cooperare	15 aprilie 15.00 – 17.00	Viorica Bolocan
6.	Dezbateri – strategii de învățare/predare/evaluare	13 mai 15.00 – 17.00	Galina Filip
7.	Evaluarea prin interviu: tehnici de proiectare și desfășurare	20 mai 15.00 – 17.00	Tatiana Cartaleanu Olga Cosovan

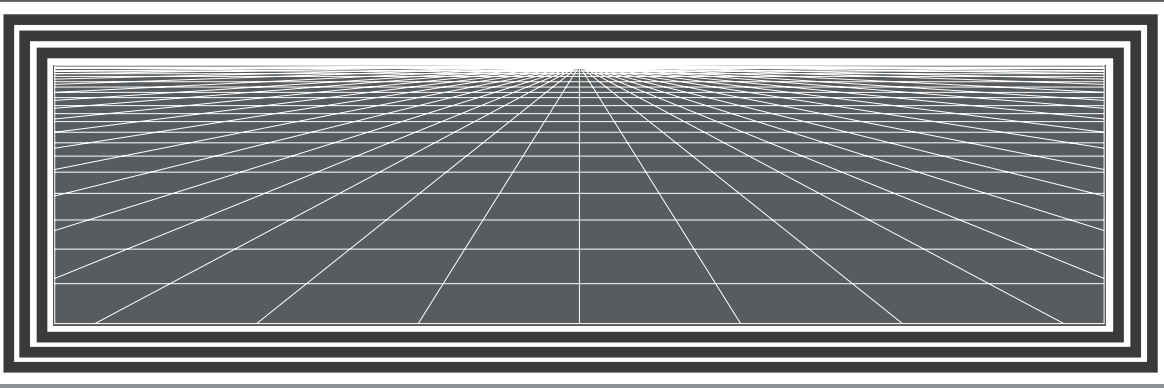
CLUBUL PROFESORILOR DE LA DISCIPLINELE EXACTE

1.	Dezvoltarea abilității de selectare a produselor alimentare	18 martie 15.00 – 17.00	Silvia Lozovanu
2.	Motivația învățării	1 aprilie 15.00 – 17.00	Lia Sclifos
3.	Cubul – strategii de învățare/predare/evaluare	8 aprilie 15.00 – 17.00	Silvia Lozovanu
4.	Cunoștințe, capacități, competențe	15 aprilie 15.00 – 17.00	Lia Sclifos
5.	Strategii de evaluare curentă	22 aprilie 15.00 – 17.00	Tatiana Iacubițchi
6.	Strategii de evaluare sumativă	20 mai 15.00 – 17.00	Tatiana Iacubițchi

Pentru a participa la ședințele clubului este suficient să vă înscrieți contactându-ne la tel.: 54-25-56; 54-19-94.

Adresa Centrului:
str. Armenească, 13

Persoana de contact:
Nicolae CREȚU

DEZVOLTAREA GÎNDIRII CRITICE

Ludmila URSU

Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă"

Metode de interacțiune educațională.

Aplicații pentru predarea-învățarea elementelor de geometrie în clasa a V-a

Reforma învățământului impune schimbarea modelelor didactice tradiționale cu modele dinamice și flexibile, adaptabile la transformările vieții contemporane, fapt ce generează o nouă abordare a strategiilor didactice, orientându-le spre formarea competențelor specifice fiecărei discipline de studiu, dar și spre educarea calităților, abilităților și deprinderilor sociale utile, atitudinilor pozitive și comportamentelor constructive, care îl vor ajuta pe elev să se integreze în viața școlară și postșcolară. În această ordine de idei, o importanță deosebită capătă formarea și dezvoltarea capacităților de autoinstruire și autoeducare a elevilor.

Realizarea acestor transformări este posibilă doar în condițiile unei poziții active a elevului în procesul propriei deveniri – deziderat pe care se centrează *metodele de interacțiune educațională*. Respectivele metode se caracterizează prin stimularea activității intelectuale și a creativității elevilor în medii propice de instruire (1, pag. 102). Metodele de interacțiune educațională angajează elevii în construcția cunoașterii, învățării, percepută de aceștia ca un proces, în cadrul căruia ei își dezvoltă priceperile, abilitățile, capacitățile (2, pag. 140).

Metodele de interacțiune educațională se implementează în diferite variante, grade de aprofundare, combinații cu metodele tradiționale, amplificând impactul și adaptându-se la specificul variabil al subiecților educației. Compendiul metodelor de interacțiune educațională este divers și în plină

evoluție: *Dramatizarea, Problematizarea, Brainstorming-ul, Procedul Phillips-66, Simularea, Studiul de caz* etc., tehnicile de dezvoltare a gândirii critice înscriindu-se armonios în acest context.

Procesul luării de decizii în vederea alegerii metodelor optime pentru o lecție concretă într-o clasă concretă de elevi, a proiectării și realizării unei strategii didactice eficiente comportă multiple probleme de ordin obiectiv și subiectiv. Deși învățătorul concepe complexul de metode în strânsă corelație cu celelalte componente structurale, metodele dispun de o oarecare autonomie. Motivul rezidă în faptul că utilizarea uneia dintre ele permite realizarea unui spectru larg de obiective, articulând mai multe unități de conținut. Sub acest aspect, metoda didactică are statutul unui instrument operațional al acțiunii, care orientează comportamentul elevilor conform expectanțelor stipulate. Referindu-ne la proiectarea și aplicarea metodelor de interacțiune educațională, putem atenționa profesorii asupra următoarelor momente:

- necesitatea creării unui climat stimulat și motivant pentru activizarea reală și eficientă a elevilor în procesul cunoașterii;
- promovarea caracterului conștient al procedurilor și acțiunilor întreprinse de elevi;
- educarea responsabilității elevilor în cadrul interacțiunilor educaționale;
- educarea spiritului de toleranță și respect față de manifestările comportamentului cognitiv al colegilor;
- favorizarea autocunoașterii și autoevaluării;
- cunoașterea și valorificarea stilului cognitiv personal al fiecărui elev în cadrul interacțiunilor educaționale;

- monitorizarea și medierea bine gândită și atent exersată a activității de învățare a elevilor, prin îndrumare, facilitare, corectare etc.;
- diversificarea modalităților de organizare a grupurilor, de comunicare în grup și clasă (chiar în cazul aceleiași metode).

Deseori, profesorii utilizează unele și aceleași strategii de activizare a elevilor, consfințite de practica personală. În consecință, elevii li se prezintă doar o perspectivă referitor la activitatea de învățare și disciplina de studiu. De aceea este necesară autoperfecționarea permanentă a profesorilor, cunoașterea și aplicarea adecvată și creativă a noutăților științelor educației, analiza critică a experienței pedagogilor practici. În sprijinul acestei idei, venim cu o sugestie metodologică de interacțiune educațională pentru predarea-învățarea temei „Patrulatere” în clasa a V-a cu obiectivele (formulate în termeni de performanță optimă):

La finalul lecției elevul va fi capabil:

- să recunoască patrulatere prezentate prin desen sau descriere;
- să identifice elementele figurilor geometrice, demonstrându-le pe desen și denumindu-le corect;
- să formuleze, în baza observărilor, măsurărilor și a raționamentelor inductive, proprietăți caracteristice ale patrulaterelelor;
- să reprezinte patrulatere prin desen, cu ajutorul instrumentelor geometrice potrivite, argumentând construcția prin proprietățile lor caracteristice;
- să creeze exemple și contraexemple pentru fiecare categorie de patrulatere învățate;
- să manifeste disponibilitate și responsabilitate pentru a învăța de la colegi și a-i ajuta în rezolvarea de probleme.

Materiale didactice:

Distributive: fișe (figura 4); seturi de cartele, pe fiecare fiind reprezentată o figură geometrică;

Demonstrative: un set analog de cartele fixat pe tabla magnetică (figura 1); poster pentru brainstorming (figura 2).

EVOCARE

Jocul-concurs *Decodificarea mesajului*

Profesorul citește itemii, iar elevii, pe rând, scriu pe tablă răspunsurile în coloniță. Se citește cuvântul format din inițialele răspunsurilor (PATRULATERE). Astfel se află tema lecției, se actualizează cunoștințele. Se anunță obiectivele lecției.

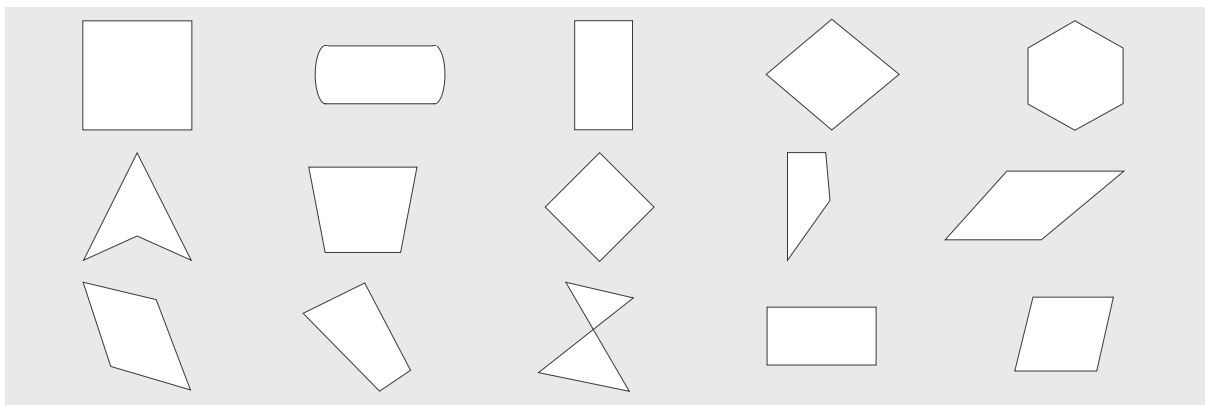
1. Linia frântă închisă, laturile căreia nu se intersectează se numește...
2. Laturile AB și BC ale poligonului ABCDE sînt opuse sau alăturate?
3. Poligonul cu 3 laturi se numește ...
4. ... este instrumentul geometric folosit la trasarea dreptelor.
5. Figura geometrică formată din două semidrepte cu aceeași origine se numește ...
6. Segmentul ale cărui capete sînt vîrfuri consecutive ale unui poligon se numește ... poligonului.
7. Unghiul ... are măsura mai mică decît măsura unghiului drept.
8. Care este cel mai mic număr de laturi pe care le poate avea un poligon?
9. Două segmente congruente au lungimi ...
10. Segmentul care unește centrul cercului cu un punct de pe cerc se numește ...
11. Pentru a desena unghiuri drepte folosim ...

REALIZAREA SENSULUI

• *Mai multe capete la un loc*

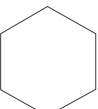
Elevii se organizează în grupuri eterogene a cîte 4, fiecare membru primind un ecuson cu numărul său. Se formulează problemele și se explică modalitatea de colaborare: elevii gîndesc independent, apoi discută în grup. Cu ajutorul unui clopoțel sau ceas deșteptător, profesorul delimitează timpul rezervat pentru gîndirea independentă (3-5 min.) și pentru discuțiile în grup (5-7 min.). La final, profesorul numește un număr (1-4) și toți elevii cu acel număr relatează clasei soluția pentru prima problemă găsită prin colaborare în grupul lor. Soluția problemei a doua se abordează în mod analog.

Figura 1

Probleme: 1) Sortați din mulțimea figurilor prezentate (figura 1) pe cele ce nu sînt patrulatere. Argumentați.
 2) Expuneți proprietățile după care recunoașteți un patrulater.

Soluții:

- 1) nu este patrulater, deoarece nu este poligon: nu este o linie frîntă;
 nu este patrulater, deoarece nu este poligon: este o linie frîntă închisă ale cărei laturi se intersectează;
 nu este patrulater, deoarece nu are 4 laturi: este un poligon cu 6 laturi (hexagon).
- 2) Recunoaștem un patrulater, dacă este *poligon* (linie frîntă închisă ale cărei laturi nu se intersectează) și *are 4 laturi* (4 vîrfuri, 4 unghiuri).

• **Brainstorming**

- Fiecare problemă se abordează în modul următor:
 – clasa se împarte în două echipe: emițătorii de

- idei/evaluatorii (de exemplu, fete/băieți; elevii din stînga/dreapta fiecărei bănci etc.);
- elevii din prima echipă emit idei, care se fixează pe tablă fără a fi supuse evaluării;
 - elevii din echipa a doua evaluează ideile și, monitorizați de profesor, formulează soluția;
 - profesorul dirijează elevii pentru a generaliza procesul soluționării;
 - se completează pe poster (figura 2) propoziția respectivă și se schițează alături drept exemplu o figură geometrică.

Pentru a evita inducerea unui climat inhibitoriu și conflictual, în procesul rezolvării următoarei probleme propuse în cadrul *brainstorming*-ului echipele vor face schimb de roluri.

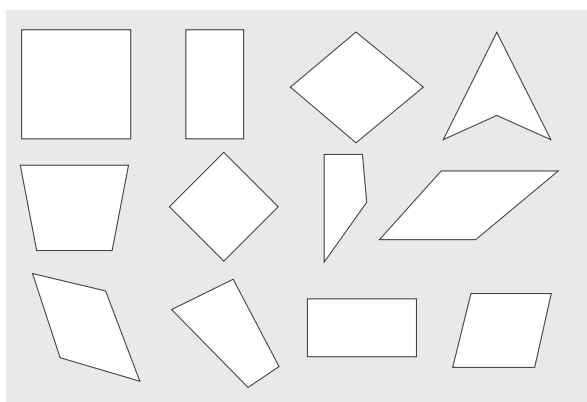
Profesorul va încuraja elevii să emită idei, dezvoltîndu-le pe cele ale colegilor, dat fiind faptul că ideile nu aparțin cuiva anume, dar sînt un produs al interacțiunii educaționale. Este important a solicita idei de la elevii timizi, care se integrează mai dificil în activitate. De asemenea, se va urmări anihilarea tendinței de a lansa idei fără argumentare, specifică elevilor care se antrenează rapid în activitate, dar superficial.

Figura 2

• Trapezul este un		care are	
• Paralelogramul este un		care are	
• Dreptunghiul este un		care are	
• Rombul este un		care are	
• Pătratul este un		care are	
		care are	
		care are	

Din mulțimea de figuri geometrice prezentată inițial a rămas submulțimea expusă în figura 3.

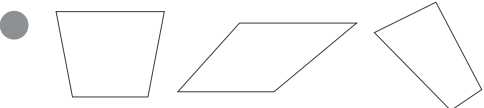
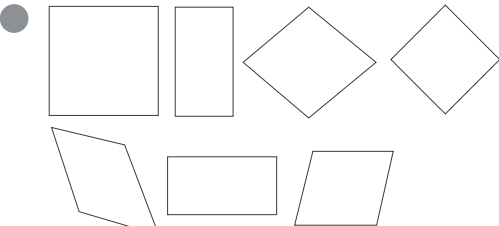
Figura 3

Probleme:

- 1) Observați cîte perechi de laturi opuse paralele are fiecare dintre patrulaterele rămase. Clasificați patrulaterele rămase.

Soluția:

- patrulatere care nu au nici o pereche de laturi opuse paralele;
- patrulatere care au o singură pereche de laturi opuse paralele;
- patrulatere care au cîte două perechi de laturi opuse paralele.

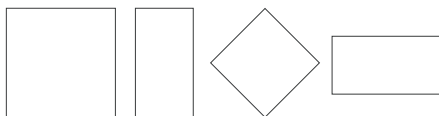
Se reactualizează denumirea patruleterelor grupate în clasa a doua – trapeze și a celor grupate în clasa a treia – paralelograme.

Pentru a generaliza procesul soluționării, elevii răspund la întrebarea „Cum am obținut mulțimea trapezelor?": „Din mulțimea *patruleterelor* (gen) le-am sortat pe acelea care au câte *o singură pereche de laturi opuse paralele* (diferența de specie)”. Se completează propoziția respectivă de pe poster: „Trapezul este un *patruleter* care are *o singură pereche de laturi opuse paralele*”. Alături se schițează un exemplu.

Se procedează analog pentru paralelograme (din mulțimea *patruleterelor* le-am ales pe acelea care au câte *două perechi de laturi opuse paralele*).

- 3) Aranjați din nou paralelogramele. Observați, efectuați măsurări și selectați din mulțimea paralelogramelor pe acelea care au toate unghiurile drepte.

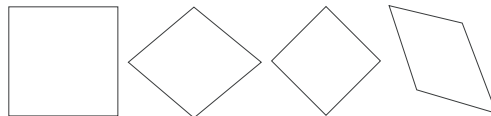
Soluția:

Se specifică denumirea (dreptunghiuri), se generalizează procesul soluționării (din mulțimea *paralelogramelor* le-am sortat pe acelea care au *toate unghiurile drepte*), se lucrează pe poster.

- 4) Aranjați din nou paralelogramele. Observați, efectuați măsurări și sortați-le pe acelea care au toate laturile de lungimi egale.

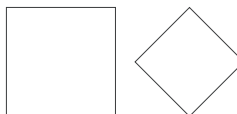
Soluția:

Se amintește denumirea (romburi), se generalizează procesul soluționării (din mulțimea *paralelogramelor* le-am sortat pe acelea care au *toate laturile de lungimi egale*), apoi se lucrează pe poster.

- 5) Ce paralelograme le-ați sortat și ca dreptunghiuri, și ca romburi?

Soluția:

Se amintește denumirea (pătrate). Se generalizează procesul soluționării, găsind mai multe variante posibile:

- din mulțimea *paralelogramelor* le-am sortat pe acelea care au *toate unghiurile de lungimi egale și toate unghiurile drepte*;
- din mulțimea *dreptunghiurilor* le-am sortat pe acelea care au *toate laturile de lungimi egale*;
- din mulțimea *romburilor* le-am sortat pe acelea care au *toate unghiurile drepte*.

La final, se apreciază calitatea activității elevilor în cadrul brainstorming-ului.

- **Fișe de lucru prin colaborare**

Figura 4

- 1) Folosiți instrumente geometrice potrivite și continuați să desenați:

un trapez: un paralelogram:
 un dreptunghi: un pătrat:

- 2) Care dintre patruleterele desenate mai sus este romb? Completați următorul enunț:
 _____ este romb, deoarece satisface condițiile:

este _____;
 are _____.

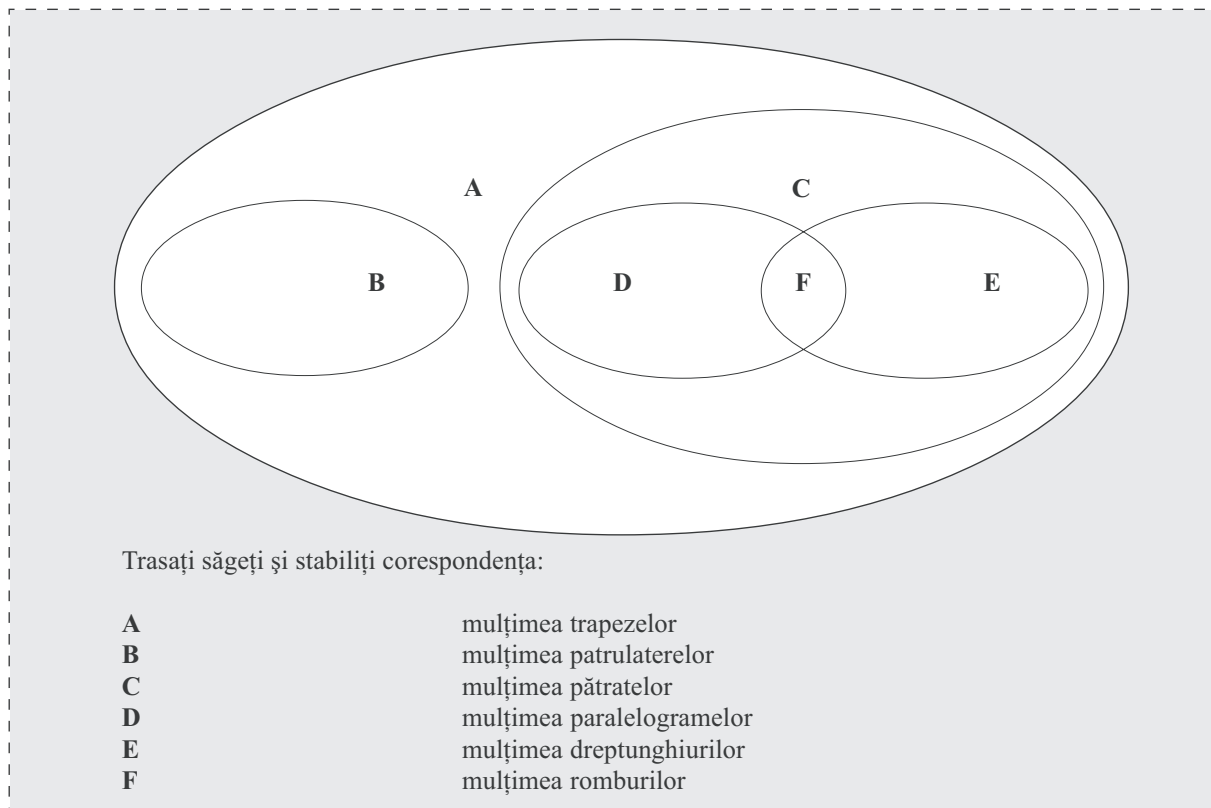
- 3) Un elev afirmă: „Dacă un poligon are laturile opuse paralele, atunci el este paralelogram”. În cazul când are dreptate, scrieți pe linia rezervată DA și schițați alături o figură geometrică drept exemplu.
 Dacă răspunsul e greșit, scrieți pe linia rezervată NU și schițați alături o figură geometrică drept contraexemplu.

Dacă permite timpul, lucrul pe fișe poate fi abordat în tehnica *Mai multe capete la un loc*. Este potrivită și tehnica *Gîndește-Perechi-Prezintă*:

- elevii lucrează în perechi;
- după expirarea timpului rezervat, rezultatele obținute se prezintă clasei, confruntându-le și ajungînd la soluții corecte.

În alt caz, fișele se transmit învățătorului pentru a fi verificate și analizate la lecția de consolidare.

Figura 5

REFLECȚIE

Discuție frontală: Ce ați aflat la lecție? Cum ați utilizat cele învățate? Ce credeți că ați mai putea afla despre patrulatere?

La lecția următoare în cadrul etapei **Evocare**, propunem o activitate ce îmbină tehnicile *Mai multe capete la un loc* și *Diagrama Venn*, care va viza rezolvarea fișei prezentate în figura 5.

Pentru a organiza o lecție interesantă, dar și eficientă, profesorul trebuie să cunoască varietatea metodelor disponibile în câmpul didacticii moderne, particularitățile elevilor cu care lucrează, valențele conținutului de predare-învățare, să-și valorifice plener personalitatea și să devină un autentic subiect creator în materie de articulare a strategiilor didactice (vezi Figura 5).

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Cerghit, I.; Neacșu, I.; Negreț-Dobridor, I., Pânișoară, I., *Prelegeri pedagogice*, Editura Polirom, Iași, 2001.
2. Joița, E., *Educație cognitivă*, Editura Polirom, Iași, 2002.
3. *Matematica. Curriculum școlar pentru clasele V-IX*, Editura Dosoftei, Iași, 2000.
4. Singer, M.; Răileanu, A.; Raischi, V., *Matematica. Manual pentru clasa a V-a*, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2000.

The year 2005 is declared by the Council of Europe as the European Year of the democratic citizenship, the Ministry of Education has nominated a number of manifestations/events, among which the elaboration of the Concept on Civic Education.

In the Republic of Moldova, democratization of the society imposes new approaches in educating the new generation. In this context, the present issue of the “Didactica Pro...” journal comes to argue on different aspects of the civic education of Youth and their participation in the social life.

The **QUO VADIS?** rubric presents the essay on the “Civism. Can youth be good citizens?”, in which Vlad Pohilă proposes some reflections on what is the sense of the civic–patriotic education for Youth. Youth has the responsibility to get familiar with the spiritual values of the nation, because a good citizen of the state will become a good citizen of Europe as well.

The straw vote “What does it mean to be an active citizen? The involvement of youth in the public life” which has been done on a competition basis of the high school students from Chisinau and other various places, indicates that the young generation pleads for the social activism. Iosif Moldovan and Claudia Coadă, in their research on “Participation for active and democratic citizenship”, justify the degree of concern among youth for awareness and volunteer involvement in the real life, in the environment and community. The “Education for democratic citizenship in the boarding schools in Moldova” is a problem tackled by Aurelia Racu, as integration of the children with disabilities in the society constitutes an important aspect of the civic education.

The **PRODIDACTICA EVENTS** announces the following programs within the Social Integration and Tolerance Program: Information and Formation. In the Schools Partnerships direction – the projects “Ave natura” and “The rose of friendship”. Coordinator: Lilia Stârcea.

In the **DOCENDO DISCIMUS** rubrics one can find an article on the need to organize the election campaign for educating the civic responsibility, by Angela Ciorici, as well as see Tatiana Racu’s view points referring to the education of the active citizen in a society in transition as our society is. Valentina Olaru treats the *On democracy* topic/issue for reflection and discussions in the didactical activities, while Serghei Lîsenco views the debate as a way/form of activity that contributes to educating the civic activism. The “Debate” Program launched by the SOROS Foundation Moldova, has perfectly integrated in the educational space of the country, as a result there are more than 40 places in the country in which there are Clubs of the National League of Pre University Debates, within which both the children and teenagers are being trained.

In the **EDUCATOR’S RUBRIC**, Aliona Teutu proposes a strategy that regards the readiness of the family for performing the educational tasks on the basis of well known models. The experience gained contributes to the development, concretization and validation of the training of parents. The relation between the teacher and the student constitutes a basis of the pedagogical process through which the transfer of the values and cultural norms is done. It is the opinion supported by Liuba Cristea in her article on „Pedagogical Communication”, in which she also presents 8 communication styles that are applied in the educational process.

EX CATHEDRA contains exciting data on the virtualization of the educational space, under the reconfiguration of the traditional learning groups (Constantin Cuceș). „Techniques for behavior modification and their involvement in the class management” are in Emil Stan’s opinion, an indisputable practical help for the teachers. Svetlana Chițu comments on a model of developing and evaluating the empathy, an important capacity in creating and maintaining efficient communication relation with the students.

The **DEVELOPING CRITICAL THINKING** rubric hosts the column by Ludmila Ursu on the “Educational interaction methods. Practical exercises for teaching-learning of the elements in geometry, in the 5th grade”. The methods presented engage the students in building the cognition perceived by them as a process in which they develop their skills, abilities and capacities.

Așteptăm ca de obicei articolele dumneavoastră, care nu trebuie să depășească opt pagini, dactilografiate la două rânduri.

Redacția nu recenzează și nu restituie materialele nepublicate.

Responsabilitatea pentru corectitudinea și veridicitatea conținutului materialelor prezentate revine semnatărilor.

Punctul de vedere al autorilor nu coincide neapărat cu cel al redacției.

EDUCAȚIA CIVICĂ ÎN SUA. Traducere autorizată de către Center for Civic Education, Calabasas, California (National Standards for Civics and Government) și National Assessment Governing Board, Washington, D.C. (NAEP Civics 1998). Editura Epigraf, Chișinău, 1999. – 86 p.

Lucrarea prezintă câteva aspecte ale educației civice în SUA corespunzător fiecărei trepte de studiu (clasele primare, gimnaziale și liceale) și anume: *Care sînt atribuțiile cetățenilor în democrația americană? Ce atitudini sau comportamente sînt necesare pentru menținerea și dezvoltarea democrației constituționale? Care este importanța conducerii politice și a serviciului public? Ce este cetățenia? Cum pot să participe cetățenii la viața civică?* Ideea traducerii acestor materiale este o urmare a inițiativei SIEDO de a elabora standarde pentru școli și profesori în cadrul programului *Educație referitoare la lege*, ca un context absolut necesar introducerii educației referitoare la lege în clasele X-XII (relații democratice în instituții democratice).

Traducerea de față nu-și propune să le ofere profesorilor din Moldova un model de conținut pentru standardele sau testele la educația civică, ci *un sistem de concepere a predării și evaluării elevilor la o disciplină emblematică pentru o societate democratică*. Fiind conștienți de multiplele diferențe de mentalitate, resurse materiale, tradiții pedagogice, chiar de valori dintre societățile și educatorii moldoveni și americani, totuși, o experiență încununată de succes nu poate fi decît benefică pentru promotorii educației deschise. Lucrarea este destinată profesorilor și autorităților din domeniul educației din Moldova în vederea democratizării școlilor de la noi.

Barbara Miller, FORMAREA CETĂȚENILOR. Corelarea evaluării autentice cu procesul de învățămînt în educația civică/referitoare la lege. Chișinău, Tipografia "PRAG-3", 2002. – 238 p.

Elaborat ca parte a proiectului SSEC/CESS (Consortiul Educațional pentru Științe Sociale) *Evaluarea autentică în educația civică/referitoare la lege*, manualul se bazează pe experiențele la clasă ale citorva profesori care, deși lucrează în contexte diferite (gimnaziu, liceu) și predau diferite obiecte de studiu (istorie, geografie, cultură civică, precum și cursuri de votare a legilor), împărtășesc un scop comun: să îmbogățească practicile de evaluare pentru a capta o gamă mai largă de capacități și cunoștințe, pe care le consideră a fi utile atît la nivel academic cît și în lumea din afara școlii.

Materialele sînt structurate astfel încît profesorii pot analiza individual practica proprie la clasă și pot adapta unele dintre ideile prezentate, examinează problemele și dificultățile cu care se confruntă în realizarea schimbării într-un învățămînt și o evaluare mai autentice. Astfel, cartea este o invitație la reflecție, exprimînd convingerea că educația referitoare la lege se înscrie printre cele mai bune programe de planificare și instruire, avînd ca scop promovarea calității de cetățean, a unei gândiri și învățări serioase pe care se pune accentul în reforma educațională.

EDUCAȚIE PENTRU TOLERANȚĂ. Auxiliar didactic în ajutorul dirigintei, Chișinău, Centrul Educațional PRO DIDACTICA, 2005. – 92 p.

Cartea apare în cadrul proiectului *Toleranță și Integrare Socială. Informare și Formare*, colecția *Biblioteca PRO DIDACTICA*.

Materialele semnate de un grup de autori, formatori în programul *Educație pentru toleranță*, constituie instrumente didactice necesare pentru formarea la elevi a unor deprinderi de viață, în care toleranța devine o valoare personală și o competență socială.

Fișele prezentate ca material didactic suport sînt adresate elevilor din învățămîntul secundar, diriginților, profesorilor de educație moral-spirituală și civică, educatorilor. Avînd un caracter informativ și formativ, acestea se axează pe situații concrete de învățare, cu exemple din mediul familial, școlar, social, și conțin diverse forme de activitate individuală, în perechi și în grup, inclusiv tehnici interactive de dezvoltare a gândirii critice.

Profesorului îi va reveni rolul de moderator, avînd libertatea de a alege fișele în funcție de activitate, preferințele și opțiunile elevilor.

Fiecare participant la programul de formare pentru diriginți *Psihopedagogia relațiilor interpersonale. Educație pentru toleranță*, care va fi desfășurat pe parcursul anului 2005 de Centrul Educațional PRO DIDACTICA, va beneficia de o carte donație, completîndu-și astfel portofoliul pedagogic cu o lucrare practică și utilă.

**O primăvară
CU SPERANȚE...**